

KUVATUKI TRAUMAINFORMATIIVISENA TYÖOTTEENA VANAJAN VANKILASSA

Integratiivinen kirjallisuuskatsaus

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosionomi (AMK)

Kevät 2024

Pinja Kauha

Sosionomi

Tekijä Pinja Kauha

Työn nimi Kuvatuki traumainformatiivisena työotteena Vanajan Vankilassa

Ohjaaja Tuomas Tamminen

Tiivistelmä

Vuosi 2024

Tässä opinnäytetyössä haettiin vastausta kuvatuen ja -ohjauksen soveltuvuuteen toimeksiantajana toimivalle Vanajan vankilalle seuraavien tutkimuskysymysten avulla: Miten kuvatuki ja -ohjaus toimii traumainformatiivisena työotteena? Mitä hyötyä saavutetaan kuvatuen ja -ohjauksen käytöstä? Toiminnanohjauksesta kuvien avulla on tietoa lähinnä varhaiskasvatuksessa ja kehitysvammaisilla. Tässä opinnäytetyössä pyrittiin saamaan tietoa kuvatuen toimivuudesta traumainformatiivisena työotteena työskennellessä hyvin rajatun, herkän ja haavoittuvan erityistarpeisen ryhmän eli naisvankien kanssa. Kohderyhmä asetti eettisiä rajoituksia ja vaikutti valittuihin aineistonkeruumenetelmiin. Aiheen rajauksen vuoksi tiedonhaku oli haastavaa. Opinnäytetyö toteutettiin integroivana kirjallisuuskatsauksena sen mahdollistaman aineistonkeruun vuoksi.

Opinnäytetyön tietoperustana toimi uusien tutkimuskirjallisuus ja sitä tukevat lähteet. Tietoperustassa paneuduttiin niin vankien toimintakykyä heikentäviin kuin vahvistaviin tekijöihin sekä Vanajan vankilaan toimintaympäristönä. Vanajan vankilassa käytössä olevista työotteista tutustuttiin traumainformatiivisuuteen ja nais erityisyyteen. Kirjallisuuskatsaukseen valikoitiin kattavasti monialaisia artikkeleja ja raportteja. Luotettavuuden lisäämiseksi aineiston pääpaino oli vertaisarvioituissa artikkeleissa ja kirjallisuudessa. Kirjallisuuskatsauksesta luotiin raportti teemojen ja niiden luokittelun pohjalta. Aineistoanalyysi tehtiin niin teemoittelun kuin käsitteellistämisen avulla. Tulosten tarkastelun apuna toimivat aineistosta laaditut taulukot ja kuvat.

Tutkimus on merkityksellinen, sillä se nostaa esiin kuvatuen hyödyt niin Vanajan vankilalle kuin yksilötasolla vangeille. Tulosten mukaan kuvatuki ja -ohjaus toimivat toiminnanohjauksen tukena edistäen vankien omia valmiuksia ja toimintakykyä. Oman toimijuuden vahvistuminen saa aikaan hyvää resilienssiä ja voimaantumisen tunnetta onnistumisen kokemusten kautta. Kuvatuella ja -ohjauksella luodaan struktuuria ja ennakoitavuutta, joka jo itsessään lisää turvallisuuden tunnetta. Tiedon tarjoaminen monikanavaisesti myös vankilan käytännöistä, vähentää naisten kokemaa kuormitusta. Tällä on suora vaikutus vankiturvallisuuteen sekä henkilökunnan ja vankien keskinäiseen että heidän väliseensä vuorovaikutukseen. Kuvatuella ja -ohjauksella luodaan ennakoitavissa olevaa ympäristöä, joka vahvistaa vankien toimintavelvoitteissa pärjäämistä. Kuvatuen ja -ohjauksen käytöllä on kestävä kehityksen mukaiset tavoitteet niin suorina säästöinä kuin laajemmassa kuvassa uusintarikollisuuden vähenemisenä. Kuvatuki ja -ohjaus myös edistävät viranomaisen parempaa saavutettavuutta ja tekevät vankilasta esteettömämmän.

Avainsanat Toiminnanohjaus kuvilla, traumainformatiivisuus, nais erityisyys, toimintakyky, resilienssi

Sivut 42 sivua ja liitteitä 12 sivua

This thesis examines the applicability of visual support and guidance in Vanaja prison with help of the following research questions: How do visual support and guidance works as trauma-informed approach? What are the benefits of using visual support and behaviour regulation guidance? Information on the use of visual support is available mainly in early childhood education and services for people with intellectual disability. In this thesis, the aim was to gain new information on how visual support can be used as a trauma-informed working method in behaviour regulation guidance of female prisoners who are a limited, sensitive and vulnerable group with special needs. The target group sets ethical restrictions and influences the chosen data collection methods. Because of the limitations due to the topic, searching for information was challenging. The thesis was implemented as an integrative literature review due to the collection of material it enables.

The knowledge base of the thesis consists of the latest research literature and the sources supporting it. The knowledge base focuses on factors that weaken and strengthen the prisoners' functioning ability and presents Vanaja prison as an operating environment. Of the working methods used in Vanaja prison, trauma-informed and female-specific approaches are examined. A variety of multidisciplinary information was selected for the literature review. To increase reliability, the material emphasizes peer-reviewed articles and literature. A report was created from the literature review based on the themes and their classification. The data analysis was done with the help of both thematization and conceptualization. To help review the results, tables were created based on the material.

The present study is relevant because it highlights the benefits of visual support both for Vanajan prison and for prisoners on an individual level. Visual support and guidance reinforce the facilitators' work, increasing the prisoners' own capabilities and ability to function. Strengthening one's abilities creates good resilience and of empowerment. Visual support and guidance create structure and predictability, which increases the feeling of safety. Providing information about prison practicalities through multiple channels also reduces the burden experienced by women. This has a direct impact on prison safety and the mutual interaction between staff and prisoners. With the help of visual support, an environment that is predictable is created, which enhances the prisoners' coping with the requirements. The use of visual support and guidance aligns with sustainable development goals both in direct savings and on a larger scale through the reduction of recidivism. Visual support and guidance also promote the accessibility of the prison authority and environment.

Keywords Visual communication, trauma-informed approach, female-specific approaches, functional ability, resilience

Pages 42 pages and appendices 11 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Vanajan vankila	2
2.1	Yksikön henkilökunta	2
2.2	Avolaitoksen naisvangit	3
2.3	Vanajan avovankilan erityispiirteet	4
3	Tutkimuksen tietoperusta	6
3.1	Naisvankien toimintakykyä alentavat häiriöt ja muut tekijät.....	6
3.1.1	ADHD, autismikirjo ja aleksitymia	7
3.1.2	Traumat ja väkivallan kokemukset.....	7
3.1.3	Päihteiden käyttöön liittyvät häiriöt	9
3.1.4	Kielellisten taitojen puutteet	9
3.1.5	Uniongelmiin tuomat haasteet	10
3.2	Toimintakykyä vahvistavat tekijät	10
3.2.1	Osallisuuden kokemus	11
3.2.2	Hyvä resilienssi	11
3.3	Toimintaympäristö avovankilassa.....	12
3.3.1	Viranomaisten työskentely vankilassa	12
3.3.2	Vankila sosiaalisena toimintaympäristönä.....	13
3.3.3	Esteettömyys ja saavutettavuus vankilassa	13
3.4	Naisvankilan työotteet.....	14
3.4.1	Naiserityisyys	15
3.4.2	Traumainformatiivinen työote.....	15
3.5	Kuvatuki ja kuvaohjaus	17
3.5.1	Vuorovaikutuksen tukena ja informaation lähteenä.....	18
3.5.2	Toiminnanohjauksen välineenä	18
4	Tutkimuksen toteutus	19
4.1	Aiheen rajaus	20
4.2	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	20
4.3	Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus	21
4.4	Tiedon haku ja aineiston analysointi.....	22
4.5	Tutkimuksen luotettavuus ja laatutekijät.....	26
4.6	Eettiset periaatteet	26
4.7	Kestävän kehityksen näkökulma	27
5	Tulosten tarkastelu	29

6	Pohdinta.....	33
7	Johtopäätökset	34
	Lähteet.....	36

Kuvat ja kuviot

Kuva 1. Vanajan vankilan käytävä	5
Kuva 2. Vanajan vankilan likapyykkikorit	5
Kuva 3. Kuvaohjaustaulu WC-tilaan.....	17
Kuvio 1: Vankien elämän aikana kokema väkivalta.....	8
Kuvio 2. Tiedonhaun osumat ja valinnat	23
Kuvio 3. Teemojen esiintyvyys aineistossa	24
Kuvio 4. Teemojen luokittelu ja jakauma	25
Kuvio 5. Käsitteiden ilmenevyys kirjallisuuskatsauksen yhteenvedossa	29
Kuvio 6. Yleisempien käsitteiden esiintyvyys eri teemoissa ja teemaosioissa.....	30
Kuvio 7. Teemaosioiden huomioita 1	31
Kuvio 8. Teemaosioiden huomioita 2.....	32

Liitteet

Liite 1.	Tiedonhaun taulukointi
Liite 2.	Tiedonhaun graafisia esityksiä
Liite 3.	Tiedonhaun perusteella valikoitunut kirjallisuus ja sen teemoittelu
Liite 4.	Kirjallisuuskatsauksen yhteenvedo -raportti
Liite 5.	Teemojen käsitteet ja käsitteiden esiintyvyys aineistossa
Liite 6.	Aineistonhallintasuunnitelma

1 Johdanto

Vanajan vankilassa otettiin käyttöön syystalvella 2023 kuvatukea ja -ohjausta. Erityisohjaajien keskuudessa pohdittiin, hyötyisivätkö ensisijaisesti alueella vierailevat vankien lapset, jos perheiden tapaamispaikkana toimivaan tapaamistaloon lisättäisiin ohjauskuvia. Kuvien käyttö toiminnan tukena on tuttu toiminnanohjauksen väline varhaiskasvatuksessa (Aivoliitto, n.d.). Oma taustani kuvakommunikoinnin parissa sai minut innostumaan asiasta sosiaalialan kehittämisen harjoitteluni aikana. Vanaja tarttui ehdotukseeni, ja kuvatuen käyttö aloitettiin laatimillani kuvaohjauskuvilla ja -tauluilla.

Vanajan avovankilan vangeilla on paljon traumataustaa sekä päihde- että sosiaalisia ongelmia. Osalla vangeista ei ole suomen kielen osaamista tai se on heikkoa. Naisilta saattaa uupua luku- ja kirjoitustaito, tai toinen taidoista puuttuu tai on puutteellista. Osalla vangeista on myös heikot kognitiiviset taidot sekä diagnosoitu tai diagnosoimaton oppimisvaikeus tai muu terveydellinen haaste, joka vaikuttaa oppimiseen. (Rautanen ym., 2023) Vanajalla asuvien naisten katsotaan olevan avolaitoskelpoisia, jolloin heillä arvioidaan olevan parempi toimintakyky ja itseohjautuvuus, kuin esimerkiksi suljetun osaston naisvangeilla (Rikosseuraamuslaitos, 2022). Tämä ei kuitenkaan rajaa pois tuen tarvetta vuorovaikutuksessa ja toiminnanohjauksessa.

Opinnäytetyössä tutkitaan kirjallisuuskatsauksen avulla, miten yksilöllistetyt kuvat toimivat traumainformatiivisena työotteena Vanajan vankilassa. Toiminnanohjauksesta kuvilla käytetään tässä opinnäytetyössä termiä kuvatuki ja -ohjaus. Kuvatuki on visuaalinen apuväline sekä toiminnan tukemiseksi että halutun viestin vahvistamiseksi. Selkeällä kuvatuella ja -ohjauksella lisätään vankien itseohjautuvuutta ja vahvistetaan ennakoitavuutta (Autismiliitto, 2022). Kuvaohjauksella pyritään lisäämään vankien toiminnanohjauksen tukea. Vankien toimintakyvyn edistäminen ja heille annettava tieto vankilan käytännöistä lisäävät vankilaturvallisuutta vähentämällä sekä vankien keskinäisiä jännitteitä, että parantamalla vankien ja henkilökunnan välistä vuorovaikutusta (Kuvajainen & Linner Matikka, 2019; Rantala ym., 2021, s. 225).

Naiserityisellä ja traumainformoidulla työotteella lisätään ja vahvistetaan vankien kokemaa turvan tunnetta. Epävarmuutta ja turvattomuuden kokemuksia aiheuttavia tilanteita ja toimintoja tunnistetaan ja niihin luodaan kuvatukea ja -ohjausta. Näin kuvatuesta saadaan molemminpuolinen hyöty. Saadut edut motivoivat toivon mukaan kehittämään jatkossa kuvatukea ja -ohjausta sekä ylläpitävät kuvatuen ja -ohjauksen käyttöä Vanajalla. Ihanteellisessa tilanteessa kustannustehokas kuvatuen käyttö laajenee myös muihin vankiloihin.

2 Vanajan vankila

Tutkimuksen toimeksiantajana toimii Vanajan vankila. Vanajan vankila kuuluu Hämeen rikosseuraamuskeskuksen alaisuuteen yhdessä Hämeenlinnan vankilan, sekä Hämeenlinnan ja Lahden yhdyskuntaseuraamustoimistojen kanssa. Hämeen rikosseuraamuskeskus keskittyy naisvankeihin ja sillä on valtakunnallinen tehtävä kehittää, jakaa tietoa ja osaamista naisvankeihin liittyen. (Rikosseuraamuslaitos, 2020, s. 27)

2.1 Yksikön henkilökunta

Vanajan vankila on vuonna 1994 perustettu, tällä hetkellä naisille suunnattu avovankila. Vanajan vankila on toiminut avovankilana ja omana yksikkönään vuodesta 2022 lähtien. Vankipaikkoja Vanajalla oli huhtikuun 2024 alussa yhteensä 60, joista 10 Vanajan avovankilaan 2010 perustetussa THL:n alaisessa lastensuojelun yksikössä, joka toimii vankilan perheosastona. Henkilökuntaa Vanajan vankilalla on noin 35 henkeä. (Rikosseuraamuslaitos, 2024b)

Henkilökunta koostuu yksikön päälliköstä, apulaisjohtajasta, rikosseuraamusesimiehestä sekä valvonnan- ja kuntoutuksen henkilöstöstä. Kuntoutuksen henkilöstöön kuuluu ohjaajia, erityisohjaajia sekä ylityönjohtaja, jotka toimivat monialaisesti yhteistyössä eri verkostoiden ja toimijoiden kanssa (Rikosseuraamuslaitos, 2023a). Valvonnan henkilöstö on pääasiassa vartijoita, jotka ovat suorittaneet rikosseuraamusalan ammatillisen tutkinnon tai vartijan työhön soveltuvan korkeakoulutuksen. Vartijan tehtävä on monipuolistunut vangin valvonnasta ja kuljetuksista niin vastaanottoon ja perehdyttämiseen, kuin vastuuvirkamiehenkin kirjallisiin töihin. (Rikosseuraamuslaitos, 2023e) Vanajalla toimii lisäksi kiinteistöhuolto osin ostopalveluina, myös siivous on osin ulkoistettu.

Vanajan avovankilan toimintaa ohjaavat lait, asetukset ja säädökset. Sääntöjä, määräyksiä ja ohjeita on paljon. Merkittävimpiä ohjenuoria vankilantoiminnalle antavat perustuslaki (731/1999) ja vankeuslaki (767/2005). Naisvankeja ja naisvankityötä koskee myös useampi kansainvälinen sopimus ja suositus. Vangeille annettava informaatio eli tieto, mitä he tarvitsevat vankilan arjessa, on pääasiassa kirjallista ja suulliset ohjeistukset lähinnä tarkentavat kirjoitettua. Tämä on ongelmallista, sillä lukemisen tai kirjoittamisen haasteita omaava vanki voi jäädä vaille riittävää tai oikeaa tietoa omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Kirjallisen ohjeistuksen saatavuus ei yksin tee siitä saavutettavaa. Vankilakäytännöistä sekä vankien oikeuksista ja velvollisuuksista tuomion suorittamisen aikana ja sen jälkeen kerrotaan usein virkakielisillä tiedotteilla, jotka ovat haastavia lukemisen vaikeuksia omaaville vangeille. Vankien sujuva vuorovaikutus henkilökunnan

kanssa korostuu näissä tapauksissa. Luottamuksellinen suhde ja hyvä yhteistyö vangin ja henkilöstön välillä takaa vangin oikeusturvan. (Rantala ym., 2021, s. 236)

2.2 Avolaitoksen naisvangit

Ensimmäinen vain naisille suunniteltu vankila on Hämeenlinnan suljettu vankila, joka otettiin käyttöön vuoden 2020 lopulla. Avovankiloista vain naisille suunnattuja ovat Vanajan ja Kestilän avovankilat. (Salovaara & Lindström, 2023, ss. 33–34). Naisvankeja voidaan kuitenkin sijoittaa useimpiin vankiloihin kotipaikkaläheisyyden perusteella. Muissa sijoitusvankiloissa naisille on osoitettu omat osastonsa. (Laakkonen, 2021) Vanajan vankilaan voidaan sijoittaa naisia koko Suomen alueelta. Vankeja sijoittaessa tulee huomioida, ettei sijoitus saa olla suljetumpiin olosuhteisiin kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen edellytykset vaativat (Vankeuslaki 767/2005, 4 luku 8 §). Suomessa yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) velvoittaa viranomaisia toimimaan yhdenvertaisesti myös naisvankien kohtelussa huomioiden naisten erityistarpeet. Syrjintää sukupuolen perusteella ei hyväksytä. Naisten ja miesten asuttamista samoissa vankiloissa ei suositella siitä naisille aiheutuvan haitan vuoksi, mutta valitettavasti Suomessa ei ole ollut täysin mahdollista luopua naistenosastoista miesvankiloissa. (Tammi-Moilanen, 2020, ss. 5, 75) Puutteet naisvankien huomioimisessa ovat pitkään olleet Rikosseuraamuslaitoksen tiedossa. Olosuhteiden parantamiseksi ryhdyttiin toimeen pääasiassa vasta vuoden 2020 jälkeen, kun Kaisa Tammin (ent. Tammi-Moilanen) Naisvankiselvitys oli julkaistu.

Naisvankien osuus kaikista vangeista vuonna 2022 oli noin kahdeksan prosenttia (Rikosseuraamuslaitos, 2023b, s. 16). Vanajan vankilassa suorittavat tuomiota vankeusvangit. Avolaitoksessa ei ole tutkintavankeja. (Tutkintavankeuslaki 768/2005, 2 luku, 1 §). Avovankilan tavoitteena on luoda vangille mahdollisimman hyvät lähtökohdat palata arkeen ja integroitua yhteiskuntaan (Vankeuslaki 767/2005, 2 §).

Vankien terveys ja hyvinvointi 2023, Wattu IV -vankiväestötutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että Vanajan naisilla on paljon traumataustaa, sekä päihde- että sosiaalisia ongelmia (Rautanen ym., 2023). Rikosseuraamuslaitoksen tilastojen mukaan vuonna 2022 väkivaltarikokseen oli syyllistynyt 42 % tuomiota suorittavista naisvangeista (Rikosseuraamuslaitos, 2023b, s. 16). Sijoittuakseen Vanajalle naisen tulee omata tarvittava toimintakyky ja itseohjautuvuus suoriutua avolaitoksen arjessa, sekä tahto sitoutua rangaistuksen aikaiseen päihdeettömyyteen. (Rikosseuraamuslaitos, 2022)

Ulkomaalaisten vankien osuus Suomen vankiväestössä ei ole vakiintunut. Viimeisten kymmenen vuoden aikana ulkomaalaisten vankien osuus kaikista vangeista on vaihdellut 15

% ja 18 % välillä. (Rikosseuraamuslaitos, 2023b, s. 17) Tarkastellessa vain Hämeenlinnan vankilan naisvankeja ulkomaalaistaustaisten osuus asettuu noin 20 % kohdalle. Vanajan vankilassa ulkomaalaistaustaisten määrä on ollut hieman alhaisempi jääden noin 15 prosenttiin. Tässä ryhmässä yleisin rikos liittyy huumausaineisiin. Kansainvälisyys huumekaupassa nostaa huolen siitä, onko joukossa myös ihmiskaupan uhreja. (Tammi-Moilanen, 2020, ss. 42, 52, 97)

2.3 Vanajan avovankilan erityispiirteet

Vankilat ovat yleensä suljettuja ympäristöjä, joissa siviilien vierailut ovat tarkoin rajattu. Vierailut ovat joko valvottuja tai valvomattomia. Vierailijoiden henkilöllisyys tarkastetaan ja heille, sekä heidän mukanaan kuljettamilleen tavaroille suoritetaan turvatarkastus. Tapaamiset tulee sopia ennakoon kirjallisesti ja liikkuminen vankilan alueella tapahtuu hyvin rajatusti. (Rikosseuraamuslaitos, 2023d)

Hämeenlinnan ja Vanajan vankilat ovat raottaneet oviaan yleisölle poikkeuksellisella tavalla. Yleisö on päässyt rajatusti kurkistamaan näiden naisvankiloiden tiloihin ja ympäristöön, joihin yleisöllä yleensä ei ole pääsyä. Ylen tuottamassa dokumentaarisessa Linna-sarjassa päästiin tutustumaan Hämeenlinnan vankilaan. Linnan toinen tuotantokausi lanseerattiin nimellä Linna II, joka julkaistiin 1.2.2024. Linna II -sarjassa seurattiin vankien ja henkilökunnan tarinoita Vanajan vankilassa syksyllä vuonna 2022. Viimeiset jaksot kuvattiin kesällä 2023. (Ketopaikka & Aaltonen, 2024a)

Linna II sarja näyttää lähtötilanteen Vanajan vankilassa ennen kuvatuksen käyttöönottoa. Vaikka sarja keskittyy Vanajalla tuomiotaan suorittavien naisten tarinoihin, niin Vanajan tiedonkulusta, informaation jakamisesta ja toiminnanohjauksesta nähdään vilauksia. Sarjan ensimmäisessä osassa nähdään päärakennuksen käytävällä kolme ilmoitustaulua ja niiden viereisiä seinätiloja täynnä A4-kokoisia papereita (Kuva 1). Suurin osa papereista näyttää sisältävän pääosin tekstimuotoista informaatiota. Ilmoitustaulujen lisäksi kuvassa näkyvän naisen takana nähdään lasiovissa useita papereita lisää. Joissain papereissa näkyy kuvia, jotka ovat kuvituskuvia. Varsinaista kuvatuksia tai -ohjausta ei ole nähtävissä.

Kuva 1. Vanajan vankilan käytävä Linna II -TV-sarjassa (Ketopaikka & Aaltonen, 2014b)

Vanajan vankilassa sekä kirjallista että kuvallista viestintää nähdään myös laitoksen muissa tiloissa. Linna II -sarjassa päästään kurkistamaan vankilan pyykkitupaan useammankin kerran. Kuva 2 on kuvakaappaus jaksosta kahdeksan, jossa nähdään, miten pesutuvan likapyykkikorit ovat sijoiteltu.

Kuva 2. Vanajan likapyykkikorit (Linna II -TV-sarjassa (Ketopaikka & Aaltonen, 2024c)

Pyykkituvassa pyykeille tarkoitettuja koreja on kahdessa tasossa. Hyllyllä oleviin koreihin on kirjoittamalla merkitty niihin toivotut sisällöt, pyykille osoitetut pesuohjeet ja kyseiselle pyykille

osoitetun pyykinpesukoneen numero tai numerot. Lattialla olevissa koreissa tekstien lisäksi on käytetty myös symbolikuvia ja värejä. Lattialla olevissa koreissa olevat kuvat voidaan nähdä kuvatukena, sillä kuvat auttavat hahmottamaan sitä, mitä sisältöä koreihin kuuluu. Pesutuvan kuvaohjeistusta on sarjan kuvausten jälkeen lisätty, mutta kehittämisen paikkoja on edelleen. Lisäämällä kuvien käyttöä voidaan parantaa naisten toiminnallisuutta ja itseohjautuvuutta, sekä luoda turvallisuuden tunnetta ja ennakoitavuutta. Lisäämällä kuvatukea ja -ohjausta mm. pyykkituvalle voidaan vaikuttaa positiivisesti myös vuorovaikutustilanteisiin, kun pyykkituvan käyttäjä voi toimia itsenäisesti ja saavuttaa näin positiivisen kuvan omasta toimijuudesta. Kuvatuen voidaankin katsoa vahvistavan rangaistuksen aikaisessa toimintavelvoitteessa pärjäämistä (Rautanen ym., 2023, s. 235).

3 Tutkimuksen tietoperusta

Vankeusvangit itsessään ovat erityisryhmä, joista naisvangit erottuvat erityispiirteisinä. Vanajan naisvankien erityispiirteet on koostettu tässä tutkimuksessa THL:n, Rikosseuraamuslaitoksen ja Vankiterveydenhuollon yksikön yhteisen Vankien terveys ja hyvinvointi 2023, Wattu IV -vankiväestötutkimuksen pohjalta. Naisvankeja oli tutkimuksessa mukana 126, joista osa oli sijoitettu Vanajalle. Kaikki tutkimukseen osallistuvat vangit olivat Suomen kansalaisia. (Rautanen ym., 2023, ss. 10, 20)

3.1 Naisvankien toimintakykyä alentavat häiriöt ja muut tekijät

Arjessa pärjäämistä voidaan arvioida niin fyysisenä, psyykkisenä, kognitiivisena kuin sosiaalisena toimintakykynä. Fyysinen toimintakyky ilmenee usein hyvänä liikkuvuutena ja aistitoimintoina, kun taas psyykkinen toimintakyky näkyy harkitsevuutena, hyvänä elämänhallintana ja mielenterveytenä. Kognitiiviseen toimintakykyyn lukeutuvat tiedonkäsittelyyn liittyvät toimet kuten muistaminen, tarkkaavaisuus, hahmottaminen, toiminnanohjaus ja kielellinen toiminta. Sosiaalinen toimintakyky taas näkyy vuorovaikutuksessa ja esimerkiksi osallisuudessa yhteiskunnassa. Toimintakyvyn eri osa-alueet ovat yhteydessä toisiinsa ja ne voivat muuttua herkästi ympäristön, terveydentilan tai henkilön ominaisuuksien takia. Toimintakykyyn voidaan vaikuttaa tukemalla sitä kohdennetusti. (THL, 2023) Itse vankilaan joutuminen on jo naiselle kova kokemus. Pelkästään fyysisen ympäristön vaihtuminen voi aiheuttaa monille stressiä ja alentunutta toimintakykyä. (Kivinummi & Alatupa, 2016, s. 19)

3.1.1 ADHD, autismikirjo ja aleksitymia

Aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö (*attention deficit/hyperactivity disorder*) eli ADHD on nykyään hyvin tunnistettu neuropsykiatrinen kehityksellinen oireyhtymä, jolle on tyypillistä yliaktiivisuus, keskittymisvaikeudet, impulsiivisuudesta johtuva toimintavaje ja häiriöherkkyys. Aikuisväestöstä diagnoosi on noin kolmella prosentilla. Jopa 50–90 %:lla esiintyy liitännäissairauksina masennusta, ahdistusta ja käytöshäiriöitä kuten ummakuutta. Edellä mainituista liitännäissairauksista voi esiintyä vain yhtä tai useampia, jopa ne kaikki. Kielellisiä ja kognitiivisia haasteita esiintyy noin neljänneksellä. (Puustjärvi, 2019)

On huomionarvoista, että vangeille tehdyn tutkimuksen mukaan, jopa 43 % naisvangeista omaa ADHD:n mukaisen oirekuvan. Oireita havaittiin enemmän nuorilla, rikoksenuusijoilla ja vähemmän koulutetuilla vangeilla. ADHD-piirteisistä naisista 12,6 % arvioi itsellään olevan myös autismikirjon piirteitä. (Mikkola & Rautanen, 2023, ss. 45, 49) Vaikka ADHD ja autismikirjo ovat vangeilla huomattavasti yleisempää kuin valtaväestöllä, niin molempia pidetään naisilla sekä alitunnistettuina että alidiagnosoituina (Mikkola & Rautanen, 2023, s. 53). ADHD-piirteisillä vangeilla todettiin myös suurempia haasteita sopeutua vankilaan, mikä näkyi etenkin toiveissa päästä eristykseen omasta pyynnöstään (Mikkola & Rautanen, 2023, s. 50).

Naisvangeilla todettiin myös aleksitymiä, joka ilmenee heikkoina tunteiden tunnistamis- ja käsittelytaitoina sekä vaikeutena elämönhallinnassa ja vuorovaikutuksessa. Naisvankien aleksitymian ilmenevyys on 19 %. Tämä on jopa kolme kertaa enemmän kuin valtaväestöllä, jolla vastaava luku on alle kahdeksan prosenttia. (Ripatti ym., 2023a, ss. 154, 157)

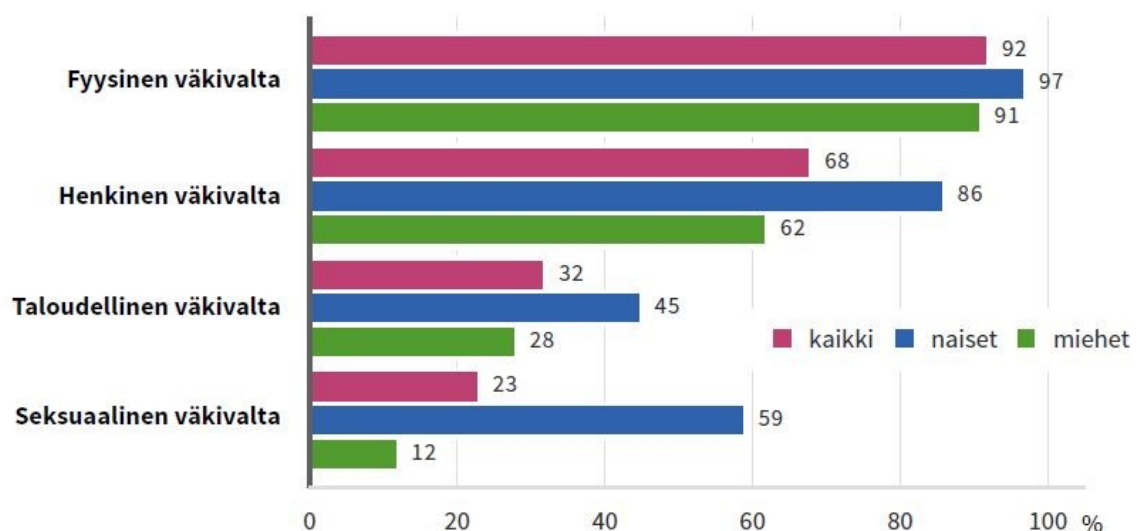
3.1.2 Traummat ja väkivallan kokemukset

Lapsuusajan haitallisista kokemuksista ja niiden traumatisoivista vaikutuksista kertyy yhä laaja-alaisemmin tietoa. Lapsuusajan haitallisiin kokemuksiin perustuva tutkimus on alkanut Yhdysvalloista 20 vuotta sitten ja on saanut viime vuosina myös Suomessa huomiota. Lapsuuden ajan haitallisiin kokemuksiin viitataan ACE-kokemuksina (*adverse childhood experiences*), joita kartoitetaan kymmenen kohdan testillä. Kysymykset koskevat lapsen kohdistuvia fyysisen, psyykkisen ja seksuaalisen väkivallan kokemuksia, fyysistä ja psyykkistä laiminlyöntiä sekä perheen ongelmia kuten vanhempien ero, väkivalta, päihteet, mielenterveys ja vankeus. Kokemukset voivat myös kytkeytyä toisiinsa. Ilmiö on yleinen, sillä jopa kahdella kolmesta on ainakin yksi ACE-kokemus ja yhdellä kahdeksasta kokemuksia on neljä tai enemmän. (Hakulinen & Westerlund-Cook, 2020)

Vaikka traumaattinen oireilu on usein seurausta lapsuusajan trauma- ja väkivaltakokemuksista, voi vankeusaika itsessään olla myös traumatisoivaa. Vankilan valtarakenteet, eriarvoisuus ja käytännöt saattavat nostaa pintaan vanhoja traumoja. (Karttunen ym., 2023, s. 149) Menneeseen traumakokemukseen liittyvät tai siitä muistuttavat asiat saattavat nostaa traumakokemukset pintaan. Miesvartijan käynti tarkastuksella pimeään aikaan tai virtsanäytteen antaminen valvotusti voivat olla haasteellisia hetkiä osalle vangeista. Nämä tilanteet voivat aiheuttaa traumaoireilua kuten ahdistusta tai yliviireyttä. Pelkotilat, painajaiset, muistikuvat tapahtuneesta ja trauman uudelleen kokeminen voivat lisätä välttelevää käytöstä ja tunnelukkojen muodostumista. (Koskialho ym., 2023, s. 57) Traumakokemus voi olla niin voimakas, että se lamaannuttaa ihmisen mielen, vaikka tapahtuneesta ei olisi edes muistikuvia. Häpeä, nöyryytys, itseinho, kateus tai pelko voi ilmetä myös fyysisenä kipuna. Voimakas traumaperäinen stressireaktio vaikuttaa myös kykyyn ajatella selkeästi. (Juntumaa, 2018, ss. 37, 53, 101)

Vankilassa kohdataan huolestuttavasti myös ylisukupolvista ja kasautuvaa huono-osaisuutta. Ulkomaalaistaustaisten vankien tilanteessa näkyvät myös ihmis- ja huumekaupan uhrit. (Laakkonen, 2021) Lapsuusajan haitallisten kokemusten lisäksi traumaoireiden taustalla voi olla altistuminen niin henkisellet, fyysiselle, seksuaaliselle kuin taloudelliselle väkivallalle. Vangit ovat kokeneet elämänsä aikana paljon väkivaltaa. Kuvio 1 osoittaa naisten kokemat väkivallan muodot ja väkivallan sukupuolittuneisuuden. Tämän vuoksi kuviossa on tilastoituna myös miesten kokema väkivalta. Kuvioista nähdään, että naiset kokevat miehiä enemmän kaikkia väkivallanmuotoja. Seksuaalista väkivaltaa naisista on kokenut 59 % ja miehistä 12 %.

Kuvio 1: Vankien elämän aikana kokema väkivalta (Koskialho ym., 2023, s. 61)

3.1.3 Päihteiden käyttöön liittyvät häiriöt

Elinaikaisen päihdehäiriön kriteerit täyttyvät jopa 82 %:lla naisvangeista. Alle 47-vuotialla naisilla päihdehäiriö todettiin jopa yhdeksällä kymmenestä, kun taas vanhemmilla seitsemällä kymmenestä. Naisilla neljä yleisintä ongelmapäihdettä ovat amfetamiini (54 %), alkoholi (52 %), opioidit (39 %) ja kannabis (27 %). Sekakäyttö oli ongelmana 14 %:lla. (Niemelä ym., 2023, s. 115)

Päihteiden käytön laatu, määrä ja pitkäaikaisuus vaikuttavat käytön mukanaan tuomiin ongelmiin. Kroonisten päihteiden käytön on todettu muokkaavan persoonallisuutta ja tunnesäätelyä. Tyypillisemmin päihteiden käyttö vaikuttaa aivojen kykyyn käsitellä tietoa, mikä näkyy muisti- ja keskittymishäiriöinä. Jo lievemmässä käytössä vieroitusoireet vaikuttavat toimintakykyyn sitä alentaen. Vakavissa tapauksissa päihdeongelma voi johtaa jopa pysyviin muutoksiin, kuten alkoholidementiaan tai kannabiksen aiheuttamaan kuduskatoon aivoissa. Hengitettävien kemikaalien käyttö voi pahimmillaan johtaa kuulo-, näkö- ja liikevaurioihin, joiden vuoksi toimintakyky ei enää palaa ennalleen. (Terveyskylä.fi, 2021)

3.1.4 Kielellisten taitojen puutteet

Kielellisten taitojen puutteita käsiteltäessä on hyvä vielä muistuttaa, että tässä opinnäytetyössä mainitut erityispiirteet ovat koottu vankiväestötutkimuksen pohjalta, jonka osallistajat olivat Suomen kansalaisia. Tämän vuoksi tässä opinnäytetyössä ei paneuduta erikseen ulkomaalaistaustaisten tai suomen kieltä osaamattomien kielitaidon heikkouteen tai puutteisiin.

Moni tutkimus on osoittanut, että joka viidennellä vangilla on vaikea-asteinen lukivaikeus. Kansallisissa tutkimuksissa jopa joka kuudennella rikostaustaisella nuorella on puheen, kielen ja kommunikoinnin haasteita. Suomessa lukivaikeuden lievempää muotoa on havaittu jopa 70 prosentilla vangeista. Uusien tutkimusten valossa on havaittu myös laaja-alaisempaa kehityksellistä kielihäiriötä. Rikostaustaisten nuorten kielelliset haasteet ovat alidiagnosoituja. (Pekkala ym., 2023, ss. 171, 178) Kielellisten haasteiden syyt voivat olla anatomisia, aistipohjaisia, neurologisia tai ahdistusperäisiä. Jossain tapauksissa myös korkea ikä tai sairaudet saattavat lisätä kielellisiä haasteita. Usein haasteet ovat ilmenneet jo lapsuudessa. Aikuisuuteen tultaessa haasteet on opittu piilottamaan ja arjesta selviytymiseen on kehitelty yksilökohtaisia keinoja. (Kivinummi & Alatupa, 2016, s. 46)

Kielelliset haasteet vaikuttavat myös kykyyn kommunikoida. Kielellinen vaikeus voi täten esiintyä käytöksenä, jota voidaan pitää epäkohteliaana, välinpitämättömänä tai asenneongelmanaisena. Keskustelussa tyypillistä on töksäyttelyt, vastausten suppeus, kuten kyllä ja ei -vastaukset, epäsovinnainen kehonkieli sekä vaikeudet katsekontaktin luomisessa. (Pekkala ym., 2023, s.172) Kielellisiä haasteita omaavat naiset on usein saatettu leimata tyhmiksi tai laiskoiksi. Tämä on saattanut johtaa konflikteihin, jossa on turvaututtu väärin keinoihin, kuten väkivaltaan puolustautuessaan syytöksiä vastaan tai syytökset ovat passivoittaneet ja johtaneet esimerkiksi ahdistukseen. (Kivinummi & Alatupa, 2016, s. 47)

3.1.5 Uniongelmiä tuomat haasteet

Nukahtamiseen, nukkumiseen ja unenlaatuun vaikuttavat useat tekijät. Uniongelmiä taustalla voi olla stressi ja henkiset paineet. Kun uni ei riitä palauttamaan kehoa seuraavaan päivään, voidaan päätyä negatiiviseen kierteeseen. Energiavajetta yritetään paikata nopeilla ja epäterveellisillä välipaloilla, mikä vaikuttaa jaksamiseen. Tämä voi näyttäytyä sairasteluna, tehottomuutena, alakulona ja keskittymis- sekä muistihäiriöinä. Usein muisti- ja keskittymisongelmien taustalta löytyykin väsymystä ja unen puutetta. Muisti- ja keskittymisongelmia voivat aiheuttaa myös fyysinen tai psyykinen sairaus, päihteet sekä neurologiset ongelmat. (Kivinummi & Alatupa, 2016, ss. 17, 81)

Vangeille suunnatussa Elämänlaatu-kyselyssä nousivat esille uniongelmat, ahdistuneisuus ja masentuneisuus (Rautanen ym., 2023, s.38). Päihteitä käyttävillä vangeilla resilienssi on matalampi kuin raitistuneilla. Matala resilienssi yhdistyy myös kokonaisterveyteen ja tuo mukanaan niin unettomuutta kuin impulsiivisuutta. (Ripatti ym., 2023, s. 161) Myös traumatausta saattaa aiheuttaa ylivireystiloja, jotka näkyvät myös univaikeuksina, ärtyneisyytenä, keskittymiskyvyttömyytenä ja säikähtämisherkyytenä (Koskialho ym., 2023, s. 58).

3.2 Toimintakykyä vahvistavat tekijät

Stressi laskee toimintakykyä, joten haastavista tilanteista selviämiseen olisikin hyvä olla olemassa useampia keinoja hallita stressiä. Tällöin voi valita yksilöllisen tavan kohdata stressiä nostavat tekijät, eikä vain turvautua yhteen tuttuun mekanismiin. (Poijula, 2018, s. 63) Jos stressaavissa tilanteissa on ennen turvautunut väkivaltaan tai päihteisiin, tulee vahvistaa positiivista keinovalikoimaa, jotta stressaavista tilanteista selviäminen mahdollistuu paremmin. Häiriöherkät henkilöt hyötyvät usein myös selkeästä struktuurista, säännöistä ja rajoista. (Kivinummi & Alatupa, 2016, s.122) Lisäämällä henkilökunnan osaamista kommunikointihaasteista ja niiden tukitoimista, voidaan kehittää naisten

kommunikaatiotaitoja, jotta he selviytyvät paremmin tuomion aikaisista velvoitteistaan ja kohentavat samalla vuorovaikutustaitojaan. (Rautanen, ym. s. 235)

3.2.1 Osallisuuden kokemus

Wattu IV -vankiväestötutkimuksen mukaan naisvangit kokivat osallisuutensa yleisesti heikommaksi kuin muu väestö. Kommunikoinnin sujuvuus on yhteydessä osallisuuden kokemukseen. Erittäin heikon osallisuuden kokemus oli noin kaksinkertainen muuhun väestöön verrattuna, kun naisvangeista erittäin heikoksi osallisuutensa arvioi 15,6 %. Tähän saattaa vaikuttaa myös vankila ympäristönä, sillä vankeusrangaistukseen liittyy monia yksilön oikeuksia rajoittavia tekijöitä. Vankeuden asettamista rajoitteista huolimatta vankien osallisuuden kokemus oli korkeampi, kuin siviilissä työttömien kokema osallisuus. (Leeman ym., 2023, ss.198, 203)

Osallisuuden kokemusta ei ole aina yksiselitteistä mitata. Osallisuuden kokemus muodostuu monesta osatekijästä. Yhtenä merkittävänä tekijänä nousee esiin eriarvoisuuden tunne. Eriarvoisuuden tunteen muodostumiseen voidaan vaikuttaa ehkäisevästi vahvistamalla elämänhallintaa ja luomalla positiivisia kokemuksia. Onnistumisten kautta voidaan lisätä niin motivaatiota kuin omanarvontuntoa. Lisääntynyt hyvinvointi lisää osallisuutta, kun kokemus omasta toimijuudesta vahvistuu. Vankiloissa tähän voidaan päästä toimintoja kehittämällä ja kiinnittämällä enemmän huomiota vankien hyvinvointiin, terveyteen ja kuormitukseen. Osallisuuden kokemuksen voimistumisen nähdään vaikuttavan positiivisesti oppimiseen, toimintakykyyn ja kuntoutumiseen. (Valtioneuvoston kanslia, 2018, s. 57)

3.2.2 Hyvä resilienssi

Matalatasoista resilienssiä on noin puolella vangeista, kun hyvää resilienssiä on joka kymmenellä. Hyvä resilienssi helpottaa toimimista arjen stressaavissa tilanteissa. Hyvä resilienssi auttaa etenkin kuormituksen kestämisessä ja antaa kykyä palautua vastoinkäymisistä. Resilienssi ei siis vaikuta yksin tähän hetkeen vaan se antaa eväitä tulevaan. Kun vangin resilienssi nousee hyvälle tasolle antaa se voimavaroja yhteiskuntaan sopeutumiseksi. (Ripatti ym., 2023b, ss. 164–166)

Kriiseistä selviytyminen ei tarkoita, että palaudutaan samaan vanhaan tuttuun toimintamalliin. Traumaattiset kokemukset voidaan selviytymisen jälkeen kääntää voitoksi ja resilienssin kasvaessa olla täten vahvemmassa asemassa kuin ennen koettua kriisiä. Resilienssillä on näin vakauttava vaikutus elämään. (Pojjula, 2018, s. 70) Resilienssin kehittymiseen vaikuttaa myös ympäristön vakaus. Turvallinen ja ennakoitava sekä fyysinen että sosiaalinen

ympäristö kehittävät vangin resilienssiä. Resilienssin kasvattamiseen suunnatut tukemisen muodot voivat liittyä niin toimijuuden vahvistamiseen kuin itseluottamuksen, ongelmanratkaisukykyjen ja tunnesäätelyn lisäämiseen. Resilienssiä voidaan nostaa myös suoraan tukemalla vangin suhteita ympäristöönsä ja yhteiskuntaan. Tärkeintä on kuitenkin, että vanki kokee tulevansa kuulluksi eikä hän jää haastavissa tilanteissa ilman tukea. (Rautanen ym., 2023, s. 234)

3.3 Toimintaympäristö avovankilassa

Vankila muodostaa erilaisen toimintaympäristön siellä työskenteleville kuin siellä tuomiotaan suorittaville. Sekä työntekijälle että tuomiotaan suorittavalle avovankilan toimintaympäristö asettaa omat haasteensa. Tässä luvussa tuodaan esille molemmat näkökulmat.

3.3.1 Viranomaisten työskentely vankilassa

Vankiloiden toiminnasta vastaa Rikosseuraamuslaitos, joka on Oikeusministeriön ohjauksessa toimiva valtion laitos. Valtion laitokset ovat julkisia viranomaisia, joiden toimintaa säätelevät lait ja asetukset. Vankiloiden viranomaistyöskentelyssä käytetään niin julkista valtaa kuin toteutetaan tosiasiallista ja määrämuotoista hallintotoimintaa (Liukko & Nykänen, 2019, s. 10). Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on ylläpitää seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää. Keskeinen toiminta-ajatus on sosiaalisessa vastuullisuudessa ja rikoksettomaan elämäntapaan tukemisessa. Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa on myös mainittu yhdenvertaisuus. Yhdenvertaisuus näkyy vankilan käytännöissä yhdenmukaisina menettelytapoina ja niistä annettuina ohjeina ja määräyksinä. Yhdenvertaisuuteen lukeutuu myös sukupuolten tasa-arvo, mikä on näkynyt vuosina 2020–2023 toteutuneessa naisvankiprojektissa, joka keskittyi naisvankien tilanteen kohenemiseen. (Rikosseuraamuslaitos, 2023c, ss. 2, 7, 11)

Vankilaväkivaltaa on Suomessa tutkittu vähän, mutta sen tutkimuksen valossa on todettu, että avovankilassa henkilöstön riski joutua väkivallan uhriksi on pienempi kuin suljetuissa vankiloissa. Henkisen väkivallan kokemukset ovat kuitenkin yleisiä ja siksi erittäin huolestuttavia henkilöstön työhyvinvoinnin kannalta. Kun huomioidaan kaikki vankilat, niin henkistä väkivaltaa on kokenut jopa puolet kyselyihin vastanneesta henkilöstöstä ja väkivallan käytön uhkailulle on altistunut kolmannes. (Paasonen & Vainio, 2022, ss. 47–48, 50)

3.3.2 Vankila sosiaalisena toimintaympäristönä

Vankila toimintaympäristönä on monelle naiselle kuormittava, mikä näkyy vankilan arjessa. Kaisa Tammin naisvankiselvityksessä naisvankien kanssa toimiva henkilökunta kuvaili työskentelyä naisten kanssa enimmäkseen haastavaksi johtuen osin naisvankien moniulotteisemmasta traumataustasta. Naisvangit koetaan työllistävinä, mikä saattaa johtua naisvankien huonokuntoisuudesta ja yleisestä vaativuudesta. Enemmän kuin itseensä kohdistuvaan uhkaan liittyviä ongelmia, henkilökunta nosti esiin naisten välisiä ongelmia. Henkilökunta joutuu puuttumaan tilanteisiin, joissa naisvankien keskinäiset vaikeudet tulla toimeen aiheuttavat kuohuntaa. Jos puhuttamalla ei päästä ratkaisuun, pitää ryhtyä toimenpiteisiin kuten asuttamisen muutoksiin. Kärjistyneet ongelmat vaativat joskus myös vankilan kurinpidollisia toimia. (Tammi-Moilanen, 2020, ss. 33, 35, 40)

Sosiaalisen ympäristön paineet voivat johtaa vastareaktioihin ja ristiriitatilanteisiin. Samoin kuin lapsuuden kasvuympäristöt ovat vaikuttaneet yksilön kehittymiseen, moraalikäsitteisiin ja arvoihin, niin myös vankila tämänhetkisenä sosiaalisena ympäristönä vaikuttaa ja muokkaa naisia. (Kivinummi & Alatupa, 2016, ss. 22–23) Naisten kokemaa sosiaalisen ympäristön painetta kartoitetaan jokaisen vangin kanssa käytävässä tulohaastattelussa. Haastatteluissa naiset saavat omin sanoin kuvata miten eri sosiaaliset ympäristöt ovat vaikuttaneet heidän valintoihinsa ja miten se ilmenee nyt tai on ilmennyt aiemmin. Vankien toiveita kuullaan asuttamisen suhteen ristiriitatilanteiden välttämiseksi.

Naisvangit ovat itse nostaneet esiin suurien ryhmä- ja osastokokojen negatiiviset vaikutukset. Myös asiointi vankilassa koettiin hankalana. Asiointia sujuvoitti, kun osasi sanoittaa tarpeensa ja kysyä neuvoa tai pyytää apua asioidensa hoitoon. Tämä aiheutti vangeissa myös huolta kieltä osaamattomien vankien puolesta. Suomalaisvangit kokivat, että erityisesti ulkomaalaisten vankien asioiden hoidossa on puutteita. (Tammi-Moilanen, 2020, ss. 32, 43, 45)

3.3.3 Esteettömyys ja saavutettavuus vankilassa

Esteettömyys ja saavutettavuus tulevat usein vasta silloin havaituksi, kun niitä ei ole. Esteettömyys liitetään useimmiten rakennettuun ympäristöön, kuten ulko- ja toimitiloihin sekä liikkumisen mahdollistaviin välineisiin. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat kuitenkin paljon laajempia kokonaisuuksia, kuin ramppi oven edessä tai tekstitys viranomaisen verkossa julkaistuissa videoissa. Esteettömät ympäristöt tarjoavat kaikille yhdenvertaisen mahdollisuuden ja oikeuden osallistua valittuun toimintaan, työhön, opiskeluun, harrastuksiin sekä itseämme koskevaan päätöksentekoon toimintakyvystä riippumatta. Saavutettavuudella

tarkoitetaan lähtökohtaisesti palveluiden ja tiedon tarjoamista kaikille ymmärrettävässä muodossa. Saavutettavuus ei kuitenkaan ole vain ruudunlukuvälineiden mahdollistamista, vaan saavutettavuudella on myös sosiaalinen ulottuvuus. Sosiaalinen saavutettavuus liittyy asenteisiin, ihmisten moninaisuuden hyväksymiseen, yhdenvertaisuuteen ja syrjimättömyyteen. Esteetön ympäristö voi olla myös saavutettava, kun huomioidaan näkemiseen, kuulemiseen ja kommunikointiin liittyvät tekijät. (Invalidiliitto, n.d.) Ottamalla käyttöön kuvatukea ja -ohjausta, luodaan vankiloista sekä esteettömämpiä että saavutettavampia ympäristöjä.

Selkokieli yhdistetään usein sisällön saavutettavuuteen verkkosivuilla. Selkokieltä voidaan käyttää myös kuvatuken ja -ohjauksen tukena. Selkokieli on helppotajuisesti koostettua kieltä, kun taas yleiskieleen voi kuulua haastavampia lauserakenteita ja sanastoa. Selkokieli tuleekin erottaa selkeästä kielestä. (Saavutettavuus.fi, 2024) Viranomaisilta ja julkiselta hallinnolta ei vaadita selkokielen käyttöä, vaan asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Puhutaan kielen läpinäkyvyydestä, kun kieli on sekä saavutettavaa että ymmärrettävää ja se täyttää tarkoituksensa. Kirjoittamattomana sääntönä voidaan pitää ohjeistusta, jonka mukaan jokaisen tulisi ilman erillistä ohjeistusta ymmärtää itseään koskevaa lainsäädäntöä. (Piippo ym. 2016, s. 171) Selkokieli voi mielestäni jossain tapauksissa olla ristiriidassa traumainformatiivisuuden sekä nais erityisyyden kanssa. Esimerkiksi selkokielineen kieltä voi olla liian suora ja silloin tarvitaan soveltuvampia ilmaisuja.

3.4 Naisvankilan työtöteet

Naisvankiselvityksessä (2020) nousi esiin, että henkilöstöllä oli selkeitä puutteita naisvankityöhön perehtymisessä. Järjestelmällistä koulutusta ei ollut järjestetty ja profiloitunut naisvankityön osaaminen oli yksilöiden varassa. Henkilöstöstä nousi esiin myös tarve saada tietoa, miten kohdata parisuhde- ja seksuaaliväkivaltaa kohdanneita naisia. Osaamista löytyi parhaiten naisvankiloista, mutta niissäkin oli puutteita. (Tammi-Moilanen, 2020, ss. 27, 31, 33, 35, 37, 47, 50–51) Rikosseuraamuslaitos tarttui haasteeseen ja on tunnistanut naisvankien erityispiirteiden ja esimerkiksi traumataustan tuomat haasteet. Opetusta nais erityisyydestä on sijoitettu myös rikosseuraamusalan perustutkintokoulutukseen viiden opintopisteen verran. Muulle henkilökunnalle tarjotaan tukea työtehtävien suorittamiseen järjestämällä täydennyskoulutusta sekä nais erityiseen toimintatapaan että traumainformatiiviseen työtöteeseen. Muita henkilökunnalle tarjottavia koulutuksia ovat esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaan ja ihmiskaupan tunnistamiseen liittyvät kurssit. (Rikosseuraamuslaitos, 2023d)

3.4.1 Naiserityisyys

Naiserityisyys on käännetty termistä *Gender-responsiveness*, jolle ei löydy suoraa vastinetta suomen kielestä. Naiserityistä työtettä ja kuntoutusta on kehitetty erityisesti naisvangeille, joilla on ollut haasteita selviytyä miehisessä rangaistuslaitosympäristössä. (Törölä & Jutila, 2023 s. 427) Naisvankien joukko Suomessa on pieni ja osin hyvin paljon erityistä tukea vailla. Naiset syyllistyvät useimmiten väkivaltarikoksiin, mutta ovat myös itse joutuneet väkivallan uhriksi ja saattavat olla pahoin traumatisoituneita. Myös äitiys ja seksuaalisuus vaikuttavat naisten kokemuksiin ja haasteisiin vankilassa. (Kivimäki, 2020)

Vankilan arjessa kohtaa päivittäin tilanteita, joissa naiserityiselle työotteelle on käyttöä. Naiserityisyyttä käsitteenä ei silti ole yksinkertaista määritellä. Naiserityisyydessä huomioidaan sukupuolien erot niin päihteiden käytössä kuin rikostaustassa. Naiserityisyys huomioi myös sukupuolien moninaisuudet. Kaikille tulee taata kehon koskemattomuus ja turvallinen tila, jossa luottamuksen on mahdollistaa kasvaa. Käyttämällä erityisen sensitiivistä ja vuorovaikutteista työskentelytapaa voidaan luoda turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri. Henkilökunnan tulee huomioida kehoon ja henkilökohtaiseen tilaan kohdistuvissa tarkastuksissa ja päihdetestauksissa myös työntekijän sukupuoli. Naisten kokonaisvaltaista kuntoutumista ajatellen tulisi tukea naisten omaa toimijuutta ja kasvattaa itsetuntoa oman naiseuden vahvistamiseksi. (Pohjanheimo & Salovaara, 2023)

Vankien omista kokemuksista hiusten värjäys ja kynsienlakkaus koettiin tärkeäksi osaksi naisellisuutta. Turvallisuuden ja luottamuksen tunnetta syntyi vankien ja henkilökunnan välille niinkin pienellä asialla kuin naisten puhuttelemisella etunimillä. Etunimen käyttö ja tervehdykset koettiin hyvin myönteisenä. Ystävällisyyttä henkilökunnan puolelta arvostettiin. (Tammi-Moilanen, 2020, ss. 29, 49) Vanajan avovankilassa naiset kohdataan naiserityisellä työotteella ja heitä kutsutaankin mieluummin naisiksi, kuin vangeiksi. Vanajalla naisia puhutellaan heidän etunimillään. (vartija, henkilökohtainen tiedonanto, 19.10.2023) Kuvatessa ja -ohjauksessa naiserityinen ote näkyy piirroskuvien sukupuolissa. Toteutetuissa kuvissa sekä vartijat että erityisohjaajat ovat kuvattu naispuolisina hahmoina.

3.4.2 Traumainformatiivinen työote

Traumatietoisuus alkoi kasvaa sosiaali- ja terveystalouksissa 2000-luvun alussa. Sitten traumainformatiivisuus on vakiinnuttanut paikkansa tunnistettaessa ja kohdatessa traumatisoituneita asiakkaita myös vankiloissa. (Karttunen ym., 2023, s. 151)

Traumainformatiivisuus on Suomessa vasta muotoutumassa oleva työote. Työsuojelurahasto aloitti vuonna 2020 traumainformoidun koulutusmallin luomisen. (Kuvajainen & Sarvela,

2021). Eräs kansainvälisesti paljon käytettävä yksinkertaistettu perusmalli on ”neljän T:n malli”, joka perustuu yhdysvaltalaisen *four R’s of SAMSHA (Realization, Recognize, Respond, Resist Re-trauma)* -malliin. Malli kiteyttää traumainformatiivisen työotteen neljään vaiheeseen, jotka ovat: tiedosta, tunnista, toimita ja torju uudelleen traumatisoituminen. (SAMHSA’s Trauma and Justice Strategic Initiative, 2014, ss. 9–10)

Traumat ovat yhteiskunnalle kallis ja laajalle levinnyt haaste. Olemme oppineet kohtaamaan traumatisoituneita paremmin vasta viime vuosina. Kaikki traumatisoivat tapahtumat eivät kuitenkaan aiheuta pysyviä jälkiä, vaan traumatisoituminen on yksilöllistä. Tunnistamalla traumojen vaikutuksia ja niistä selviytymistä, voimme paremmin ehkäistä myös uudelleen traumatisoitumista. (SAMHSA’s Trauma and Justice Strategic Initiative, 2014, ss. 1, 2, 8)

Rikosseuraamuslaitos kouluttaa työntekijöitään käyttämään traumainformoitua työotetta.

Tällä halutaan tuoda henkilökunnan tietoisuuteen, miten jo lapsuudessa tapahtuneet traumatisoivat kokemukset vaikuttavat yksilöiden valintoihin ja elämäntapaan.

Traumainformatiivinen työote antaa henkilökunnalle työkaluja empaattiseen kohtaamiseen ja inhimilliseen asenteeseen. Myötätuntoinen työskentely traumatisoituneen vangin kanssa saa hänet tuntemaan olonsa turvallisemmaksi, mikä rauhoittaa koko ympäristöä. Turvallisuuden lisäksi muita keskeisiä teemoja traumainformatiivisessa työotteessa ovat luottamus ja kokemus siitä, että kykenee vaikuttamaan omiin valintoihinsa jopa vankilan seinien sisäpuolella, yhteistyö ja voimaantuminen. (Koivula & Nyman, 2020; Linner Matikka & Hipp, 2023) Tutkimuksissa on myös havaittu, että kun henkilökunta tunnistaa traumaoireilun ja suhtautuu vangin käytökseen empaattisemmin ja ymmärryksellä, niin vangin traumaoireet vähenevät (Koskialho ym., 2023 s. 64).

Voimakkaasti traumatisoituneiden naisten kanssa työskennellessä tulee tunnistaa myötätuntouupumuksen riskit. Myötätuntoa tarvitaan toimivan vuorovaikutussuhteen luomiseksi (Linner Matikka & Hipp, 2023, s. 155). Sympatia ja empatia usein sekoitetaan toisiinsa. Sympatia on sitä, että elää mukana toisen tunnetiloja toisintamalla itsessään saman tunnetilan. Sympaattinen reaktio on, kun iloitsee yhdessä toisen kanssa yhtymällä nauruun tai kokee surun ja yhtyy itkuun. Näin voimakas tunnetila saattaa vaarantaa objektiivisuuden. Empatiassa taas asetetaan itsensä toisen asemaan, jotta voimme ymmärtää heidän kokemuksensa paremmin. Tarjoamalla empatiaa sympatian sijaan voidaan pitää emotionaalinen etäisyys ja pysyä paremmin objektiivisena. (Kivinummi & Alatupa, 2016, s. 190)

3.5 Kuvatuki ja kuvaohjaus

Kuvatuki ja -ohjaus eivät termeinä ole vakiintuneita käsitteitä. Yleisesti, kun puhutaan kuvien käytöstä toiminnanohjauksen ja kommunikoinnin tukena käytetään termiä toiminnanohjaus kuvilla (Tikoteekin asiantuntija, henkilökohtainen tiedoksianto, 24.1.2024). Toiminnanohjaus kuvilla ei kuitenkaan kuvaa täysin sitä, miten kuvia on käytetty Vanajalla.

Tässä opinnäytetyössä kuvatuki on kuvan tuomaa visuaalista tukea viestin ymmärtämiseksi. Tällaisia kuvatuen kohteita ovat yksinkertaisimmillaan kieltoja osoittavat kuvalliset ohjeet. Kuvaohjaus termillä tarkoitetaan pidempää kuvallista ohjeistusta, joka voi olla myös kuvasarja. Vanajalla kuvaohjaustauluja löytyy esimerkiksi yhteisistä pyykkitiloista, joissa kuvaohjeella kerrotaan, miten pyykkikonetta käytetään. Harjoitteluni aikana laatimani kuvataulu (Kuva 3) osoittaa, että kuvasarja voi toimia myös yhtenä kuvana yhdistellen usean erillisen kuvan yhdeksi kokonaisuudeksi.

Kuva 3. Kuvaohjaustaulu WC-tilaan (Kauha, 2023).

Edellä mainitusta kuvasta löytyy erilliset piirroskuvat WC:n istuimesta sekä kierrätysymbolilla varustetusta roskiksesta. Näiden kuvien välissä on erilaisia roskia, kuten kuukautissuojia ja ruoantähteitä. WC:n istuimen ja roskien välissä on kieltomerkki, kun taas roskista kohti osoittaa vihreä nuoli. Nuoli on tehty samalla värillä ja tyylillä, jota on yhtenäisesti käytetty kaikissa Vanajalle tehdyissä kuvissa ja kuvaohjaustauluissa. Piirroskuvat ovat verkon ilmaisista kuvalähteistä ja yhdistetty Paint-ohjelmassa. Kyseinen ohjauskuva on laadittu muistutukseksi siitä, ettei viemäristöön saa laittaa mitään sinne

kuulumatonta. Viemärien avaamiset ovat turha kuluerä, joka voidaan välttää oikealla informaatiolla (vartija, henkilökohtainen tiedonanto, 19.10.2023).

3.5.1 Vuorovaikutuksen tukena ja informaation lähteenä

Kuvien käyttö viestin välittäjänä yhdistetään enimmäkseen lasten ja kehitysvammaisten kommunikointiin sekä ohjaukseen. Kuvakommunikointi mielletään usein kuvien käytöksi puheen ja sanattoman viestinnän rinnalla. Kuvan viesti on universaali, mikä tarkoittaa, että kuvan käyttäminen ei katso äidinkieltä, luku- tai kirjoitustaitoa. (Aivoliitto, n.d.) Näkö on lähes poikkeuksetta ihmisen vahvin aisti. Ihminen hahmottaa ympäristöään katsomalla ympärilleen. Joskus nopea silmäily auttaa hahmottamaan suuriakin kokonaisuuksia ja mieleen voi painaa samalla tarkkojakin yksityiskohtia. (Koponen ym., 2016, s. 17) Jokainen ihminen vastaanottaa tietoa kinesteettisiä, auditiivisia ja visuaalisia menetelmiä hyödyntäen. Kuitenkin tavat hyödyntää näitä kolmea eri muotoista tiedon saamisväylää ovat yksilöllisiä.

Kinesteettinen on kehollista ja fyysiseen toimintaan perustavaa, auditiivinen on kuultuun ja visuaalinen nähtyyn perustuvaa sisäistämistä. Viestin vastaanottaminen on sitä varmempaa, mitä useampaa menetelmää käyttää. (Kivinummi & Alatupa, 2016, s. 86) Sen jälkeen, kun havainto on tulkittu, nähty esisanallistetaan. Tiedon ymmärrys kuitenkin vaatii jo aktiivista tulkintaa nähdystä. (Koponen ym., 2016, ss. 35–36)

Kuvatukea ja -ohjausta voidaan muotoilla saavutettavammaksi tekstin avulla. Tällöin tekstin tulee olla mahdollisimman ymmärrettävää kaikille. Aina tähän tavoitteeseen ei päästä yleiskielen kanssa. Ensisijaisesti kuvatuen kanssa pyritään käyttämään selkokieltä, jonka on havaittu tukevan lukemista ja vaikuttaa sitä kautta yksilön osallisuuteen ja itsemääräämisoikeuteen. (Selkokeskus, 2021). Selkokielen sijaan on voitu käyttää myös selkeää kieltä, jotta vältetään liialta pelkistämiseltä.

Kuvien lisäksi myös symbolit voivat toimia informaation lähteenä. Kuvat jäävät muistiin sanoja tehokkaammin. Kuvat ovat osoittaneet toimivuutensa informaation muistamisen tukena. Esimerkiksi liikennemerkit ovat osoittaneet toimivuutensa opittuina, yksinkertaisina ja tuttuina symbolikuvina. Myös joissakin liikennemerkeissä on käytetty tekstiä ohjeen täydentämiseksi. (Kaatra & Ketola, 2023, s. 21) Symboleista myös kierrätyksen merkit ovat yleistyneet ja arkipäiväistyneet aktiivisessa käytössä.

3.5.2 Toiminnanohjauksen välineenä

Käytettäessä kuvia toiminnan ohjauksen tukena, on kiinnitettävä erityistä huomiota kuvien selkeyteen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yksittäinen kuva ei sisällä liikaa tietoa. Kun

tarvitaan laajempaa toiminnanohjausta kannattaa kuvia olla useampi, joista kootaan haluttu kuvasarja. Kuvasarjojen tulee olla yhdenmukaisia tyyliltään ja teemaltaan. Myös väritys sekä mahdolliset hahmot tulee suunnitella kokonaisuutta ajatellen käyttäjälähtöisesti. (Kaatra & Ketola, 2023, s. 21) Tämä on huomioitu Vanajalle suunnatussa kuvatuessa niin, että erityisohjaajaa kuvaava hahmo on nainen, jolla on päällä liivi. Kuvia laatiessa kaikki Vanajan erityisohjaajat olivat naisia, jotka käyttivät virka-asuna Rikosseuraamuslaitoksen liiviä. Vartija oli myös kuvattu naisena, jolla oli ystävällinen ilme. Kuvaohjauskuvissa vangit olivat kuvattu takaapäin mahdollisimman neutraalisti, jotta eri taustoista olevien naisten olisi helpompi samaistua kuvaan.

Pyrittäessä traumainformatiiviseen ja sensitiiviseen lähestymistapaan kuvaohjauksessa kiellon osoittaminen voi olla haastavaa. On luontevaa ilmaista asioita negatiivisen kautta meidän itse sitä huomaamatta. Joskus kielto voi olla kuin kutsu toimintaan, jota pyritään välttämään, sillä ajatukset voivat lähteä suuntautumaan kiellon kohteeseen. Tämän vuoksi kielto olisi hyvä esittää kuvaparina, joista toinen kuva vahvistaa sallittua toimintaa. Useat kuvaparit ovat jo vakiintuneita symbolipareja. Kielto olisi perusteltua myös muotoilla sensitiivisemmin. Automaattinen reaktio kylmästi ilmaistuun kieltoon tai käskyyn voi nostaa pintaan vastustamista, yleistä uhmakkuutta ja aggressiivisuutta. Käyttäytymisen sijaan tämä voi näkyä myös asenteissa ja tunteissa. (Kivinummi & Alatupa, 2016, ss: 58–59, 238–240) Vanajalle tehdyissä kuvaohjauskuvissa kielto ja kuvapari -yhdistelmä näkyy esimerkiksi perhetapaamistalolla. Kuvaparissa vihreällä on kuvattu portaissa sallittua liikkumista ja punaisella ei-toivottua liikkumista. Kuvaan on liitetty positiivista toimintaa vahvistava teksti: ”Liikuthan rauhallisesti”. Näin on kyetty välttämään negatiivinen ilmaisu kuten: ”Portaissa juokseminen kielletty!”.

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan kirjallisuuskatsauksen avulla kuvatuen toimivuutta traumainformatiivisena työotteena Vanajan vankilan toiminnassa. Aiemmissä tutkimuksissa naisvangit ovat olleet tutkimuksen kohteena, mutta heidän kommunikointi- ja vuorovaikutustilanteiden tukemisesta ei ole tehty omaa tutkimusta. Tutkimusmenetelmänä käytetään integratiivista kirjallisuuskatsausta ja aineiston analysointia teemoittelemalla. Teemoiteltu aineisto luokitellaan ja kootaan raportiksi, joka käsitteellistetään. Tulokset muodostetaan käsitteiden pohjalta taulukoita ja kuvioita apuna käyttäen.

4.1 Aiheen rajaus

Tutkimuksen aiheen rajaus ja kysymyksenasettelu ovat haastavia. Tämä tulee ilmi jo siinä, että terminologia ei ole yhtenäistä. Kuvien käyttöä kommunikoinnin tukena on tutkittu paljon varhaiskasvatuksessa sekä vammaistyössä. Tutkimusta kuvatuista tai -ohjauksen vaikutuksista valtaväestön ei-vammautuneilla aikuisilla ei ole ollut löydettävissä. Kuvien käyttöä vuorovaikutuksen tukena maahanmuuttajien kanssa on menestyksekkäästi tutkittu esimerkiksi Tampereen ammattikorkeakoulun MATEAS-hankkeessa sekä Humakin Baana-hankkeessa. Hankkeissa on yhteistuumiin todettu kuvien tarve ja hyödyt sekä niiden vaikuttavuus niin maahanmuuttajien kommunikointitilanteissa kuin laajemmin yhteiskunnallisesti, joten tässä opinnäytetyössä ei käsitellä maahanmuuttajataustaisia vankeja, jotka ovat marginaalin marginaali. Kuvien on maahanmuuttajien kanssa osoitettu olevan kätevä ja helposti laajennettavissa oleva kommunikoinnin tukimuoto, joka on saavutettavissa myös ilman kirjoitustaitoa. (Gavrilov, 2019)

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Vanajan vankila, joten tutkimus rajataan koskemaan Vanajan avovankilan naisvankeja. Tässä opinnäytetyössä ei ole tarvetta vertailla tai nostaa esiin kansainvälistä tutkimusta naisvangeista, sillä käsillä on hyvin laaja, tuore tutkimus suomalaisesta vankiväestöstä ja sen erityispiirteistä. Tämä raportti on THL:n, Rikosseuraamuslaitoksen ja Vankiterveydenhuollon yksikön yhteisen Vankien terveys ja hyvinvointi 2023, Wattu IV -vankiväestötutkimus (Rautanen ym., 2023). Tutkimus on rajattu koskemaan vankeja, joilla on Suomen kansalaisuus, ja jotka suorittivat määräaikaista tai elinkautista vankeutta tai niiden ohella sakko- tai tutkintavankeutta. (Rautanen ym., 2023, s. 26)

Opinnäytetyön aihealueena on vuorovaikutuksen tukeminen. Kohdeilmionä tarkastellaan kuvatuista ja -ohjauksen hyötyjä. Kohdeilmionä tarkastellaan vankilassa käytettävien menetelmien ja työotteiden kautta. Traumainformatiivisen työotteen ja nais erityisyyden määritelmää tarkastellaan kirjallisuuden avulla. Opinnäytetyön tavoitteena on saada tietoa siitä, toimiiko kuvatuista ja -ohjaus traumainformatiivisena työotteena Vanajan vankilassa.

4.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Vankien määrä on ollut Suomessa kasvussa. Samaan aikaan myös vankien hyvinvointi on heikentynyt ja ongelmat kasaantuneet. Kuten uusien Vankien terveys ja hyvinvointi 2023 Wattu IV -vankiväestötutkimus osoittaa, naisvangeilla on yhä useammin suuria haasteita toimintakyvyn ja sosiaalisten taitojen kanssa. (Rautanen ym., 2023) Erilaiset kommunikaatio-ongelmat näkyvät sekä kuntoutuksen että valvonnan henkilökunnan työssä. Vankien

alentunut toimintakyky kuormittaa henkilökuntaa ja kuluttaa resursseja. Onkin hyvä muistaa, että kaikki ongelmakäytös ei ole osa pysyvää persoonallisuutta. Epätoivotun käyttäytymisen taustalta voi löytyä syitä, joihin voimme vaikuttaa ja näin korjata tilanteen. Kivinummi & Alatupa (2016, s. 120) toteavatkin seuraavasti: ”On haastavaa käyttäytymistä, ei hankalia asiakkaita.”

Tutkimusta varten aihealueeseen on perehdytty laaja-alaisesti tutustumalla kirjallisuuteen ja lisäämällä ymmärrystä aiheesta keskustelemalla asiantuntijoiden kanssa. Keskustelut ovat olleet yksittäisiä, eivätkä muodosta itsessään opinnäytetyön tietoperustaa. Konsultoinnit ovat olleet kuitenkin perusteltuja, sillä kuvatukea ja -ohjausta ei ole tutkittu ei-vammautuneilla valtaväestön aikuisilla ja täten asiantuntijoilta saadaan uutta tietoa, jota puhtaasta kirjallisuuskatsauksesta ei saa. (Vilka 2021, s. 63)

Tutkimuskysymyksenä selvitetään kuvatuen hyödynnettävyyttä naisten avovankilassa seuraavasti:

1. Miten kuvatuki ja -ohjaus toimii traumainformatiivisena työotteena?
2. Mitä hyötyä Vanajan vankilalle on kuvatuen ja -ohjauksen käytöstä?

4.3 Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus

Tutkimusmenetelmän valinta tähän opinnäytetyöhön määräytyi aiheen eettisten vaatimusten sekä aiemman tutkimuksen vähäisyyden pohjalta. Vaikka kuvatuen ja -ohjauksen käytöstä ei-vammautuneelle valtaväestön aikuisille ei ole saatavilla aineistoa, niin traumainformatiivisesta työotteesta on olemassa uutta tietoa. Tutkimusmetodina käytettiin integratiivista kirjallisuuskatsausta, joka on perinteinen kuvaileva kirjallisuuskatsauksen muoto. Tässä opinnäytetyössä integratiivisen kirjallisuuskatsauksen avulla pyrittiin nostamaan esiin uusia näkökulmia ja käytäntöjä. Integratiivisen kirjallisuuskatsauksen valintaa puolsi sen mahdollisuudet yhdistää systemaattinen tapa perehtyä aineistoon ja silti tulkita aineistoa luovasti. (Vilka, 2023, ss. 17, 20, 22, 81)

Tämän opinnäytetyön luovaa otetta edustaa palvelumuotoilun soveltaminen kirjallisuuskatsauksen käyttöön. Palvelumuotoilu on ongelmanratkaisukeskeistä yhteissuunnittelua, jossa kehitetään tutkimuksen, projektin ja käyttäjien osallistamista. Palvelumuotoilu korostaa empatiaa, mikä on traumainformatiivisen työotteen kulmakiviä. Palvelumuotoilun hyödyntäminen tässä opinnäytetyössä on perusteltua, sillä tutkimuksen kohteena on luovalla otteella yhteissuunniteltu kuvatuen ja -ohjauksen kokonaisuus.

Kuvatuen ja -ohjauksen toimintamalli on myös yhteiskunnallisesti esteetön, hyödyllinen ja käytettävä. (Vilkkä 2021, ss. 36–38)

4.4 Tiedon haku ja aineiston analysointi

Aineiston analyysi toteutettiin lähtökohtaisesti laadullisesti, vaikka se sisälsi määrällisiä elementtejä. Aineiston sisällön analyysiin ei ole käytetty aineistonanalyysiin suunniteltuja ohjelmistoja tai tekoälyä. Aineistoanalyysi on toteutettu käsitteellistämällä kirjallisuuskatsauksen yhteenveto ja vertailemalla käsitteiden esiintymistä ja linkittymisiä teemojen ja jaottelujen välillä. Tutkimuskysymyksiin vastattiin laaja-alaisesti sekä aineistoa että ilmiöpohjaisesti. (Eskola, 2018, s. 214)

Tiedonhaussa hakusanoina käytettiin tietoperustan keskeisiä käsitteitä. Hakusanat olivat: Toiminnanohjaus kuvilla, kuvatuki, naisvangit, traumainformoitu, nais erityinen ja avovankila. Tiedonhaku suoritettiin vain suomenkielisillä hakutermeillä. Tähän on osin syynä suomenkielisten termien vakiintumattomuus. Vastaavuuksia on haastavaa lähteä kääntämään englanniksi ilman, että niiden merkitys muuttuu. Osassa hauissa valittua hakusanaa on täsmennetty osumien saamiseksi. Nais erityinen hakutermin sijasta on käytetty nais erityis -termiä kahdessa tietokannassa. Liitteessä 1 esiintyvistä taulukosta käy ilmi käytetyt termit, tietokannat, rajaukset, osumat ja valintojen määrä. Lähempään tarkasteluun valikoitui yhteensä 25 teosta.

Kaikki haut on rajattu koskemaan vuoden 2014 jälkeen julkaistua kirjallisuutta. Kirjallisuutta valittaessa huomioidaan kohderyhmänä olevat aikuiset naispuoliset vangit ja sekä heidän erityistarpeensa. Hauista rajattiin pois varhaiskasvatuksen aineistot ja opinnäytetyöt. Myöskään kandidatkintoja, pro graduja ja väitöskirjoja ei hyväksytty kirjallisuuskatsauksen materiaaliksi, vaikka niitä esiintyi osumissa. Integratiivisen kirjallisuuskatsauksen luonteen vuoksi, valitussa aineistoissa esiintyy myös harmaita lähteitä (Vilkkä, 2023 s. 28). Lisärajoituksia tehtiin sisältöjen perusteella, jotta osumat kohdentuisivat tarkemmin haettuun tietoon. Esimerkkinä termi *toiminnanohjaus* antoi paljon osumia myös teknologiaan ja elokuvateollisuuteen liittyen, jotka haluttiin karsia suoraan pois tuloksista. Myöskään *varhaiskasvatus* -termi ei riittänyt rajaamaan aihetta riittävästi, vaan lisärajoituksena tuli paikoin käyttää sanaa *lapsen*.

Haut suoritettiin neljään eri tietokantaan: Hamk Finna, Journal, Google Scholar sekä Tiede ja Tutkimus. Tietokannat valikoituivat mukaan tieteellisten sisältöjen, kuten vertaisarvioitujen artikkelien vuoksi. Osumista valittiin erityisesti vertaisarvioituja teoksia tutkimuksen validiteetin ja reliabiliteetin nostamiseksi (Vilkkä, 2023, s. 75). Kuvioon 2 on koostettu

hakuosumien ja valintojen yhteenvertauskuvio. Jos osumia on yli 100, niin valintoja ei ole tehty. Yli sadan osumia ei ole sisällytetty tuloksiin. Kuvion alin rivi kertoo valitun aineiston vinoutumasta. Valittuja lähteitä toiminnanohjauksesta kuvilla on viisi ja kuvatuesta vain kaksi. Avovankilasta osumia on tullut seitsemän ja nais erityisyydestä kolme. Hakusanoista naisvangit on tuottanut 14 osumaa ja traumainformoitu kymmenen. Viimeksi mainitut kaksi edustavat yli puolta valinnoista.

Kuvio 2. Tiedonhaun osumat ja valinnat

Hamk Finna		Journal		Google Scholar		Tiede ja Tuumimus	
Hakusanat	Toiminnan- ohjaus kuvilla	Kuvatuki	Naisvangit	Trauma- informoitu	Nais erityinen / nais erityis	Avovankila(n) rakenteet)	Yht.
Osumia	49	16	21	4	281*	2	92
Valittu	3	1	5	2	Liian laaja	0	11
Osumia	6208*	7	31	1	19	10	68
Valittu	Liian laaja	0	3	1	2	2	8
Osumia	11	26	82	53	24	57	253
Valittu	1	1	6	4	1	4	15
Osumia	32	0	2	6	2	70	112
Valittu	1	0	0	3	0	1	5
Yht. osu.	92	49	136	64	45	139	525
Yht. val.	5	2	14	10	3	7	41

Jos osumia on ollut yli 100 kpl, niin valintoja ei ole tehty. Yli 100 kpl osumia ei ole laskettu tuloksiin.

Kirjallisuuskatsauksen aineiston valinta on toteutunut prosessimaisesti. Alustava karsinta tehtiin teosten otsikoiden, aiheiden ja kuvauksien perusteella. Liitteessä 2 kootut grafiikat osoittavat, että osumien ja valintojen suhteet ovat keskenään samansuuntaiset, eikä isoja keskinäisiä poikkeamia ilmene. Tämä lisää tutkimuksen reliabiliteettia. Hakusanojen tuottamista osumista ja niistä valikoiduista teoksista yli puolet (56 %) valikoitui vain yhden hakusanaosuman perusteella. Kaksi hakusana osumaa oli kohdentunut kolmanneksen (32 %) valitusta kirjallisuudesta. Yhteen teokseen kohdentui kolme hakusanaa (4 %) ja neljän hakusanan osumia on aineistossa kaksi (8 %). Yksittäiset osumat ovat linjassa tutkimusaineiston tarkkarajaisuuden kanssa.

Alustavan aineiston valinnan jälkeen valittua kirjallisuutta läpikäytiin tarkemmin ja rajattiin lisää tutkimusongelman ja tutkimuskysymysten lähtökohdista. Viimeiset muutokset valintoihin on tehty lukuvaiheessa, jolloin vielä kaksi teosta rajautui pois. Liitteeseen 3 on koottu tiedonhaun perusteella valikoitunut kirjallisuus ja sen teemoittelu.

Analyysitapana toimii laadullinen sisältöanalyysi, jossa valituksi tullut aineisto on luettu kokonaisuudessaan ja siitä on kirjoitettu kattavat muistiinpanot. Muistiinpanojen perusteella kirjallisuus on teemoiteltu tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset huomioiden. (Vuori, 2021) Teemoittelu on toiminut aineiston pelkistäjänä, joka on nostanut kirjallisuuskatsaukseen valitusta aineistosta tutkimuskysymyksiin vastaavan sisällöllisen ytimen (Moilanen & Rähä, 2018, s. 60). Kuviossa 3 kirjallisuuskatsauksen aineistosta muodostetut teemat on jaoteltu yleisiin, useasti esiintyviin, harvemmin esiintyviin ja yksittäisiin teemoihin. Kirjallisuudesta nousseita teemoja oli yhteensä 29, jotka ilmenivät aineistossa yhteensä 104 kertaa. Yleiset teemat esiintyivät aineistossa 6–7 kertaa, useasti esiintyvät 4–5 kertaa, harvemmin esiintyvät 3 kertaa ja yksittäiset teemat ilmenivät aineistossa 1–2 kertaa.

Kuvio 3. Teemojen esiintyvyys aineistossa

Yleiset teemat	Useasti esiintyvät teemat	Harvemmin esiintyvät teemat	Yksittäiset teemat
haavoittuvat ryhmät väkivalta päihdeongelmat viranomaiset traumainformatiivinen työote toimintakyky ja toiminnanohjaus lapsuuden haitalliset kokemukset	voimaantuminen (osallisuus) ylisukupolvisuus kuntoutus turva tunnetaidot	valinnanvapaus puhuttu kieli naiserityisyys intersektionaalisuus eriarvoisuus rakenteet stigma ja häpeä tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	oppimisvaikeudet kustannukset vertaistuki äitiys kriittinen kielitietoisuus kuvatuki kommunikoinnissa teksti ja väri viestinnässä kuvien käyttö saavutettavuus
Ilmeneminen 7- 6 krt	Ilmeneminen 5-4 krt	Ilmeneminen 3 kertaa	Ilmeneminen 2-1 kerran

Teemoittelun jälkeen kirjallisuuskatsauksen kaikki 29 teemaa luokiteltiin viiteen luokkaan. Luokat jäsenneltiin yhdistämällä kaksi luokkaa. Kaikki neljä osa-aluetta, eli teemaluokkaa toimivat myös itsenäisinä kokonaisuuksina. Kuvio 4 näyttää luokittelut ja niiden sisältämät teemat. Luokitteluiden apukysymyksinä toimivat: Mitä kuvatuki- ja ohjaus on? Miten käytän työotteita? Miksi traumainformatiivisuus? Missä kuvatuki ja -ohjaus tulevat tarpeeseen naisvankien kanssa ja Minkä vuoksi kuvatukeen ja -ohjaukseen kannattaa panostaa? Luokittelun ja jäsentelyn apuna on toiminut laskettu painotusarvo. Painotuksen laskentaperusteena on aiemmin mainittu teemojen esiintyvyys aineistossa. Teemoja on 29 ja esiintyvät aineistossa yhteensä 104 kertaa. Luokiteltujen teemojen painopisteiden laskenta osoittaa sen, miten tasaisesti teemat esiintyvät luokitteluissa.

Kuvio 4. Teemojen luokittelu ja jakauma

Teemojen jaottelu ja teemaosoiden painopisteet			
Mitä kuvatuki- ja ohjaus on? kriittinen kielitietoisuus kuvien käyttö kuvatuki kommunikoinnissa teksti ja väri viestinnässä	Miksi traumainformatiivisuus? lapsuuden hait. kokemukset haavoittuvat ryhmät ylisukupolvisuus stigma ja häpeä oppimisvaikeudet	Missä kuvatuki ja -ohjaus tulevat tarpeeseen naisvankien kanssa? viranomaistyö rakenteet puhuttu kieli saavutettavuus tasa-arvo ja yhdenvertaisuus eriarvoisuus tunnetaidot	Minkä vuoksi kuvatukeen ja -ohjaukseen kannattaa panostaa? voimaantuminen ja osallisuus valinnanvapaus kuntoutus, toimintakyky ja toiminnanohjaus kustannukset turva
Miten käytän työotteita? traumainformatiivinen työote naiserityisyys intersektionaalisuus vertaistuki	väkivalta päihdeongelmat äitiys		
painotus 18	painotus 38	painotus 24	painotus 24

Analysoinnissa käytettiin myös määrällisen tutkimuksen elementtejä. Teemojen numerointi ja luokittelu toimivat tässä opinnäytetyössä aineiston analysoinnin apuna (Valli, 2018 ss. 248–249). Luokittelun toinen osa-alue on painottunut selvästi ensimmäistä luokiteltua aluetta voimakkaammin. Tämä kertoo siitä, että aineisto on painottunut traumainformatiivisuuden aihealueen lähteisiin, kun taas kuvatuken ja -ohjauksen aihealueessa ei ole yhtä laajaa tausta-aineistoa. Tämä vahvistaa omat huomioni kirjallisuuskatsauksen lähdemateriaaliin vinoutumasta.

Muistiinpanot on järjestelty luokittelun pohjalta loogisiksi kokonaisuuksiksi, jonka jälkeen muistiinpanojen informaatio on tiivistetty raporttiin. Raportti ei toimi kirjallisuuskatsauksen tiivistelmänä, vaan tutkivan kirjoittamisen otteella tuotettuna lyhennelmänä kirjallisuuskatsauksen aineistosta (Vilkka, 2023 ss. 90–91). Kirjallisuuskatsauksen yhteenveto ja teemaluokkien otsikot vaihdettiin kysymysmuotoisten sijasta kuvaileviin. Teemaluokkien otsikot ovat kuvatuki ja työotteet, traumatisoitumisen taustat, naisvangit vankilassa sekä kuvatuken ja ohjauksen hyödyt.

Liitteessä 4 esitellään raportti nimellä kirjallisuuskatsauksen yhteenveto. Tämän raportin pohjalta muodostetaan opinnäytetyön tulokset. Kirjallisuus katsauksen yhteenvedolle suoritettiin sisältöanalyysi. Analyysissa yhdisteltiin aineisto samankaltaisuuksien mukaan, jonka jälkeen tarkastellaan yksittäisten teemojen liittymistä ja eroavaisuuksia toisista teemoista (Vilkka, 2023 s. 72). Liitteessä 5 näkyy kaikki neljä teemaosiota ja niiden sisältämät numeroidut 29 teemaa. Teemat on käsitteellistetty ja käsitteiden esiintyvyyss muissa teemoissa kirjattu taulukkoon. Käsitteellistäminen tuotti 229 teeman sisältöä tarkentavaa käsitettä, jotka esiintyivät aineistossa yhteensä 390 kertaa.

4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja laatutekijät

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Vanajan vankila. Toimeksiantajan kanssa on sovittu tutkimusluvasta. Toimeksiantajan ollessa avovankila on opinnäytetyössä kiinnitettävä erityistä huomioitava työn eettisyyteen. Kohderyhmänä ovat naisvangit, jotka ovat erityisen herkkä ja haavoittuvainen ryhmä. Tämä asettaa erityistä painoa arvoa tietoturvalle, minkä vuoksi tutkimuksesta on rajattu pois vankien haastattelut ja yksilöivien tietojen kerääminen.

Opinnäytetyön toteutus tehdään integratiivisena kirjallisuuskatsauksena, jossa käytetään uusimpia tutkimukseen perustuvia pääosin vertaisarvioituja lähteitä. Näin tutkimuksesta saadaan ajantasainen ja luotettava. Opinnäytetyössä esiintyviin kuvakaappauksiin on saatu kirjallinen lupa. Kirjallisuuskatsauksen valinta tutkimusmetodiksi mahdollistaa tutkimusprosessin etenemisen ja seurannan sekä kriittisesti että avoimesti. Kriittisyys aineistoa kohtaan lisää läpinäkyvyyttä ja nostaa tutkimuksen laatua. Aineiston valinnassa kriittisyyttä on käytetty peilaten materiaalia tutkimusongelmaan ja asetettuihin tutkimuskysymyksiin nähden. (Vilka, 2023, ss. 13, 81)

4.6 Eettiset periaatteet

Opinnäytetyössä noudatetaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK, n.d.) ohjeistusta hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Kirjallisuuskatsauksen koostamisessa tutkimuksen niin laadullisuus kuin eettisyys näkyy kunnioittavana mutta kriittisenä suhtautumisena lähdekirjallisuuteen. Kirjallisuuskatsaus on laadittu tieteellisiä menetelmiä ja aineistonhallintasuunnitelmaa noudattaen rehellisesti ja huolellisesti.

Hyviin tieteellisiin käytäntöihin kuuluu tehdä ennalta-arviointi opinnäytetyön eettisyydestä. Tällöin on arvioitava ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen tarpeellisuutta. (Arene, n.d.) Tässä opinnäytetyössä eettinen ongelma nousee esiin tutkimuksen tietopohjaa tarkastellessa. Toimeksiantajan näkökulmasta olisi ollut mielenkiintoista suorittaa kuvatuen vaikuttavuuden arviointi. Valitettavasti eettiset lähtökohdat huomioiden tässä opinnäytetyössä ei kyetä tutkimaan kuvatuen ja -ohjauksen vaikuttavuutta naisvangeille, sillä se vaatisi pidemmän tarkasteluvälin ja suuremman määrällisen joukkion mitä tässä tutkimuksessa on mahdollista hyödyntää.

Vankien kanssa käydyistä ryhmäkeskusteluista on nostettu esiin muutama yleinen kommentti naisten ajatuksista kuvatuen ja -ohjauksen käytöstä. Näitä kommentteja ei ole yksilöity ja niiden antajaa ei voi kyetä tunnistamaan. Tutkimussuunnitelmaa laadittaessa on aineiston keruusta rajattu pois vankien haastattelut mahdollisen tunnistettavuuden vuoksi.

Tunnistettavuuteen vaikuttaa opinnäytetyön myös valmistumisen aika, sillä aika rajaa joukkoa entisestään. Tällöin on mahdollista, että haastateltava olisi tunnistettavissa aineistosta. Vapaaehtoisen suostumuksen saaminen voidaan myös kyseenalaista, sillä vangit ovat jo lähtökohtaisesti alisteisessa asemassa, koska heidän valinnan vapauttaan on rajattu heidän suorittaessa tuomiota valvotussa laitoksessa. Tutkijan toimiminen työsuhteessa toimeksiantajaan ja tätä kautta kaksinaisrooli asettaa myös rajoitteita. Vanki voi tuntea, että hänen on pakko vastata sen vuoksi, ettei häneen kohdistuisi seurauksia vastaamatta jättämisestä. Vanki voi myös odottaa palvelusta vastaamisesta tai pelätä muiden vankien reaktiota. (Rautanen ym., s. 29)

4.7 Kestävän kehityksen näkökulma

Tässä opinnäytetyössä on selvitetty kuvatuen hyödynnettävyyttä traumainformatiivisena työotteena Vanajan vankilassa. Kestävän kehityksen pohdinnassa huomioidaan keskinäisriippuvuudet, kuten miten kuvatuki- ja ohjaus näyttäytyvät Vanajan vankilassa sosiaalisen kestävän kehityksen näkökulmasta sekä yhteiskunnallisesti ekologisena ja taloudellisena kestävänä kehityksenä.

Kuvatuen ja -ohjauksen käyttöä otettiin hyvin vastaan Vanajan vankilassa. Valitettavasti sosiaalialan kehittämisen harjoitteluni päätyttyä, tämä hyvin tuloksin alkanut kehittämisprojekti päättyi, mutta jäin vielä lyhyelle määräaikaiselle sijaisuudelle Vanajan vankilaan. Työskennellessäni naisten kanssa sain kuulla, miten he olivat kiinnittäneet huomiota kuviin ja kuvaohjaustauluihin. Kuvista keskustellessamme, he antoivat niistä palautetta ja kehitysideoita. Kuvia toivottiin myös soluihin, mutta valitettavasti rajalliset resurssit eivät mahdollistaneet vielä niin laajaa kuvatuen ja -ohjauksen käyttöönottoa. Naiset itse kokisivat hyödylliseksi yhteisten tilojen siisteyteen liittyvät ohjeistukset, tavaroiden paikat ja yleiset kirjaamattomat käytännöt, kuten liesituulettimien käyttö ruoanvalmistuksen aikana. Ohje liesituulettimien käytöstä oli myös henkilökunnan toiveissa, sillä se toisi suoraa säästöä, kun vältytään turhien palohälytysten aiheuttamilta kustannuksilta (vartija, henkilökohtainen tiedoksianto, 19.10.2023).

Kuvatuen ja -ohjauksen laajeneminen soluihin toteuttaisi kansainvälisen kestävän kehityksen *Agenda2030* -toimintaohjelman mukaista sosiaalista kestävyttä ja vastuullisuutta. Sosiaalinen kestäväkehitys pyrkii ylisukupolvisen huono-osaisuuden katkaisemiseen, syrjäytymisen ehkäisyyn ja sukupuolten epätasa-arvon kaventamiseen. Kuvatuella ja ohjauksella voidaan myös yksilötasolla vaikuttaa osallisuuden kokemukseen ja tukea hyvinvointia nostavia tekijöitä. (United Nations, n.d.) Vastuullisuus ilmenee siinä, että onnistuessaan kuvaohjaus antaa naisille voimaannuttavia kokemuksia, kun he kykenevät

toimimaan itseohjautuvasti. Vangin resilienssi vahvistuu onnistumisen kokemuksesta ja hänen sosiaaliset suhteensa paranevat. Voimaantuminen lisää myös osallisuutta ja tulee ehkäisemään pitkällä aikajänteellä mielenterveyspalvelujen käyttöä, mikä vähentää yhteiskunnan sosiaali- ja terveysalan kustannuksia (Ripatti ym., 2023b, s. 167).

Naisten omat toiveet ovat linjassa sen kanssa, että naisten väliset kahnauksen useimmiten liittyvät siivoukseen ja ruoantaittoon (Kanta-Hämeen perhetyön asiantuntija, henkilökohtainen tiedoksianto, 18.10.2023). Naiset kokivat, että kuva toimii muistuttajana, jolloin yksilöiden ei tarvitse huomauttaa toiselle epäkohdista ja näin tahattomasti aiheuttaa negatiivista ilmapiiriä. Kuvat toimisivat tällöin lisäten naisten toiminnallisuutta ja itseohjautuvuutta, sekä luoden turvallisuuden tunnetta ja ennakoitavuutta. Tukemalla kuvien ja kuvaohjauksen avulla naisten kommunikaatiotaitoja voi myös henkilökunta vaikuttaa suotuisasti vuorovaikutustilanteisiin. Kuvatuki toimii myös vähentämällä informaation tuomaa kuormitusta, kun kaikkia säädöksiä ei tarvitse palauttaa mieleen kirjoitetusta ohjeistuksesta. Kuormituksen väheneminen taas näkyy rangaistuksen aikaisessa toimintavelvoitteessa pärjäämisenä. (Rautanen ym. 2023, s. 235)

Henkilökunnalta tulleet pyynnöt kuvaohjauskuviksi ovat useimmiten suuntautuneet turvallisuuspainotteisesti, kuten esimerkiksi vierailijoiden ohjeistukseen vankilan alueelle saavuttaessa ja valvottuihin tapaamisen liittyen. Näen ehdotusten toteutuessaan lisäävän vankilan saavutettavuutta ja esteettömyyttä, jotka ovat myös kestävän kehityksen arvoja. Ehdotetut kuvat lisäävät myös laitosturvallisuuden kokemusta, joka on sekä tuomitun oikeus, mutta myös keskeistä traumainformoidussa työssä vankilassa (Vainio & Paasonen, 2022, s. 3).

Kuvatuen ja -ohjauksen käyttöönotto laajemmin kaikkiin Vanajan tiloihin on mielestäni perusteltua. Kuvatukeen ja -ohjaukseen panostaminen säästäisi kustannuksia niin suoraan kuin välillisesti. Suoria säästöjä muodostuu, kun vältetään turhia palohälytyksiä tai viemäritukosten aiheuttamia kustannuksia. Pyykinpesukoneen käyttöohjeen suora kustannus on vartijan työaika. Välillisiä kustannussäästöjä saadaan etenkin soluihin sijoitettuna oikein suunnatusta ja suunnitellusta kuvatuesta, joka vähentää vankien välisiä jännitteitä ja lisää vankien resilienssiä. Isossa mittakaavassa kuvatuki ja -ohjaus vaikuttavat uusintarikollisuutta alentavasti, joka kaikkein ideaalisimmassa maailmassa johtaisi ekologiseen kestävyYTEEN, kun vankilaitoksia ei enää tarvita niin monta. Valittavasti uusintarikollisuuden ehkäisemiseen ei ole vielä löydetty oikeaa menetelmätapojen yhdistelmää, ja vankiloiden kustannuksen yhteiskunnalle ovat mittavat. Suljetussa laitoksessa täytäntöönpanon hinta yhtä vankia kohden vuonna 2023 on ollut 90 790 € ja avolaitoksessa 64 450 €. Päiväkustannuksena tämä tarkoittaa, että vankipäivän hinta suljetussa laitoksessa on 249 € ja avolaitoksessa 177

€. Kokonaisuudessaan vuonna 2023 seuraamusten nettokustannukset ovat olleet 19 554 000 €. (Rikosseuraamuslaitos, 2024a)

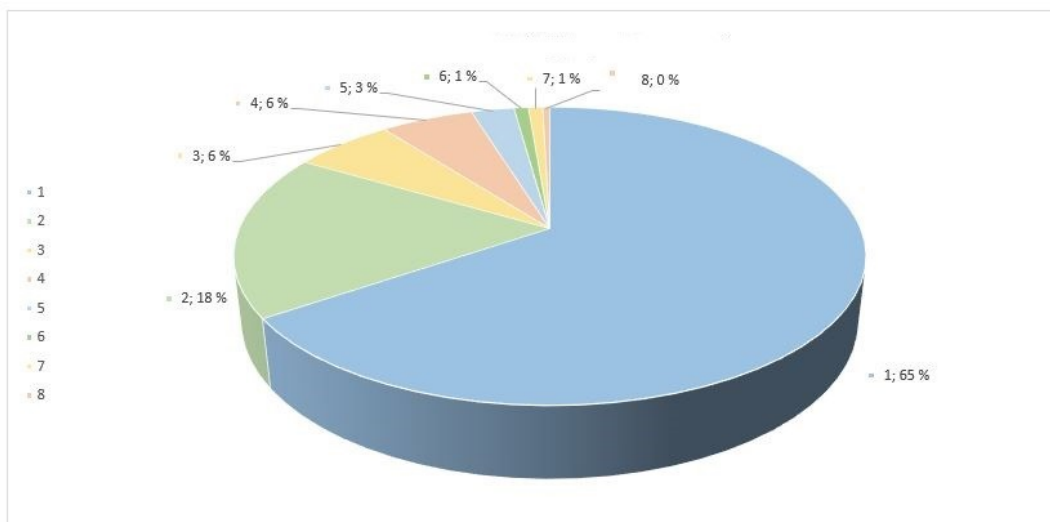
Yhteiskunnalle syntyy vankipäivän hinnan lisäksi myös muita kustannuksia. Jo ennen tuomion suorittamista kustannuksia muodostuu rikoksen tutkinnasta sekä niihin liittyvistä oikeudenkäyntiprosesseista ja valituksista, jotka voivat viedä vuosia. Eikä sovi unohtaa uhrien ja heidän omaisten välillisiä ja välittömiä kustannuksia. (Tyni & Aaltonen, 2021, s. 54) On laskettu, että kymmenen prosentin säästö uusintarikollisuuden aiheuttamista kustannuksista tarkoittaa yhteiskunnalle 180 miljoonaa euroa vuodessa (Lappalainen, 2018).

5 Tulosten tarkastelu

Tuloksissa korostetaan aiheen kannalta merkityksellisiä seikkoja, niiden yhteneväisyyksiä ja eroja. Aineiston eri teemat kootaan yhteen ja niiden väliset suhteet avataan. Tuloksissa nostetaan esiin teemojen sisältöjen yhteyksiä ja ristiriitoja.

Sisältöanalyysi tehtiin kirjallisuuskatsauksen yhteenvedolle, josta kirjattiin ylös teemojen käsitteet. Tulosten tarkastelun pohjana ovat kaikki neljä teemaosiota, joissa esiintyy 29 teemaa ja niissä 229 käsitettä, jotka esiintyvät kirjallisuuskatsauksen yhteenvedossa yhteensä 390 kertaa. Kuviossa 5 nähdään, että suurin osa käsitteistä esiintyi tarkasteltavassa aineistossa vain kerran. Kerran esiintyviä käsitteitä aineistossa oli 65 % ja kaksi kertaa esiintyviä 18 %. Vain vajaa viidennes käsitteistä esiintyi tekstissä kolme kertaa tai useammin. Tämä kertoo kirjallisuuskatsauksen materiaalin monipuolisuudesta ja antaa enemmän painoarvoa käsitteiden ilmenevyydelle.

Kuvio 5. Käsitteiden ilmenevyys kirjallisuuskatsauksen yhteenvedossa

Kuviossa 6 on nimetty viisi eniten esiintynyttä käsitettä valkoisella pohjalla ja niiden esiintymisten määrä osumina. Kuviossa käsitteen alapuolelle on listattu ne teemat, joissa käsite on esiintynyt. Teemat on värikoodattu sen teemaosion kanssa yhteneväisin värein, jossa kyseinen teema esiintyy. Värikoodatut teemaosiot on vielä kerrattu kuvion alimmalla rivillä. *Kuvatuki ja työotteet* -teemaosio on kuvattu vihreällä, *Traumatisoitumisen taustat* -teemaosio sinisellä, *Naisvangit vankilassa* -teemaosio keltaisella sekä *Kuvatuen ja ohjauksen hyödyt* -teemaosio punaisella värillä.

Kuvio 6. Yleisempien käsitteiden esiintyvyys eri teemoissa ja teemaosioissa

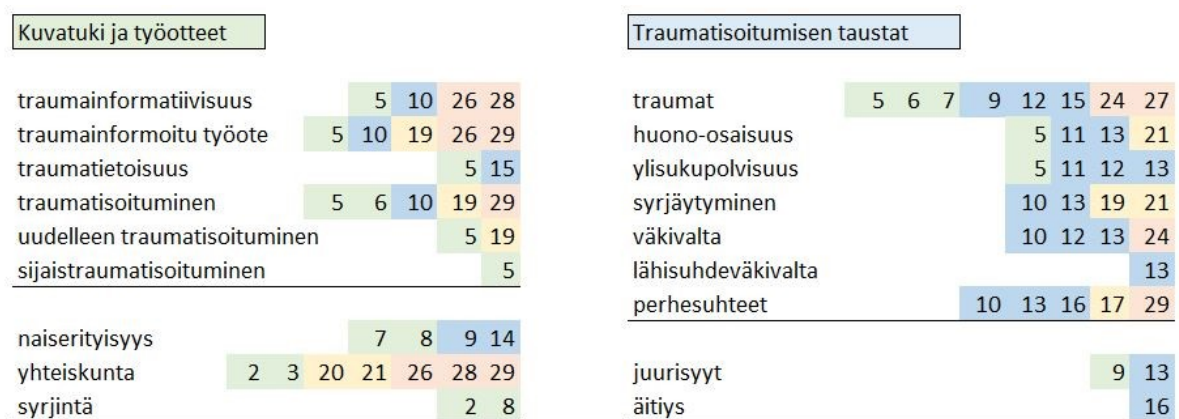
<table border="1"> <thead> <tr> <th>Traumat</th> <th>8 osumaa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>traumainformoitu työote</td></tr> <tr><td>vertaistuki</td></tr> <tr><td>naiserityisyys</td></tr> <tr><td>haavoittuvat ryhmät</td></tr> <tr><td>oppimisvaikeudet</td></tr> <tr><td>stigma ja häpeä</td></tr> <tr><td>voimaantuminen ja osallisuus</td></tr> <tr><td>kuntoutuminen</td></tr> </tbody> </table>	Traumat	8 osumaa	traumainformoitu työote	vertaistuki	naiserityisyys	haavoittuvat ryhmät	oppimisvaikeudet	stigma ja häpeä	voimaantuminen ja osallisuus	kuntoutuminen	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Turvallisuuden tunne</th> <th>7 osumaa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>traumainformatiivinen työote</td></tr> <tr><td>haavoittuvat ryhmät</td></tr> <tr><td>lapsuuden haitalliset kokemukset</td></tr> <tr><td>tasa-arvoja yhdenmukaisuus</td></tr> <tr><td>turvallisuuden tunne</td></tr> <tr><td>toimintakyky ja toiminnanohjaus</td></tr> <tr><td>turva</td></tr> </tbody> </table>	Turvallisuuden tunne	7 osumaa	traumainformatiivinen työote	haavoittuvat ryhmät	lapsuuden haitalliset kokemukset	tasa-arvoja yhdenmukaisuus	turvallisuuden tunne	toimintakyky ja toiminnanohjaus	turva	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Yhteiskunta</th> <th>7 osumaa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>teksti ja väri viestinnässä</td></tr> <tr><td>kuvatuki kommunikoinnissa</td></tr> <tr><td>saavutettavuus</td></tr> <tr><td>tasa-arvo ja yhdenvertaisuus</td></tr> <tr><td>toimintakyky ja toiminnan ohjaus</td></tr> <tr><td>turva</td></tr> <tr><td>kustannukset</td></tr> </tbody> </table>	Yhteiskunta	7 osumaa	teksti ja väri viestinnässä	kuvatuki kommunikoinnissa	saavutettavuus	tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	toimintakyky ja toiminnan ohjaus	turva	kustannukset
Traumat	8 osumaa																													
traumainformoitu työote																														
vertaistuki																														
naiserityisyys																														
haavoittuvat ryhmät																														
oppimisvaikeudet																														
stigma ja häpeä																														
voimaantuminen ja osallisuus																														
kuntoutuminen																														
Turvallisuuden tunne	7 osumaa																													
traumainformatiivinen työote																														
haavoittuvat ryhmät																														
lapsuuden haitalliset kokemukset																														
tasa-arvoja yhdenmukaisuus																														
turvallisuuden tunne																														
toimintakyky ja toiminnanohjaus																														
turva																														
Yhteiskunta	7 osumaa																													
teksti ja väri viestinnässä																														
kuvatuki kommunikoinnissa																														
saavutettavuus																														
tasa-arvo ja yhdenvertaisuus																														
toimintakyky ja toiminnan ohjaus																														
turva																														
kustannukset																														
<table border="1"> <thead> <tr> <th>Kohtaaminen</th> <th>6 osumaa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>traumainformoitu työote</td></tr> <tr><td>vertaistuki</td></tr> <tr><td>haavoittuvat ryhmät</td></tr> <tr><td>rakenteet</td></tr> <tr><td>saavutettavuus</td></tr> <tr><td>turva</td></tr> </tbody> </table>	Kohtaaminen	6 osumaa	traumainformoitu työote	vertaistuki	haavoittuvat ryhmät	rakenteet	saavutettavuus	turva	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Vuorovaikutus</th> <th>6 osumaa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>traumainformoitutyöote</td></tr> <tr><td>haavoittuvat ryhmät</td></tr> <tr><td>viranomaistyö</td></tr> <tr><td>puhuttu kieli</td></tr> <tr><td>tunnetaidot</td></tr> <tr><td>toimintakyky ja toiminnanohjaus</td></tr> </tbody> </table>	Vuorovaikutus	6 osumaa	traumainformoitutyöote	haavoittuvat ryhmät	viranomaistyö	puhuttu kieli	tunnetaidot	toimintakyky ja toiminnanohjaus													
Kohtaaminen	6 osumaa																													
traumainformoitu työote																														
vertaistuki																														
haavoittuvat ryhmät																														
rakenteet																														
saavutettavuus																														
turva																														
Vuorovaikutus	6 osumaa																													
traumainformoitutyöote																														
haavoittuvat ryhmät																														
viranomaistyö																														
puhuttu kieli																														
tunnetaidot																														
toimintakyky ja toiminnanohjaus																														
<table border="1"> <tbody> <tr> <td>Kuvatuki ja työotteet</td> <td>Traumatisoitumisen taustat</td> <td>Naisvangit vankilassa</td> <td>Kuvatuen ja ohjauksen hyödyt</td> </tr> </tbody> </table>			Kuvatuki ja työotteet	Traumatisoitumisen taustat	Naisvangit vankilassa	Kuvatuen ja ohjauksen hyödyt																								
Kuvatuki ja työotteet	Traumatisoitumisen taustat	Naisvangit vankilassa	Kuvatuen ja ohjauksen hyödyt																											

Eniten esiintynyt käsite kirjallisuuskatsauksen yhteenvedossa oli *traumat*, joka ilmeni yhteenvedossa kahdeksan kertaa. Käsite *traumat* esiintyi viidessä yleisimmässä teemassa neljä kertaa. Eniten esiintynyt käsite, ei kuitenkaan esiintynyt teemaosiossa *Naisvangit vankilassa* kertaakaan. Tämä selittyy sillä, että *Naisvangit vankilassa* -osio keskittyi enemmän vankeuden aikaiseen näkökulmaan. *Naisvangit vankilassa* -osiossa esiintyi esimerkiksi käsitteet *traumatisoitumisen ehkäisy* ja *uudelleen traumatisoituminen*. On mielestäni merkitsevää, että *yhteiskunta* -teemaan ei linkittynyt yhtään käsitettä *Traumatisoitumisen tausta* -osioista. Se kertoo siitä, että tämän tutkimuksen valossa yhteiskunnan rooli ei ole traumatisoiva vaan se nähdään enemmän kuntouttavassa roolissa.

Seuraavissa kuvioissa esitellään teemaosioiden huomioita käsitteellistämisen perusteella. Teemaosion nimi ja värikoodi esiintyvät kuvion ylärivillä kehystettynä. Tämän alapuolella ovat listattuina käsitteet. Käsitteiden perässä esiintyy sen teeman (1–29) numero, jossa kyseinen käsite esiintyy myös. Numerot on värikoodattu sen mukaan, mistä neljästä teemaosioista tämä kyseinen teema on.

Kuviossa 7 tarkastellaan kahden ensimmäisen teemaosion tuloksia. Aineistossa eniten esiintynyt termi oli *traumat*, mutta traumainformatiivisuuteen liittyen esiintyi myös käsitteet: *traumainformatiivisuus*, *traumainformoitu työote*, *traumatietoisuus* ja *traumatisoituminen*. Käsite *uudelleen traumatisoituminen* nousi esiin Kuvatuki ja työotteet -teemaosion lisäksi vain kerran Naiset vankilassa -teemassa. Myös käsite *sijaistraumatisoituminen* ilmeni aineistossa kokonaisuudessaan vain kerran. Sijaistraumatisoituminen esiintyi Kuvatuki ja työotteet -teemaosiossa. Tämä tulos on mielestäni huomionarvoinen. Onko niin, että uudelleen traumatisoituminen ja sijaistraumatisoituminen ovat vielä alitunnistettuja?

Kuvio 7. Teemaosioiden huomioita 1

Kuviossa 7 on koostettu huomioita myös Traumatisoitumisen taustat teemaosioista. Käsitteiden määrittelyn haastavuus nousee esiin myös tässä osiossa. *Ylisukupolvisuus* ja *huono-osaisuus* ovat usein linkittyneet keskenään. Periytyvä huono-osaisuus on synonyymi ylisukupolviselle huono-osaisuudelle. Olisiko tässä analyysissä voitu ennakoita määritellä käytettävät käsitteet ja näin lisätä tulosten reliabiliteettia? Kuvio 7 osoittaa, että *syrjäytyminen* on yhtä lailla yhteiskunnan kuin yksilön haaste, mutta on ehkä enemmän seuraus kuin itse syy traumatisoitumiselle. *Perhesuhteidenkin* merkityskin on kaksijakoinen. Usein trauman taustalla on lapsuuden aikaisia haitallisia kokemuksia, joihin liittyy joku perheenjäsen. Kuitenkin aikuisuudessa perhe voi olla myös voimavara ja kuntoutumisen tukena.

On mielestäni tärkeää nostaa tuloksista esiin *väkivalta*. Vaikka tässäkin opinnäytetyössä eri väkivallan muotoja on lueteltu ja nostettu esiin etenkin naisten kokemia väkivaltaa, niin *lähisuhdeväkivalta* ei silti erottunut kirjallisuuskatsauksesta kuin yhdellä maininnalla. Kirjallisuuskatsaus sisälsi tärkeän huomion siitä, miten väkivalta on valtavirtaistunut eri medioiden myötävaikutuksella. Ilmiöstä käytettiin termiä *viihtheellistynyt väkivalta*. Voiko olla niin, että medioista tuleva väkivaltasyöte on jopa traumatisoivaa? Mielestäni väkivaltaa ei tulisi koskaan normalisoida tai puolustella. Kirjallisuuskatsauksessa nousi yhtenä

traumatisoivana lapsuuden ajan haitallisena kokemuksena esiin koulukiusaaminen. Olisiko jo aika puhua oikeilla termeillä ja viitata vastaisuudessa kouluväkivaltaan?

Viimeisenä nostona Traumatisoitumisen taustat -teemaosioista nostaisin äitiyden. On erittäin huolestuttavaa, miten vähän naisvankien äitiyttä käsitellään kirjallisuudessa, joka koskee naisvankeja. Onko vangiin äitiys yhä tabu? Vankeusaika pääsääntöisesti tuo muutoksia lapsen läsnäoloon äidin elämässä ja vanhemman vankeustuomio tunnustetaan lasta traumatisoivaksi tapahtumaksi, mutta eikö ero lapsesta ole traumatisoiva myös äidille?

Kuviossa 8 on kuvattu Naiset vankilassa sekä Kuvatuen ja ohjauksen hyödyt -teemaosioiden tuloksia. Naiset vankilassa -teemaosiossa keskeisiä tuloksia ovat *rakenteellisuuden*, *vuorovaikutuksen*, *kohtaamisen* ja *luottamuksen* merkitys. Rakenteellisuus asettaa haasteita etenkin yhteiskunnan heikommassa asemassa oleville, jotka saattavat pudota turvaverkkojen läpi. Tällöin luottamuksen rakentaminen ja yhteiskuntaan kiinnittyminen on suuri haaste. Se ei kuitenkaan ole mahdotonta, jos kohdataan naiset empaattisesti ja avoimesti sekä ollaan vuorovaikutuksessa myös kuunnellen toista. Resursseista aika on arvokasta ja ajanpuute näkyy. Vaikka naisten *oppimisen haasteet* ovat hyvin tiedostettu asia, niin ovatko ne silti tarpeeksi tunnustettuja, jotta niihin voidaan puuttua? Nämä tulokset vahvistavat myös sen, että *esteettömyys* vankilassa on asia, johon ei ole kiinnitetty huomiota. Toinen hyvin huolestuttava tulos on se, että naisten *laitostuminen* on sivuutettu traumainformatiivisessa ja nais erityisessä kirjallisuudessa. Naisvankien laitostumista ei tulisi sivuttaa ja aiheesta tulisi kerätä lisää tietoa.

Kuvio 8. Teemaosioiden huomioita 2.

Kuviossa 8 on nähtävissä myös Kuvatuen ja -ohjauksen hyödyt -teemaosion tulokset. Kuvatuen ja -ohjauksen käyttö traumainformatiivisena työotteena saa vahvistusta näistä tuloksista. Kuvatuen ja -ohjauksen käyttö lisää *ennakoitavuutta* ja *turvallisuuden tunnetta*, joka vahvistaa *resilienssiä* ja saa aikaan *voimaantumisen* kokemuksia. *Turvallisuuden*

tunteen -käsite esiintyy kaikissa teemaosioissa. *Kuntoutus* linkittyy voimakkaimmin Kuvatuen ja työotteiden teemaosioon. Tälle tulokselle on selkeä perustelu, sillä sekä kuvatuen ja -ohjauksen hyödyt ovat jo kuntoutuksessa tunnistettu. Kuntoutus johtaa *kuntoutumiseen* ja auttaa *uusintarikollisuuden ehkäisemisessä* ja kiinnittymisessä *rikoksettomaan elämäntapaan*.

6 Pohdinta

Taustani kuvatuen ja -ohjauksen käytöstä pohjautuu oman tyttäreni matkaan kuvilla kommunikoivasta puhumattomasta kehitysvammaisesta puheella kommunikoivaan teini-ikäiseen. Polku on ollut välillä kivikkoinen, mutta lopputulos palkitseva. Pitkän prosessin aikana olen havainnut, miten kuvat eivät toimi vain kommunikoinnin välineenä tai toiminnanohjauksen tukena tyttärelleni, vaan myös muistilappuina itselleni. Opinnäytetyön tekemisen aikana vahvistui se käsitys, että kuvatuen ja -ohjauksen käyttöönotto traumainformatiivisena työotteena on hyödyllistä niin Vanajan vankilan naisille, kuin henkilökunnallekin. Kirjallisuuskatsauksen yhteenvedossa vahvistuu kuva naisvangeista erityistä tukea tarvitsevana ryhmänä, joiden ääni ja vaikutusmahdollisuudet eivät kuulu yhteiskunnassamme. Valitettavasti yksilöt tuntuivat katoavan tutkimuksen otoksiin.

Työskennellessäni Vanajan vankilassa havaitsin miten voimakkaasti naisten tarpeet ja palvelupolut ovat eriytyneet. Naisten tarpeet ovat yksilöllisiä ja mikä toimintamalli sopii yhdelle, ei toimi toisella. Kuvatuki ja -ohjaus ovat tähän poikkeus, sen toimiessa kaikille. Tämän opinnäytetyön laatiminen syvensi osaamistani ja tietoani vangeista ja heidän toimintakyvystään. Yllätyin siitä, miten hyvin toimintakykyyn heikentävästi vaikuttavat kielelliset ja kognitiiviset haasteet tunnetaan, mutta toimintakyvyn palauttamiseen ei silti ohjata resursseja riittävästi. Tämän opinnäytetyön tulokset viittaavat siihen, että toiminnanohjauksen ja vuorovaikutuksen tukemiseen ohjatut eurot vähentävät yksilön kärsimystä ja lisäävät resilienssiä sekä itseohjautuvuutta, mitä kautta käytetyt resurssit tulisivat maksamaan itsensä yhteiskunnalle takaisin.

Kirjallisuuskatsaus metodina oli puutteellinen, joskin integroiva kirjallisuuskatsaus tarjosi parhaan mahdollisen tavan käyttää saatavilla olevaa eri tieteenalojen aineistoa luovasti ja innovatiivisesti. Aineiston valintakriteerit olivat samaan aikaan sekä liian tarkat, että liian laajat. Termien vakiintumattomuuden vuoksi oli haasteellista hakea kirjallisuutta rajatulla haulla. Aineiston osumissa oli selkeitä puutteita. Monen kirjallisuuskatsauksen teoksen lähteenä käytetty Tammin Naisvankiselvitys (2020) ei noussut osumiin. Tammin Naisvankiselvitystä on kuitenkin hyödynnetty opinnäytetyön tietopohjan laadinnassa. Kirjallisuuskatsauksen teoksissa asiantuntijuus on painottunut muutamiiin henkilöihin.

Eteenkin traumainformatiivisuuden ja nais erityisyyden suuntausten ollessa kovin tuoreita, niistä kirjoitetun tietokirjallisuuden taustalla ei ole vielä kovin laajaa asiantuntijoiden määrää. Kirjallisuuskatsauksen validiteettia olisi voitu tukea laajentamalla aineistopohjaa. Esimerkiksi maahanmuuttajien kuvaohjauksesta on saatu hyviä tuloksia ja varmasti aiheeseen liittyen löytyy tuoretta kansainvälistäkin tutkimustietoa. Aiheen rajauksessa oli kuitenkin tehtävä tiukkoja päätöksiä. Sisällyttämällä maahanmuuttajataustaisten naisvankien kokemukset ja tuen tarpeet tähän opinnäytetyöhön, olisi työstä tullut liian laaja. Tässä kontekstissa ja valituilla rajauksilla kirjallisuuskatsauksen tulokset ovat luotettava kuvaus valitusta aineistosta.

Nais erityisestä ja traumainformoidusta työotteesta keskeisimmät teemat kietoutuivat turvallisuuden tunteen ympärille. Vankilalla ympäristönä on jo itsessään traumatisoiva sekä epävarmuuden ja turvattomuuden tunnetta lisäävä vaikutus. Kuvatuki toimii vakauttavana elementtinä, muistin virkistäjänä ja toiminnanohjauksen ”liikennemerkkeinä”. Kuvatuen ja -ohjauksen ennakoiva lähestymistapa lisää turvallisuuden tunnetta. Kuvatuki ja -ohjaus on kustannustehokas ja toimivaksi todettu menetelmä, jota on helppo muokata ja laajentaa. Kuvatuki ja -ohjaus vastaa myös esteettömyyden haasteeseen. Tämän vuoksi kuvatuki ja -ohjaus toimivat niin nais erityisenä kuin traumainformatiivisena lähestymistapana vankilassa.

Kirjallisuuskatsauksen tuloksissa nousi esiin muutama epäkohta, jotka ovat naisvankien äitiys ja laitostuminen. Etenkin nais erityisen ja traumainformatiivisen lähestymistavan näkökulmasta ehdottaisin näiden aihepiirien tarkempaa tutkimusta. Vaikka aihe on tabu, se ei tarkoita sitä, etteikö sitä tarvitse tarkastella paremmin tieteellisestä näkökulmasta. Ensisijaisesti näen kuitenkin jatkotutkimuksen tarpeellisena kuvatuen ja -ohjauksen tosiasiallisesta vaikuttavuudesta. Lähtisin myös kehittämään kuvatukea ja -ohjausta laajemmin niin avovankiloihin kuin suljettuihin laitoksiin.

7 Johtopäätökset

Tässä opinnäytetyössä on selvitetty kuvatuen hyödynnettävyyttä naisten avovankilassa seuraavien tutkimuskysymysten avulla: Miten kuvatuki ja -ohjaus toimii traumainformatiivisena työotteena? ja Mitä hyötyä Vanajan vankilalle on kuvatuen ja -ohjauksen käytöstä? Kuvatuen ja -ohjauksen käytöstä traumainformatiivisena työotteena saatiin monitasoinen vahvistus. Informaatio on lisääntynyt niin paljon, että tarvitaan symbolimerkkejä – meidän kaikkien liikennemerkkejä, koska ei ole enää aikaa, eikä keskittymiskykyä pysähtyä kirjallisten viestien eteen.

Traumainformatiivisen työtteen kulmakiviä ovat luottamus, yhteistyö, empaattinen kohtaaminen ja inhimillinen asenne, jotka pyrkivät luomaan turvallisen ilmapiirin niin vangeille kuin henkilöstölle. Traumainformatiivisella työotteella luodaan voimaantumisen kokemuksia mutta myös valinnanmahdollisuuksia. Oikein suunniteltuna ja sijoiteltuna kuvatuki ja -ohjaus toimi kaikissa edellä mainituissa tilanteissa. Kuvatuen ja -ohjauksen käytössä annettiin luottamusta vankien itseohjautuvuudelle. Turvallisuudentunnetta vahvistettiin ennakoitavuutta lisäämällä ja epävarmuutta vähentämällä. Kuvatuki ja -ohjaus antoivat myös valinnan mahdollisuuksia. Kuvatuen ja -ohjeen käytön todettiin toistuvasti kasvattaneen resilienssiä ja uskoa omiin kykyihin.

Tässä opinnäytetyössä on nostettu esiin, että kuvatuki ja -ohjaus toimivat niin Vanajan vankilassa kuin Rikosseuraamuslaitoksella traumainformatiivisena työotteena. Kuvatuki ja -ohjaus ovat jo palvelumuotoilunkin näkökulmasta vastaus kehittämiskohteisiin ja vuorovaikutuksen tukemiseen, jota Rikosseuraamuslaitoksella haetaan. Kuvatuki- ja ohjaus toimivat vankien toiminnanohjauksen tukena edistään vankien omia valmiuksia ja toimintakykyä. Oman toimijuuden vahvistaminen saa aikaan hyvää resilienssiä ja voimaantumisen tunnetta onnistumisen kokemusten kautta. Kuvatuella ja -ohjauksella luodaan struktuuria ja ennakoitavuutta, joka jo itsessään lisää turvallisuuden tunnetta. Tiedon tarjoaminen monikanavaisesti myös vankilan käytännöistä, vähentää naisten kokemaa kuormitusta ja vaikuttaa näin vankien keskinäisten jännitteiden syntymiseen. Tällä on suora vaikutus vankilaturvallisuuteen sekä henkilökunnan että vankien keskinäiseen vuorovaikutukseen. Kokonaisuudessaan kuvatuella ja -ohjauksella luodaan helposti ennakoitavissa olevaa ympäristöä, joka vahvistaa vankien toimintavelvoitteissa pärjäämistä. Kuvatuen ja -ohjauksen käytöllä on kestävä kehityksen mukaiset tavoitteet niin suorina säästöinä kuin laajemmassa kuvassa uusintarikollisuuden vähenemisen kautta. Kuvatuki ja -ohjaus myös edistävät viranomaisen parempaa saavutettavuutta ja tekevät vankilasta esteettömämmän.

Tämän opinnäytetyön johtopäätöksenä voin todeta, että kokonaisuudessaan kuvatuen ja -ohjauksen kehittäminen ei vain Vanajan vankilan, vaan Rikosseuraamuslaitoksen tarpeisiin tulisi nostaa saavutettavuutta kehittäväksi hankkeeksi. Kuvatuen ja -ohjauksen näkemyksellisen suunnitelmallisuuden lisäksi tarvitaan myös graafista ja visuaalista osaamista yhtenäisten kuvaohjauskuvien ja kuvaohjaustaulujen laatimiseksi. Näin kuvatuesta ja -ohjauksesta saadaan parhaiten irti sen hyödyt traumainformatiivisena ja nais erityisenä työotteena.

Lähteet

Aivoliitto. (n.d). *Kuvat arjen tukena*.

<https://www.aivoliitto.fi/kommunikaatiokeskus/kehityksellinenkieliharjoitukset/vinkkejä-arkeen/kuvat/#a2787a18>

Autismiliitto. (18.2.2022). *Toiminnanohjaus*.

<https://autismiliitto.fi/autismi/toimintakyky/toiminnanohjaus/>

Arene. (n.d.). *Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset*.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry.

<https://arene.fi/julkaisut/ammattikorkeakoulujen-opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>

Eskola, J. (2018). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi

vaihe vaiheelta. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*.

Näkökulmia aloittavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja

analyysimenetelmiin. (5.p.) (ss.209–231). PS-kustannus.

Gavrilov, T. (20.12.2019). Kuvan rooli monikulttuurisissa kohtaamisissa vahvistuu. *Kuvako*.

<https://kuvako.humak.fi/blogit/kuvan-rooli-monikulttuurisissa-kohtaamisissa-vahvistuu/>

Hakulinen, T. & Westerlund-Cook, S. (9.7.2020). Lapsuusajan haitallisista kokemuksista

kohti toiveikasta tulevaisuutta. *THL-blogi*. [https://blogi.thl.fi/lapsuusajan-haitallisista-](https://blogi.thl.fi/lapsuusajan-haitallisista-kokemuksista-kohti-toiveikasta-tulevaisuutta/)

[kokemuksista-kohti-toiveikasta-tulevaisuutta/](https://blogi.thl.fi/lapsuusajan-haitallisista-kokemuksista-kohti-toiveikasta-tulevaisuutta/)

Hautala, S. & Kaarakka, O. (2018). Vankilasta vapautuminen sosiaalisen kuntoutuksen

haasteena. Teoksessa J. Lindh, K. Härkää & K. Kostamo-Pääkkö (toim.),

Sosiaalinen kuntoutuksessa (ss. 318–342). Lapland University Press.

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-310-947-6>

Invalidiliitto (n.d.). *Saavutettavuus*. <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/saavutettavuus>

Juntumaa, R. (2018). *Miksi vihaamme - Yksilön ja yhteisön tunteen anatomiaa*. Kirjapaja

Helsinki.

Jutila, E. & Törölä, M. (2023). Opas nais erityiseen uusintarikollisuuden ehkäisyyn tarjoaa

myös näkökulmia ihmisoikeustyöhön rikosseuraamusalalla. *Janus – Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 31(4), 427–429.

<https://doi.org/10.30668/janus.131385>

Kaatra, K. & Ketola, A. (2023). *Selkokuvaopas*. Selkokeskus / Kehitysvammaliitto ry.

[https://selkokeskus.fi/wp-](https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2023/*9+05/selkokuvaopas_kaatranketola_2023.pdf)

[content/uploads/2023/*9+05/selkokuvaopas_kaatranketola_2023.pdf](https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2023/*9+05/selkokuvaopas_kaatranketola_2023.pdf)

Kainulainen, S., Junttila, N. & Rautanen, M. (2023). Yksinäisyys ja sosiaaliset suhteet.

Teoksessa Rautanen, K. Harald & S. Tyni (toim.), *Vankien terveys ja hyvinvointi*

2023. *Wattu IV -vankiväestötutkimus* (ss. 183–193). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-148-1>

- Karttunen, T., Jutila, E., & Törölä, M. (2023). Traumainformoitu viitekehys aineistonkeruussa: esimerkkinä RITA-tutkimushanke. Teoksessa Heino, E., Kara, H. & Simola, J. (toim.), *Tutkiva sosiaalityö. Sosiaalityö ja moninaisuus* (ss. 147–158).
<https://talentia.lukusali.fi/#/reader/568c277e-40ce-11ee-a3ce-00155d64030a>
- Kauha, P. (2023). *Kuvaohjaustaulu WC-tilaan* [kuva].
- Ketopaikka, P. (ohjaaja, käsikirjoittaja) & Aaltonen, M. E. (käsikirjoittaja). (2024a). Kausi 2 TV-sarjassa Linna. E. Ala-Korpua & M. Kuisma (tuottajat) & E. Viherä (vastaava tuottaja), *Linna II*. Yle. <https://areena.yle.fi/1-6102855>
- Ketopaikka, P. (ohjaaja, käsikirjoittaja) & Aaltonen, M. E. (käsikirjoittaja). (1.2.2024b). (jakso 1, 21:47) [TV-sarjan jakso, kuvakaappaus]. TV-sarjassa E. Ala-Korpua & M. Kuisma (tuottajat) & E. Viherä (vastaava tuottaja). *Linna II*. Yle. <https://areena.yle.fi/1-65850004>
- Ketopaikka, P. (ohjaaja, käsikirjoittaja) & Aaltonen, M. E. (käsikirjoittaja). (1.2.2024c). (jakso 8, 15:16) [TV-sarjan jakso, kuvakaappaus]. TV-sarjassa E. Ala-Korpua & M. Kuisma (tuottajat) & E. Viherä (vastaava tuottaja). *Linna II*. Yle. <https://areena.yle.fi/1-61028550>
- Kivimäki, S. (2020). *Rikostaustaiset naiset asiakkaina. Opas työn tueksi*. Kriminaalihuollon tukisäätiö. <https://rets.fi/wp-content/uploads/2020/12/Rikostaustaiset-naiset-asiakkaina.pdf>
- Kivimäki, S. & Salmi, J. (2019). *Kuvat, yhteinen kieleemme -hanke 2018–2019 loppuraportti*. Ideogrammi. https://www.ideogrammi.fi/wp-content/uploads/2019/10/KH_loppurapo_20200216_pieni.pdf
- Kivinummi J. & Alatupa S. (2016). *Kun ei suju – Selviytymisopas haastaviin asiakas tilanteisiin*. PS-kustannus
- Koivula, A. (2022). Traumatietoinen kulttuuri osallisuuden edistämisen välineenä työyhteisössä. Teoksessa T. Hautamäki, A. Aalto, A. Alaverdyan, & S. Saarikoski (toim.), *Osallisuus ihmistyössä* (Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B. Raportteja ja selvityksiä 177) (ss. 284–296). Seinäjoen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022122873919>
- Koivula, A. & Nyman, A. (18.12.2020). Traumainformoidun työn perusteita. @SeAMK verkkolehti. <https://lehti.seamk.fi/hyvinvointi-ja-luovuus/traumainformoidun-tyon-perusteita/>
- Koponen, J., Hildén, J. & Vapaasalo, T. (2016). *Tieto näkyväksi, informaatiomuotoilun perusteet*. Aalto-yliopisto.
- Koskialho, K., Lappalainen, R., Keinonen, K. & Rautanen, M. (2023). Väkivallan kokemukset ja traumaattisten stressioireiden esiintyvyys. Teoksessa Rautanen, K. Harald & S. Tyni (toim.), *Vankien terveys ja hyvinvointi 2023. Wattu IV -vankiväestötutkimus* (ss. 57–65). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-148-1>

- Kuvajainen, M. & Linner Matikka, J. (5.11.2019). ACE-tutkimukset ja traumainformoitu työ. *LAMK Pro*. <http://www.lamkpub.fi/2019/11/05/ace-tutkimukset-ja-traumainformoitu-tyo/>
- Kuvajainen, M. & Sarvela, K. (2021). Traumatietoisuus luo kestävää vuorovaikutusta. *AMK-lehti // UAS Journal – Journal of Finnish Universities of Applied Sciences*, (4/2021). <https://uasjournal.fi/4-2021/traumatietoisuus-luo-kestavaa-vuorovaikutusta/>
- Laakkonen, E. & Raitio, V. (4.8.2021). Naisirityinen työ vankilassa – mitä se tarkoittaa? Rikosseuraamuslaitos. *Blogi*. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/blogi/naisirityinentyovankilassa-mitasetarchoittaa.html>
- Laihonen, M. (2019). Hiljennetty tieto – Syrjinnän rakenteiden vankina. *Tieteessä tapahtuu*, 37(6), (ss. 19–23). <https://journal.fi/tt/article/view/87229>
- Lappalainen, T. (18.12.2018). Palvelumuotoilun menetelmiä hyödyntäen kohti maailman parasta vankilaa. *Aalto Leaders' Insight*. <https://www.aaltoee.fi/aalto-leaders-insight/2018/palvelumuotoilun-menetelmia-hyodyntaen-kohti-maailman-parasta-vankilaa>
- Leeman, L., Isola, A. & Rautanen, M. (2023). Osallisuuden kokemus. Teoksessa Rautanen, K. Harald & S. Tyni (toim.), *Vankien terveys ja hyvinvointi 2023. Wattu IV -vankiväestötutkimus* (ss. 195–206). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-148-1>
- Linner Matikka, J. & Hipp, T. (2023) *Traumainformoitu työote*. PS-Kustannus
- Liukko, E. & Nykänen, E. (2019). *Sosiaalityön tulevaisuus. Sosiaalityö julkisena hallintotehtävänä*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:47. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4091-8>
- Mikkola, K. & Rautanen, M. (2023). ADHD ja neurokirjon piirteet. Teoksessa M. Rautanen, K. Harald & S. Tyni (toim.), *Vankien terveys ja hyvinvointi 2023. Wattu IV -vankiväestötutkimus* (ss. 45–54). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-148-1>
- Moilanen, P. & Rähä, P. (2018). Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. (5. p) (ss. 51–73). 5.painos. PS-kustannus.
- Niemelä, S., Kuussaari, K., Matilainen, T., Raitasalo, K., Levola, J., Mishina, K. & Rautanen, M. (2023). Päihteiden käyttö ja käyttöhäiriöt. Teoksessa Rautanen, K. Harald & S. Tyni (toim.), *Vankien terveys ja hyvinvointi 2023. Wattu IV -vankiväestötutkimus* (ss. 113–133). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-148-1>

- Närhi, V., Karhu, A., Klenberg, L., Paananen, M., & Puustjärvi, A. (2019). Tarkkaavuuden, itsesäätelyn ja toiminnanohjauksen vaikeudet. Teoksessa T. Ahonen, M. Aro, T. Aro, M. Lerkkanen & T. Siiskonen (toim.), *Oppimisen vaikeudet* (ss. 350–373). Niilo Mäki Instituutti.
- Paasonen, J. & Vainio, J. (2022). Vankilaturvallisuus ja -väkivalta – vankilan henkilöstön kokema fyysinen ja henkinen väkivalta. *Kriminologia*, 2(1), 39–59.
<https://doi.org/10.54332/krim.110816>
- Pekkala, S., Markkanen, H., Rainó P. & Rautanen, M. (2023). Kielelliset taidot. Teoksessa Rautanen, K. Harald & S. Tyni (toim.), *Vankien terveys ja hyvinvointi 2023. Wattu IV - vankiväestötutkimus* (ss. 171–180). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-148-1>
- Perustuslaki 731/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Piippo, I., Vaattovaara, J. & Voutilainen, E. (2016) *Kielen taju – Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat*. Art House.
- Pohjanheimo, P. & Salovaara, U. (24.5.2023). *Naiserityisyyden huomioiminen vapautumisessa*. [PowerPoint-esitys]. VAT-verkosto.
https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://rets.fi/wp-content/uploads/2023/05/Naiserityisyyden-huomioiminen-vapautumisessa.pptx&ved=2ahUKEwjokofBm6GFAXXIGxAlHaj_B08QFnoECBUQAQ&usq=AOvVaw0iPlskRmoToSHWDpzWgYEI
- Poijula, S. (2018). *Resilienssi – Muutosten kohtaamisen taito*. Kirjapaja.
- Puustjärvi, A. (2019). ADHD. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*, 135(2), 201–206.
<https://www.duodecimlehti.fi/duo14724>
- Raitakari, S., Sapir, H. & Saario, S. (2023). Ihmisoikeuksien toteutuminen ja moninaisuuden huomiointi edellyttävät aikuissosiaalityöltä saavutettavuutta. Teoksessa Heino, E., Kara, H. & Simola, J. (toim.), *Tutkiva sosiaalityö – sosiaalityö ja moninaisuus* (ss. 72–83) Sosiaalityön tutkimuksen seura.
- Raivisto, A. & Rautanen, M. (2023). Keinoja aggressiivisen olon vähentämiseksi. Teoksessa Rautanen, K. Harald & S. Tyni (toim.), *Vankien terveys ja hyvinvointi 2023. Wattu IV - vankiväestötutkimus* (ss. 217–224). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-148-1>
- Rantala, K. Helenius, A. & Kuokkanen, K. (2021). Reilun vankilan elementit. Teoksessa S. Kainulainen & J. Saari (toim.), *Suomalainen vanki: Arjen rakenteet ja elämänlaatu vankilassa* (ss. 219–240). Vastapaino.
- Rautanen, M., Harald, K. & Tyni, S. (2023). *Vankien terveys ja hyvinvointi 2023. Wattu IV - vankiväestötutkimus*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-148-1>

- Rikosseuraamuslaitos. (2020). *Rise 2.0. Ehdotus Rikosseuraamuslaitoksen uudeksi organisaatiorakenteeksi*. 29.6.2020. Dnro 19/020/2019.
https://www.rikosseuraamus.fi/material/collections/20201023153851/7LJkoAEnx/Rise_2.0_loppuraportti_Valmis.pdf
- Rikosseuraamuslaitos. (2022). *Vangin sijoittaminen tai siirtäminen avolaitokseen ja avolaitoksesta suljettuun vankilaan*. [Rikosseuraamuslaitos ohje 3/004/2022].
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/saannokset/maarayksetjaohjeet/vanginsijoittaminen-tai-siirtaminen-avolaitokseen-ja-avolaitoksesta-suljettuun-vankilaan-30042022.html>
- Rikosseuraamuslaitos. (2023a). *Ohjaaja ja erityisohjaaja vankilassa*.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/tyojakoulutus/toissavankilassa/ohjaaja-erityisohjaaja-vankilassa.html>
- Rikosseuraamuslaitos. (2023b). *Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2022*.
https://www.rikosseuraamus.fi/material/sites/rise_ja_rskk_yhteiset/dokumentit/p8tplqmq0/RISE_Tilastollinen_vuosikirja_2022_FI.pdf
- Rikosseuraamuslaitos. (2023c). *Rikosseuraamuslaitoksen vastuullisuusraportti. Vuosi 2022*. RISE/2534/2023
https://www.rikosseuraamus.fi/material/sites/rise_ja_rskk_yhteiset/kuvat/kuvitus/vwraz1upw/Rikosseuraamuslaitoksen_vastuullisuusraportti_2022.pdf
- Rikosseuraamuslaitos. (2023d). *Tapaamiset*.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikoksestatuomituille/vangeille/tapaamisoikeudet-ja-yhteiden-pitovankilan-ulkopuolelle-yhteydenpitovankilan-ulkopuolelle.html>
- Rikosseuraamuslaitos. (2023e). *Vartijana vankilassa*.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/tyojakoulutus/toissavankilassa/vartijavankilassa.html>
- Rikosseuraamuslaitos. (2024a). *Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2023*. [Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 1/2024].
https://www.rikosseuraamus.fi/material/sites/rise_ja_rskk_yhteiset/dokumentit/p8tplqmq0/RISE_Tilastollinen_vuosikirja_2022_FI.pdf
- Rikosseuraamuslaitos. (2024b). *Vanajan vankila*.
<https://rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/vanajanvankilaojien-stenosasto.html>
- Ripatti, K., Manninen, M. & Rautanen, M. (2023a). Aleksitymia. Teoksessa Rautanen, K. Harald & S. Tyni (toim.), *Vankien terveys ja hyvinvointi 2023*. Wattu IV - vankiväestötutkimus (ss. 153–159). Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-148-1>
- Ripatti, K., Manninen, M. & Rautanen, M. (2023b). Resilienssi. Teoksessa Rautanen, K. Harald & S. Tyni (toim.), *Vankien terveys ja hyvinvointi 2023*. Wattu IV -

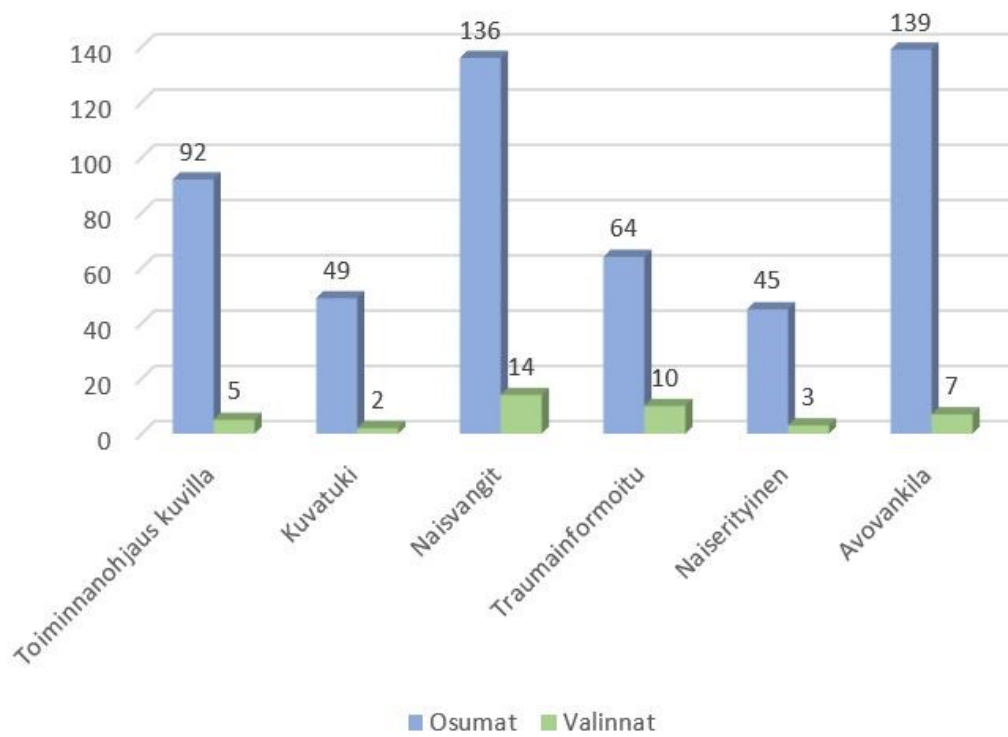
- vankiväestötutkimus (ss. 161–168). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-148-1>
- Saavutettavuus.fi. (2024). *Selkeä kieli*. <https://www.saavutettavasti.fi/verkkosisaltojen-saavutettavuus/selkea-kieli/>
- Salovaara, U. (2020). Riittävät tukitoimet lisäävät rikostaustaisten naisten mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntaan. *Janus vol. 28 (3)*, (ss. 299–305).
<https://doi.org/10.30668/janus.91104>
- Salovaara, U. & Lindström, J. (2023). ”Meillä on ihan eri ongelmat ja eri traumat ja jutut kuin miehillä” Naiserityiset palvelut rikostaustaisten naisten yhteiskuntaan integroitumisen ja kuntoutumisen tukena. *Kuntoutus 46 (4)*, (ss. 33–44).
<https://doi.org/10.37451/kuntoutus.142110>
- SAMHSA’s Trauma and Justice Strategic Initiative. (2014). *SAMHSA’s Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Approach*. U.S. Department of Health and Human Services, Substance Abuse and Mental Health Services Administration & Office of Policy, Planning and Innovation.
https://ncsacw.acf.hhs.gov/userfiles/files/SAMHSA_Trauma.pdf
- Sarvela, K. & Auvinen, E. (2022). *Yhteinen kieli, traumatietoisuutta ihmisen kohtaamiseen*. Basam Books.
- Selkokeskus. (2021). *Selkokieli*. <https://selkokeskus.fi/selkokieli/>
- Saarikoski, S. (2023). *Naisvangit: rikollisuuden kehä maailman onnellisimmassa maassa*. Siltala.
- Tammelinen, M. & Salovaara, U. (2022). Suomalaisen vangin arjen rakenteet vankeusaikana. Teoksessa S. Kainulainen & J. Saari (toim.), *Suomalainen vanki - Arjen rakenteet ja elämänlaatu vankilassa*. *Janus – sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 30(2), ss. 201–203. <https://doi.org/10.30668/janus.119727>
- Tammi-Moilanen, K. (2020). *Naisvankiselvitys. Selvitys naisvankien olosuhteista, toiminnoista ja turvallisuudesta*. [Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 4/2020].
[https://www.rikosseuraamus.fi/material/collections/20201019102643/7LDL7zoyH/Naisvankiselvitys - Selvitys naisvankien olosuhteista, toiminnoista web.pdf](https://www.rikosseuraamus.fi/material/collections/20201019102643/7LDL7zoyH/Naisvankiselvitys_-_Selvitys_naisvankien_olosuhteista,_toiminnoista_web.pdf)
- TENK. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/HTK-ohje-2012>
- Terveyskylä.fi. (2021). Päihteet ja aivot. *Aivotalo*. <https://www.terveyskyla.fi/aivotalo/aivot-ja-toimintakyky/aivojen-toimintakykyyn-vaikuttavia-tekij%C3%B6it%C3%A4/p%C3%A4ihteet-ja-aivot>
- THL. (2023) *Mitä toimintakyky on?* Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://thl.fi/aiheet/toimintakyky/mita-toimintakyky-on#ICF%20luokituksen%20verkkosivu>
- Tutkintavankeuslaki 768/2005. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050768>

- Tyni, S. & Aaltonen, M. (2021). Vankeusaikaisten kuntoutusohjelmien vaikutusarvioinnit ja arvioitavuus. *Kriminologia*, 1(1), 39–59. <https://doi.org/10.54332/krim.109019>
- Törölä, M. & Jutila, E. (2023). Opas nais erityiseen uusintarikollisuuden ehkäisyyn tarjoaa myös näkökulmia ihmisoikeustyöhön rikosseuraamusalalla. *Janus – ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 31(4), 427–429. <https://doi.org/10.30668/janus.131385>
- United Nations. (n.d.). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations – Department of Economic and Social Affairs. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- Vainio, J. & Paasonen, J. (15.8.2022). Vankilan tarkastustoiminta ja päihitteettömyyden valvonta. *Edilex-sarja* 2022/31. www.edilex.fi/artikkelit/27727
- Valli, R. (2018). Numerot ja niiden tulkinta määrällisessä tutkimuksessa. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. (5. p.) (ss. 248–260). PS-kustannus.
- Valtioneuvoston kanslia. (2018). *Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti*. [Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2018]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-557-0>
- Vankeuslaki 767/2005. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>
- Vilkka, H. (2021). *Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin*. PS-Kustannus.
- Vilkka, H. (2023). *Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina*. Art House.
- Vuori, J. (2021). Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallanalyysi/>
- Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>

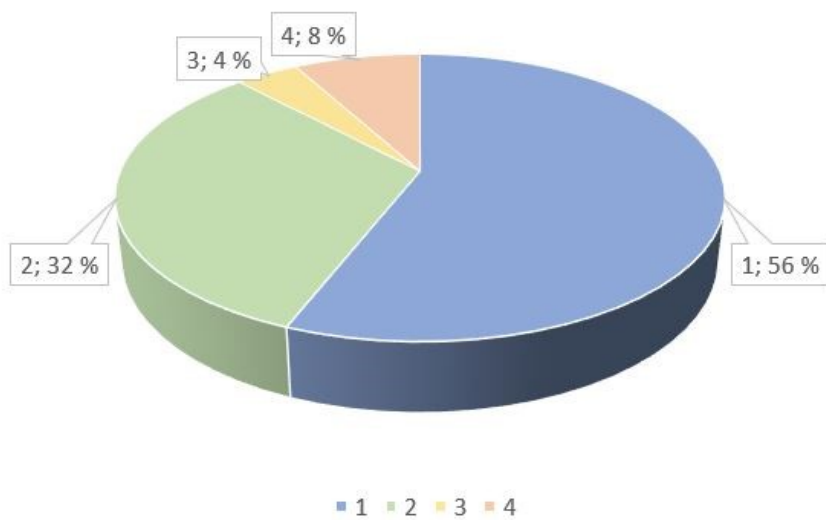
Liite 1. Tiedonhaun taulukointi

Haku nro	Hakusana	Tietokanta	Rajauksia	Osumia / Valitut
1	Toiminnanohjaus AND kuvilla	HAMK Finna	NOT lasten NOT teknologia NOT kunta NOT elokuvat 2014-2024	49 / 3
2	Kuvatuki AND ohjaus	HAMK Finna	NOT lasten, 2014-2024	16 / 1
3	Naisvangit	HAMK Finna	2014-2024	21 / 5
4	Traumainformoitu	HAMK Finna	2014-2024	4 / 2
5	Naiserityinen	HAMK Finna	NOT opetus NOT historia NOT raportti 2014-2024	281 / Liian laaja
6	Avovankila(n rakenteet)	HAMK Finna	2014-2024	2 / 0
7	Toiminnanohjaus kuvilla	Journal		6208 / Liian laaja
8	Kuvatuki	Journal		7 / 0
9	Naisvangit	Journal		31 / 3
10	Traumainformoitu	Journal		1 / 1
11	Naiserityis	Journal		19 / 2
12	Avovankila	Journal		10 / 2
13	Toiminnanohjaus +kuvilla	Google Scholar	+aikuisille -lasten, 2014-2024	11 / 1
14	Kuvatuki	Google Scholar	-varhaiskasvatus -lapsen. 2014 -2024	26 / 1
15	Naisvangit	Google Scholar	-lapsen - historia, -asuminen - opinnäytetyö. 2014-2024.	82 / 6
16	Traumainformoitu	Google Scholar	-hoito -opinnäytetyö. Vuodesta 2014-2024	53 / 4
17	Naiserityi*	Google Scholar	-opinnäytetyö 2014 -2024	24 / 1
18	Avovankilan +rakenteet	Google Scholar	+yhteiskunta, -opinnäytetyö. 2014 -2024	57 / 4
19	Toiminnanohjaus kuvilla	Tiede ja tutkimus	Ei opinnäytetyöt, 2014-2024	32 / 1
20	Kuvatuki	Tiede ja tutkimus	Ei opinnäytetyöt, 2014-2024	0 / 0
21	Naisvangit	Tiede ja tutkimus	Ei opinnäytetyöt, 2014-2024	2 / 0
22	Traumainformoitu	Tiede ja tutkimus	Ei opinnäytetyöt, 2014-2024	6 / 3
23	Naiserityinen	Tiede ja tutkimus	Ei opinnäytetyöt, 2014-2024	2 / 0
24	Vankilan rakenteet	Tiede ja tutkimus	Ei opinnäytetyöt, 2014-2024	70 / 1

Liite 2. Tiedonhaun graafisia esityksiä

Osumien määrä teosta kohden

Liite 3. Tiedonhaun perusteella valikoitunut kirjallisuus ja sen teemoittelu

Teos nro	Haku nro	Teos	Nimi	Kirjailija ja vuosi	Teemat
1	1	Kirja	Miksi vihaamme? yksilön ja yhteisön tunteen anatomia	Juntumaa Rauno, 2018	lapsuuden haitalliset kokemukset, tunnetaidot, väkivalta
2	1	Kirja	Kielentaju: vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat	Piippo Irina, Vaattovaara Johanna, Voutilainen, Eero, 2016	kriittinen kiellitietoisuus, tasa-arvo, viranomaiskieli
3	1 / 2	Raportti	Sosiaalityön tulevaisuus: Sosiaalityö julkisena hallintotehtävänä	Liukko Eeva, Nykänen Eeva, 2019	viranomaistyö, haavoittuvat ryhmät, tasa-arvo
4	3	Kirja	Naisvangit: rikollisuuden kehä maailman onnellisemmassa maassa	Saarikoski Sonja, 2023	ylisukupolvisuus, äitiys, stigma, intersektionaalisuus, eriarvoisuus, viranomaiset, tunnetaidot
5	3	Artikkeli toimitetussa teoksessa	Vankilasta vapautuminen sosiaalisen kuntoutuksen haasteena	Hautala Sanna, Kaarakka Olli, 2018	stigma, lapsuuden haitalliset kokemukset, yleiskupolvisuus, kuntoutus
6	3 / 15	Artikkeli	"Meillä on ihan eri ongelmat ja eri traumat ja jutut kuin miehillä". Nais erityiset palvelut rikostaustaisten naisten yhteiskuntaan integroitumisen ja kuntoutumisen tukena	Salovaara Ulla, Lindström Janika, 2023	nais erityisyys, päihdeongelmat, kuntoutus, haavoittuvat ryhmät, turva
7	3	Artikkeli	Hiljennetty tieto syrjinnän rakenteiden vankina	Laihonen Maarit, 2019	voimaantuminen
8	3	Raportti	Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti	Valtioneuvoston kanslia, 2018	eriarvoisuus, yleiskupolvisuus, valinnanvapaus, päihdeongelmat, haavoittuvat ryhmät
9	15 / 18	Raportti / kirja	Vankien terveys ja hyvinvointi 2023: Wattu IV - vankiväestötutkimus	Rautanen, Mika, 2023	haavoittuvat ryhmät, kuntoutus, lapsuuden haitalliset kokemukset, päihteet, tunnetaidot, toimintakyky, puhuttu kieli, turva, voimaantuminen, väkivalta
10	4/ 16	Kirja	Traumainformoitu työote	Linner Matikka, Johanna, 2023	ylisukupolvisuus, lapsuuden haitalliset kokemukset, kustannukset, haavoittuvat ryhmät, voimaantuminen, traumainformatiivinen työote, väkivalta, intersektionaalisuus, turva, rakenteet, toimintakyky, eriarvoisuus, häpeä, puhuttu kieli
11	4	Kirja	Yhteinen kieli: traumatietoisuutta ihmisten kohtaamiseen	Sarvela Kati, Auvinen Elisa	traumainformatiivinen työote, lapsuuden haitalliset kokemukset, voimaantuminen, rakenteet, tunnetaidot, vertaistuki

12	9/ 15	Artikkeli toimitetussa teoksessa	Suomalaisen vangin arjen rakenteet vankeusaikana	Tammelin Mia, Salovaara Ulla, 2022	haavoittuvat ryhmät, viranomaistyö
13	9 / 10/ 11 / 15 /	Artikkeli	Opas naiseryityiseen uusintarikollisuuden ehkäisyyn tarjoaa myös näkökulmia ihmisoikeustyöhön rikosseuraamusallalla	Törölä Miisa, Jutila Elli, 2023	naiseryityisyys, traumainformatiivinen työote, haavoittuvat ryhmät
14	11 / 17	Artikkeli	Riittävät tukitoimet lisäävät rikostaustaisten naisten mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntaan	Salovaara Ulla, 2020	väkivalta, äitiys
15	9 / 12 / 18	Artikkeli	Vankilaturvallisuus ja -väkivalta – vankilan henkilöstön kokema fyysinen ja henkinen väkivalta	Paasonen Jyri, Vainio Jesse, 2022	päihdeongelmat, väkivalta, turva
16	12	Artikkeli	Vankeusaikaisten kuntoutumisohjelmien vaikutusarvioinnit ja arvioitavuus.	Tyni Sasu, Aaltonen Mikko 2021	viranomaistyö, päihdeongelmat, kustannukset
17	13/ 14	Raportti	Kuvat, yhteinen kieleemme – hanke	Kivimäki Sari, Salmi Johanna, 2019	puhuttu kieli, kuvatuki kommunikoinnissa, toiminnanohjaus, teksti ja värit viestinnässä, kuvien käyttö
18	15 / 16 / 18 / 22	Artikkeli	Traumainformoitu viitekehys aineistonkeruussa: esimerkkinä RITA-tutkimushanke	Karttunen, Teija, Jutila, Elli, Törölä, Miisa, 2023	rakenteet, traumainformatiivinen työote, turva
19	15 / 25	Artikkeli	Vankilan tarkastustoiminta ja pääteettömyyden valvonta	Vainio Jesse, Paasonen Jyri, 2022	päihdeongelmat, viranomaistyö
20	16	Artikkeli toimitetussa teoksessa	Traumatietoinen kulttuuri osallisuuden edistämisen välineenä työyhteisöissä	Koivula Anna- Kaarina 2022	traumainformoitu työote, voimaantumisen, väkivalta
21	18	Artikkeli	Ihmisoikeuksien toteutuminen ja moninaisuuden huomiointi edellyttävät aikuissosiaalityöltä saavutettavuutta	Raitakari Suvi, Sapir Henna, Saario Sirpa, 2023	saavutettavuus, intersektionaalisuus
22	19	Artikkeli toimitetussa teoksessa	Tarkkaavaisuuden, itsesätelyn ja toiminnanohjauksen vaikeudet	Paananen Mika, Närhi Vesa, 2019	toiminnanohjaus, toimintakyky, oppimisvaikeudet
23	22	Artikkeli	ACE-tutkimukset ja traumainformoitu työ	Kuvajainen Minna, Linner Matikka Johanna, 2019	lapsuuden haitalliset kokemukset, traumainformatiivinen työote
24	22	Artikkeli	Traumatietoisuus luo kestävää vuorovaikutusta	Kuvajainen Minna, Sarvela Kati, 2021	traumainformoitu työote, kuntoutus
25	24	Artikkeli toimitetussa teoksessa	Reilun vankilan elementit	Rantala Kati, Helenius Anu, Kuokkanen Kanerva, 2021	valinnanvapaus, yhdenvertaisuus, toimintakyky

Liite 4. Kirjallisuuskatsauksen yhteenveto

Kirjallisuuskatsauksen yhteenveto

Kuvatuki ja työotteet

Tietoa välitetään monikanavaisesti, kuten puhuen, kirjoitettuna, kuvilla ja videona. Puhe ei siis ole ainoa keino välittää tietoa, vaikka se on varmasti helpoin. Joskus puheen vastaanottamisessa tai tuottamisessa voi olla haasteita tai yhteistä kieltä ei ole. Kommunikaation tueksi voidaan ottaa avuksi valo- tai piirroskuvat. (Kivimäki & Salmi, 2019, s. 13) Kuvien merkitystä voidaan selvittää tai tehostaa kuvan ohkeen lisätyllä tekstillä, yhdellä tai useammalla kielellä. Tekstin tulee olla saavutettavaa, jolloin tulee kiinnittää huomiota fonttiin ja sen kokoon sekä kontrasteihin. (Kivimäki & Salmi, 2019, s. 22) Sekä kuvien- että kielenkäytössä tulee olla kriittinen ja medialukutaitoinen. Kielenkäytöllä on vaikutusta arkipäivän syrjintään ja rasismiin. (Piippo ym. 2016 s. 51). Kuvissa käytettävien henkilöiden ihonvärillä voi olla niin yhteiskunnallinen kuin kulttuurillinen merkitys. Kuvien yksityiskohtien tulee tämän vuoksi olla hyvin harkittuja. Värihin yleisesti liittyy kulttuurissamme jo oletuksia, esimerkiksi vihreä on väri hyväksynnälle ja punainen kiellolle. (Kivimäki & Salmi, 2019, s. 27).

Toimintakuva voi olla yksi kuva, johon on yhdistetty monta yksittäistä kuvaa tai se voi olla kuvien sarja. Toimintakuvat toimivat usein kuvitettuna ohjeena, joka antaa neuvon tehtävän suorittamiseksi. Kun toiminto on sisäistetty, kuva auttaa palauttamaan suoritusjärjestyksen mieleen ja toimii näin muistin tukena. (Kivimäki & Salmi, 2019, s. 16–17) Kuva välittää tiedon nopeasti – joskus vain silmäyksellä. Hyvänä esimerkkinä nopeasti toimivista kuvista toimivat symbolikuvat kuten hymiöt. Symbolikuvien käyttö onkin lisääntynyt yhteiskunnassa. (Kivimäki & Salmi, 2019, s. 14–15) Erinomaisestikin suunniteltu ja laadittu kuvaohjauskuvat menee kuitenkin hukkaan, jos se on liian lapsellinen tai sitä ei sijoiteta oikein. Kiinnityksen tulisi olla riittävä, jotta valittu sijainti myös pysyy ja vakiintuu. Kuvien tulisi myös kestää kulutusta tai vesiroiskeita, joten laminointi on suositeltavaa. (Kivimäki & Salmi, 2019, s. 21, 27)

Traumainformoitu työote on kehitetty Yhdysvalloissa muutaman vuosikymmenen sitten ja sen käyttö on yleisintä maissa, joissa puhutaan englantia. Traumainformatiivisuus työotteena on ensisijaisesti ennalta ehkäisevää ja rakenteellista työtä, joka perustuu sekä tutkittuun että kokemusperäiseen tietoon. Traumatisoituminen yhdistetään yleensä yksilöihin, mutta myös yhteisöt voivat olla traumatisoituneita. Traumainformatiivisuudella pyritään tekemään myös organisaatioista ympäristöjä, jotka ovat kokonaisvaltaisesti turvallisia ja uudelleen traumatisointia estäviä. (Koivula, 2022, s. 284; Linner Matikka & Hipp, 2023, s. 28). Traumainformatiivisuus on saanut kritiikkiä siitä, että se keskittyy liikaa yksilöihin unohtaen ekososiaaliset, intersektionaaliset ja rakenteelliset ongelmat. Yksilöihin keskittymisen koetaan vahvistavan liikaa asiantuntijavaltaa ja laskevan huono-osaisten osallisuutta entisestään. (Linner Matikka & Hipp, 2023, ss. 155–157)

Traumainformatiivista työotetta voi hyödyntää toimiessaan pitkäjänteisessä työssä ylisukupolvisuuden kierteen katkaisemiseksi, mutta myös nopeaa reagointia vaativissa kriisitilanteiden hoidossa. (Linner Matikka & Hipp, 2023, s. 197) Traumoista voi toipua ilman kuntoutustakin hyvällä traumainformatiivisen työotteen hallinnalla. Syyllistävyys korvataan empatialla, vahvistetaan resilienssiä ja luodaan toipumista edesauttavia korjaavia kokemuksia. (Linner Matikka & Hipp, 2023, ss. 31, 85; Sarvela, 2020). Empatia ja kuuntelemisen taito korostuu, sillä ole kahta samanlaista tarinaa. Traumatisoitunut voi saada apua myös vertaistuesta. Vertaistuen ydin on dialogisissa kohtaamisissa. Joskus trauma voi aiheutua vain traumatisoivan tilanteen näkemisestä, vaikkei itse olisi

suoraan uhri. Trauma on silti todellinen. (Blomqvist-Lyytikäinen, M. 2022, s. 257; Sarvela, 2022, s. 14)

Traumatiivisuus on tärkeää, jotta traumat eivät pääse leviämään työkuultuuriin. Epäterve työkuultuuri voi edesauttaa koko työyhteisön traumatisoitumista. Kaikessa traumainformatiivisessa lähestymisessä, myös työyhteisöjen sisällä ja organisaatioissa, turvallisuuden tunne on tärkein. Kohdatessa selvästi yliviirittäytyneessä tilassa olevan traumatisoituneen henkilön tulisi välttää ennakoimatonta ja impulsiivista käytöstä. Arvaamaton käytös heikentää luottamusta. Henkilökunnalta ja työyhteisöissä kaivataankin hyvää vuorovaikutusta, aitoja kohtauksia, oikeudenmukaisuutta mutta myös oman käytöksen reflektointia. (Koivula, 2022, s. 288; Linner Matikka & Hipp, 2023, ss. 24, 166; Kuvajainen & Sarvela, 2021)

Sosiaalialan ammattilaisena on tärkeää tiedostaa, että traumatisoituneen kanssa työskentely voi aiheuttaa sijaistraumatisoitumista. Tämän vuoksi omasta hyvinvoinnista ja palautumisesta huolehtimien on tärkeää (Linner Matikka & Hipp, 2023, 176). Traumainformatiivisen työotteen käytössä tulee tietää, miten traumatisoituminen vaikuttaa ihmisen mieleen, riippuvaisuuksiin ja aggressioihin. Vankilatyössä tulisi traumainformatiivista työotetta käyttää aktiivisemmin, koska resursseja traumatisoituneiden vankien kuntoutukselle on niukasti. Huomiota tulisi kiinnittää erityisesti vuorovaikutukseen ja uudelleen traumatisoitumisen estämiseen. (Törölä & Jutila, 2023 s. 428)

Nais erityinen rikosseuraamusjärjestelmä on kansainvälisestikin kiinnostava, sillä vankilajärjestelmä on kehitetty pitkälti miesten tarpeisiin. Tietoa naisten kuntoutuksesta vankiloissa on hyvin vähän, sillä suhtautuminen naisiin on ollut pitkälti kielteisten ennakoasenteiden värittämää. Naisia rikosseuraamusjärjestelmässä on pidetty hankalina ja heidän oikeuksiaan on laajasti loukattu. Vasta viime vuosina naisten traumataustaa ja erityistarpeita on alettu huomioida Suomessa. (Salovaara & Lindström, 2023, s. 41; Törölä & Jutila, 2023 ss. 427–428)

Saarikoski (2023, s. 44) kirjoittaa teoksessaan Naisvangit: ”Toisten mielestä vankilan tehtävä on rankaisemisen sijaan kuntouttaa ja ymmärtää. Olla ”traumainformoituja” ja ajatella ”nais erityisesti”. Saarikoski ottaa kantaa siihen, ettei Rikosseuraamusala tunnista intersektionaalisuutta ja sukupuolten moninaisuutta (2023, s. 305). Nais erityisyys on kuitenkin sukupuolisensitiivinen lähestymistapa ja huomioi sukupuolten lisäksi myös sukupuolten moninaisuuden ja vankien monikansallisuuden. Nais erityinen työ on nimeltään syrjinnän vastaista eikä erottelevaa. Intersektionaalinen näkökulma auttaa luomaan yksilöllisempiä toimintamalleja myös nais erityiseen työhön. (Salovaara 2023, ss. 32, 133–135; Linner Matikka & Hipp, 2023, s. 5)

Traumatisoitumisen taustat

Uusi kansallinen vankiterveyskysely (Rautanen ym., 2023) piirtää kuvan vangeista erityisen haavoittuvana ryhmänä niin vankilassa kuin vapauduttuaankin. Tutkimuksessa vahvistui vankien moniongelmaisuus, joka näkyy myös sosiaali- ja terveyspalveluiden suurena käyttönä. Naisvankien erityispiirteet ovat kuitenkin viime vuosina tulleet paremmin huomioiduksi. (Rautanen ym., 2023, s. 10; Tammelin & Salovaara, 2022, ss. 201–202; Törölä & Jutila, 2023 s. 429) Vangit tulisi kohdata aina eettisesti ja sensitiivisesti, sillä usealla vangilla on vahvaa traumataustaa ja kokemus siitä, ettei heitä kuulla. Etenkin moni haavoittuvassa asemassa oleva nainen putoaa turvaverkkojen ulkopuolelle, kun he eivät enää osaa pyytää apua tai luota avun saamiseen. (Salovaara & Lindström, 2023, s. 39; Linner Matikka & Hipp, 2023, ss. 22–23, 25; Valtioneuvoston kanslia, 2018, s. 61; Liukko &

Nykänen, 2019, s. 44) Haavoittuvissa ryhmissä korostuu vähemmistöasema. Vähemmistö voi kokea maailman kuormittavammaksi kuin valtaväestö. Yksilölliset tekijät tulee kuitenkin huomioida, sillä marginaaliin kuuluminen voi olla myös osa identiteettiä, joka vahvistaa yksilön resilienssiä. (Linner Matikka & Hipp, 2023, s. 119).

Valitettavasti vanhemman tai vanhempien haasteet näyttäytyvät lapsen elämässä. Lapsen turvallisuuden tunteen perusta on vuorovaikutteisessa läsnä olevassa hoivassa. Puutteet hoivassa painuvat syvälle lapsen mieleen. Turvattomuuden kokemus voi jatkua läpi elämän ja sen juurisyyt löytyä lapsuudesta. Nämä syyt tulisi tunnistaa paremmin ja laatia yksilöllisiä hoitopolkuja. Trauman oikea hoito tulee näkymään laskevina sosiaali- ja terveysalan kustannuksina. (Hautala & Kaarakka, 2018, s. 326; Juntumaa, 2018, ss. 19–20, 58; Linner Matikka & Hipp, 2023, s. 37)

Traumainformoituun työskentelyyn liitetään usein ACE-tietoisuus (*adverce childhood experiences*). Pitkäkestoinen monimuotoinen traumatisoituminen tapahtuu usein salassa varhaislapsuuden kiintymyssuhteissa. Haitallisia lapsuusajan kokemuksia voidaan kartoittaa kyselyllä, joka on ryhmitelty väkivallan kokemuksiin, laiminlyönteihin ja vanhempien haasteisiin. Kyselystä puuttuu kuitenkin köyhyyden huomioiminen traumatisoivana tekijänä sekä perheen ulkopuolisten aiheuttamat traumat esimerkiksi kouluväkivalta. Lastensuojelussa tulisi pyrkiä ennaltaehkäisevämpään työhön. Tunnistamalla lapsen hätä ajoissa, voidaan suunnata myös vanhemmille tarvittavat tukitoimet ja näin toimia ennaltaehkäisevästi (Kuvajainen & Linner Matikka, 2019; Linner Matikka & Hipp, 2023, s. 18, 83–84; Linner Matikka, 2022, s. 65; Sarvela & Pelkonen, 2022, s. 100; Sarvela & Pelkonen, 2022, s. 97)

Kaikki traumatisoituminen ei johdu kuitenkaan vain lapsuusajan kokemuksista, vaan myös vankeusaika voi aiheuttaa traumaoireilua. (Koskialho ym., 2023 s. 57) Kaikki traumaattiset tapahtumat eivät myöskään traumatisoi, vaikka kokemus ”pahasta” saattaa aiheuttaa ahdistusta ja vaikuttaa lapsen kokemusmaailmaan (Linner Matikka & Hipp, 2023, s. 15; Juntumaa, 2018, s.26). Traumainformoitu lähestymistapa perustuu turvaan ja luonnollisesti korjaavien kokemusten vahvistamiseen. Haitallisten kokemusten vastapainona voidaan tarkastella positiivisia suojaavia PCE (*Positive Childhood Experience*)-tekijöitä, joita ovat tunnetaidot, tuki, rutiinit, perinteet, yhteenkuuluvuuden tunne, ystävät, perheen ulkopuoliset läheiset aikuiset sekä kodin turva ja suoja. Tutkimuksissa on havaittu, että suojaavien tekijöiden puute on vahingollisempaa kuin haitallisten tekijöiden kertyminen. (Linner Matikka & Hipp, 2023, ss. 36, 86)

Ylisukupolvisuus mielletään usein huono-osaisuuden, etenkin köyhyyden ja vanhempien elämän vaikeuksien kuten päihdekäytön periytymiseksi lapsille. Niin kiintymyssuhdemallit, käyttäytymisen kaavat, väkivaltaisuus kuin traumatkin voivat siirtyvät sukupolvelta toiselle. Sosiaalisesti huonompisaisilla lapsilla on usein myös oppimisen haasteita. Ennaltaehkäisevällä työllä pyritään kierteen katkaisuun niin sosiaalityön kuin oppimisvaikeuksien tukitoimien avulla. (Linner Matikka & Hipp, 2023, ss. 25, 33, 63–64; Hautala & Kaarakka, 2018, s. 326; Närhi ym. 2019, s. 368)

Väkivalta voi olla fyysistä, psyykkistä tai taloudellista. Väkivalta voi äärimmillään olla myös sadistista. Itsehinnän on todettu estävän väkivaltaista käytöstä, mutta kynnystä väkivaltaan madaltaa esimerkiksi annettu esimerkki ja harhakuvat. (Juntumaa, 2018, s. 84–85) Syrjäytyminen ja lapsiperheköyhyys voidaan nähdä myös rakenteellisena väkivaltona, jonka juuret ovat aliresursoiduissa peruspalveluissa. (Linner Matikka, 2022, ss. 69–70).

Naisvangeista noin puolet on tuomittu väkivallasta, osa puolustautuakseen kohtaamaltaan lähisuuhdeväkivallalta. Saarikosken Naisvankit-kirjassa vankilaan tuomittujen naisten väkivaltaitaumukset ovat esiintyneet jo

lapsuudessa ja nuoruudessa. Naisten taustoissa on usein ylisukupolvista huono-osaisuutta, haastavia perhesuhteita sekä seksuaalista hyväksikäyttöä. (Salovaara, 2020, s.301; Saarikoski, 2023, ss.13, 53, 144, 241, 316, 333). Ylisukupolvinen kierre tuntuu myös jatkuvan ja ennakoasenteet auktoriteetteja kohtaan iskostetaan syvälle lasten mieliin (Saarikoski, 2023, s.228). Haasteena ja osana ongelmaa voidaan nähdä viihteellistetty väkivalta. Huolta tulevaisuudessa tulee aiheuttamaan myös ihmiskauppa, josta on tullut nykyajan orjuutta. (Linner Matikka, 2022, s. 64)

Vankiloissa vankien keskinäinen väkivalta aiheuttaa suurempaa huolta kuin henkilökuntaan kohdistuva väkivallan uhka (Paasonen & Vainio, 2022, s. 49). Vangit itse ovat nostaneet esiin terveiden elämäntapojen kuten ruokavalion ja liikunnan merkityksen aggressiivisuuden hallinnassa. Keskusteluista ja kirjoittamisesta koettiin olevan apua. Sekä naisten ja miesten kokemus oli yhtenevä. (Raivisto & Rautanen, 2023, s. 223) Vankilaturvallisuuden suurimmaksi uhaksi viime vuosina on muodostunut järjestyneen rikollisuuden huumausainekauppa. Tämä on lisännyt painostusta ja vankien välistä väkivaltaa. (Paasonen & Vainio, 2022, s. 42–43)

Päihteiden käyttöhäiriöt ovat tyypillisiä vankeusvangeilla. Vanhemmat ikäryhmät käyttävät liiallisesti alkoholia, kun nuoremmista ryhmissä huumeet koukuttavat. Päihdepalvelujen käyttöä ennen vankila-aikaa ja tuomion suorittamisen aikana tulisi huomattavasti tehostaa. Moni putoaakin palveluiden ulkopuolelle vapauduttuaan, sillä yhteistyö aikuissosiaalityön kanssa on heikosti resursoitua. (Niemelä ym., 2023, s. 130; Salovaara & Lindström, 2023, s.34) Mielenterveys- ja päihdetyön palvelujärjestelmän pirstaleisuus on jo pitkään ollut tiedossa. Palveluihin pääseminen on ollut eriarvoista ja valinnan mahdollisuudet heikot, myös omaisten tarpeet ovat jääneet huomiotta. Tahtotila on parantaa mielenterveys- ja päihdetyötä kokonaisuudessaan. (Valtioneuvoston kanslia, 2018, s. 52)

Avovankilassa sitoudutaan päihteettömyyteen, johon lukeutuu päihteettömyyden valvonta. Erityisesti naisvankilassa testauksen tulee olla ihmisarvoa kunnioittavaa. Nais erityisyyden näkökulmasta kuukautiset tuovat omat haasteensa virtsanäytteen antoon. Valvojan tulee olla myös samaa sukupuolta kuin näytteenantajan ja yksityisyyteen puuttuvat tarkastukset tulee suorittaa omissa tiloissaan (Vainio & Paasonen, 2022, s. 6; Paasonen & Vainio, 2022, ss. 20, 22)

Vaikka vankistatusta pidetään lähtökohtaisesti stigmatisoivana, rikollisen elämäntavan sisältä tarkasteltuna vankistatus voi heijastua asemaan omassa yhteisössään ja näyttäytyä näin positiivisena (Saarikoski, 2023, s. 14). Vankilaan joutuminen jättää lähes aina jälkeensä trauman. Minä-kuva voi radikaalisti muuttua ja myönteiset ajatukset kadota. Häpeä kokemuksesta voi olla niin syvä, että se estää avunpyytämisen ja voi johtaa esimerkiksi asunnottomuuteen ja paheneviin päihde- ja mielenterveyden ongelmiin. Häpeä voi olla niin voimakas, että sen tuntee fyysisenä kipuna. Häpeä kuitenkin poistuu tutussa ympäristössä ja koetun trauman käsittelystä voi saada voimavaroja kuten itsemyötätuntoa. (Hautala & Kaarakka, 2018, ss. 318–334; Linner Matikka & Hipp, 2023, s.18; Juntumaa, 2018, s. 101; Linner Matikka & Hipp, 2023, ss. 25–26).

Naisvankien äitiys on tabu. Naisten suhtautuminen äitiyteen ei ole yhteneväistä. Toiselle äitiys on voimavara ja syy tavoitella päihteettömyyttä, kun taas toiselle ero lapsista ajaa tarttumaan päihteisiin. Lapset ovat silti tärkeitä ja äitiys osa naisten identiteettiä. Epävarma tulevaisuus perheen yhdistymisestä aiheuttaa niin häpeää kuin tuskaa, eikä vain vangille itselleen vaan lapsille ja muihin lähisuhteisiin. (Salovaara, 2020, s. 302) Ajatusten suuntaaminen tulevaan antaa monelle vangille voimia. Asioiden sujussa haaveissa siintää keskiluokkaisen unelmat omakotitalosta. Usein rikollisesta elämäntavasta irtautumisen ja perheen yhdistymisen haasteena

näyttäytyy kuitenkin huono parisuhde (Saarikoski, 2023, ss. 18, 311, 321).

Naisvangit vankilassa

Viranomaistyö on lähtökohtaisesti tarkkaan säädelyä ja lainalaisuusperiaatteen mukaista toimintaa. Julkisen vallan käytön tulee aina perustua lakiin. Vankila on valtion laitos, jossa suoritetaan hallintotehtäviä kuten lakien toimeenpanoa, ihmisten oikeuksia, velvollisuuksia ja etuja koskevaa päätöksentekoa. Toiminta voi olla kirjallisten päätöstentekoa tai tosiasiallista hallintotoimintaa, eli käytännön työtehtäviä. (Liukko & Nykänen, 2019, s. 9) Viranomaisen ei saa toimissaan olla mielivaltainen. Esimerkiksi turvatarkastuksessa on noudatettava vähimmän haitan periaatetta, hienotunteisuusperiaatetta ja vangin yksityisyyden suojaa. (Vainio & Paasonen, 2022, ss. 7, 12) Hienotunteisuuden toivotaan laajenevan myös vankilan arkiseen kielenkäyttöön. Vankilan kielenkäytössä tulisi paremmin huomioida sanavalinnat uudelleen traumatisoinnin ehkäisemiseksi. (Linner Matikka & Hipp, 2023, s. 205)

Vangit eivät aina koe viranomaistyötä vastavuoroiseksi. Ongelma näyttäytyy osin olevan toimintakulttuurinen ja rakenteellinen, mutta myös resurssiriippuvainen. Vanki on usein riippuvainen vankilan resursseista. Pystyvyyden heikentyessä saattaa vanki nopeastikin laistua. Heikko vuorovaikutus aiheuttaa epäluottamusta. Vanki ei voi vapaasti mennä koputtamaan ohjaajan ovelle, kun hänellä hoidettavia asioita. Hänen tulee täyttää asiointilomake, palauttaa se vartijoille ja jäädä odottelemaan vastausta. Vastauksessa voi kestää päiviä. Etenkin tilanteissa, jossa vanki kokee, ettei alentuneesta toimintakyvystä tai kielitaidon puutteista johtuen saanut tarpeeksi tietoa vankilan käytännöistä tai omista oikeuksistaan, hänen kokema epäluottamus vahvistuu. (Rantala ym., 2021, ss. 225, 235; Tammelin & Salovaara, 2022, s. 202)

Valitettavasti vangit joutuvat kohtaamaan myös epäasiallista käytöstä. Kun julkisuuteen nousee väärinkäytösepäilyjä virka-asemassa olevaa henkilöä kohtaan, tapauksesta aiheutuu aina kuohuntaa mikä lisää epäluottamusta. (Saarikoski, 2023, ss. 226, 348–349) Saarikosken Naisvangit-kirjasta poimitut vartijoiden kommentit ovat tulkittavissa neutraaleiksi tai kannustavaksi, mikä antaa olettaa, että viranomaistyö sujuu odotetusti (Saarikoski, 2023, ss. 288 ja 294, 301–302, 316). Kolmannes naisvangeista koki saaneensa apua vankilan viranomaiselta, kun muut turvautuivat perheen ja ystävien apuun (Kainulainen ym., 2023, s. 191).

Vankien kielellisissä taidoissa nousi esiin alle 30-vuotiaiden haasteet. Rikostaustaisten nuorten aikuisten puheterapialla on saavutettu hyviä tuloksia kielellisten esteiden ylittämiseksi mutta myös vuorovaikutuksen kohenemisessä. Tämä on lisännyt heidän valmiuksiaan kuntoutua. Henkilökunta hyötyisi lisäkoulutuksesta, joka olisi suunnattu kommunikaatiohaasteisten tunnistamiseen ja tukemiseen. (Rautanen ym., 2023, ss. 11, 235; Pekkala ym. 2023, ss. 178–179)

Traumatisoituneet henkilöt tulisi aina kohdata sensitiivisesti ja yksilöllisesti. Aina tämä ei onnistu esimerkiksi hallinnollisten ohjeiden vuoksi. Tällaisessa kohtaamisessa on kyse rakenteellisuudesta ja eriarvoisuudesta, kun auttajan sijaan kohdataan järjestelmä. Traumainformoitu työntekijä voi tällöin pyrkiä kehittämään niin omaa kuin organisaation toimintaa asiakkaan kohtaamista arvostavammaksi, mikä vähentää uudelleen traumatisoitumisen riskiä. Ihminen kokee tulleensa syrjäytetyksi, jos kokee ettei voi vaikuttaa häntä itseään koskeviin asioihin tai päätöksen tekoon. (Linner Matikka & Hipp, 2023, ss. 205, 209, 219; Karttunen ym., 2023, s. 149)

Saavutettavuus tulisi digitaalisten palveluiden ohella huomioida kaikessa palvelussa ja tiedottamisessa. Saavutettavuus voi olla rakenteellista, organisaatiokulttuurillista, kommunikaatioon ja kohtaamiseen, asiakaskokemukseen, yksilöllisiin ja

tiedollisiin tekijöihin liittyvää. Saavutettavuuden tulisi olla helposti tavoitettavaa matalan kynnyksen kohtaan. Paremmalla saavutettavuudella rakennetaan esteetöntä yhteiskuntaa. (Raitakari ym. 2023, ss. 73, 76, 79–80)

Tasa-arvo voidaan nähdä tasa-arvoaatteenä, jossa pyrkimyksenä on toimia syrjäytymistä vastaan ja huolehtia vallan jakautumisesta laaja-alaisesti (Piippo ym. 2016, s. 169) Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa myös sen jäsenet ovat hyvinvoivempia ja terveempiä (Valtioneuvoston kanslia, 2018, s. 13). Toisille tasa-arvo on yhdenvertaisuuden synonyymi. On kuitenkin tilanteita, joissa yhdenvertaisuutta voidaan tulkita väärin, sillä harkinnan puute voi entisestään heikentää heikommassa asemassa olevien tilannetta. (Liukko & Nykänen, 2019, s. 37)

Vankilatyössä viranomaiset noudattavat lakia ja asetuksia. Vankilatyön tulee perustua yhdenvertaiseen kohteluun, mutta yksityiskohtaiseen harkintaan. On inhimillistä, että rajalliset resurssit ja kiire vaikuttavat viranomaisten päätöksiin. Myönteisiä päätöksiä voidaan kohdentaa asiakkaille, joilla nähdään olevan mahdollisuudet kuntoutumiselle. Tällainen toimintamalli voidaan kuitenkin nähdä eriarvoistavana. Jotkin päätökset voidaan kokea epäreiluna mikä aiheuttaa pettymysreaktioita. Oikeudenmukaisuuden kokemukset taas vahvistavat luottamuksen syntyä, nostavat turvallisuuden tunnetta ja parantavat yleistä järjestystä ja viihtyvyyttä. (Rantala ym., 2021, s. 222)

Eriarvoisuudella on vahva yhteiskunnallinen merkitys. Eriarvoisuus näkyy rakenteissa, jotka rajoittavat tasa-arvoa sekä byrokratia- ja kannustinloukuissa. Myös pitkäaikainen huono-osaisuus luo yhteiskunnallista eriarvoisuutta. (Valtioneuvoston kanslia, 2018, s. 13) Vankien tarinoissa nousee esiin eriarvoisuuden ja katkeruuden tunteet, jotka linkittyvät huonoihin muistoihin ja kokemuksiin. Hyviä hetkiä ei muisteta tai haluta muistaa. Se miten elämänsä muistaa, vaikuttaa siihen, miten hahmottaa oman paikkansa yhteiskunnassa. (Saarikoski, 2023, ss. 144, 226, 251, 346).

Tunnetaitojen kehittäminen ja itsetuntemus kasvattavat kykyä hallita kielteistä ajattelua. Vuorovaikutus- ja kommunikointitilanteissa tarvitaan myös tunneälyä eri tasojen tulkitsemiseen. (Juntumaa, 2018, ss. 210–211) Vuorovaikutuksessa on hyvä muistaa, että myötätunto ei ole sympatiaa. Myötätunto ei altista empatiaupumukselle ja se on lähestymistapana turvallinen. (Sarvela & Pelkonen, 2022, ss. 169, 186)

Vankien omista kertomuksissa naiset kuvaavat haasteitaan toiminnanohjauksessaan ja impulssikontrollissaan. Usein mainitaan, että taustatekijänä olisi ADHD. Muita esitettyjä diagnooseja ovat masennus, päihderiippuvuus, epävakaa persoonallisuushäiriö, antisosiaalinenpersoonaa, erilaiset liikunta- ja tukielin sairaudet ja vammat sekä sydänperäiset sairaudet ja vaihtelevat kiputilat. Myös luetun ymmärtäminen nousee esiin. (Saarikoski, 2023, ss. 31, 265, 270–271) Vaikka Saarikosken kirjassa ei erityisesti nosteta esiin mielenterveyden haasteita, vankilassa olo näyttää nostavan esiin jopa vainoharhaiselta vaikuttavaa käytöstä, jota on esiintynyt jo lastensuojelulaitoksissa. Muistissa saattoi olla tunne, että ”ohjaajat vihaavat”, vaikka kirjaukset olivat positiivisiaakin. (Saarikoski, 2023, ss. 185, 216). Vellominen negatiivisissa tapahtumissa saattaa aiheuttaa kostonhalua. Tätä tunnetta voidaan myös väärinkäyttää, sillä muistot ovat helposti manipuloitavissa. (Juntumaa, 2018, s.40).

Kuvatuen ja ohjauksen hyödyt

Kun väkivallan eri muodoille altistunut ryhmä saa yhdessä voimauttavan kokemuksen jonkin menneen epäkohdan tullessa korjatuksi, antaa kokemus kollektiivisesti voimaa ja oikeudenmukaisuutta myös muille vastaavissa ongelmassa olevilla (Laihonon, 2019, s. 20). Selätetty trauma luo voimaantumista, joka voi esiintyä ylpeytensä, kyvykkyydenä ja itse myötätuntona (Linner Matikka & Hipp, 2023, ss. 25–

26). Voimaantumisen taustalla ei välttämättä ole mitään suurta tapahtumaa tai hetkeä. Voimauttava kokemus voi muodostua yksin siitä, että mielipiteesi on kuultu ja sinun valinnanvapauttasi on kunnioitettu. (Sarvela, 2022, s. 46)

Vangilla on oltava mahdollisuus vaikuttaa valintoihinsa. Hyvin toimivassa vankilassa vankeusaika on ennakoitava ja oikeuden mukainen. (Rantala ym., 2021, s. 219) Suurempiin haasteisiin törmätään vapautumisen nivelvaiheessa. Jos ei ole päässyt irtautumaan rikollisesta seurasta ja vankilasta palaa samaan asetelmaan, kuin mistä vankilaan lähti, ovat riskit todelliset. Mitkä ovat silloin yksilön tosiasialliset mahdollisuudet tehdä valintoja, etenkin, jos hän on alisteisessa asemassa? Ja voidaanko silloin oikeastaan puhua enää valinnan vapaudesta? (Hautala & Kaarakka, 2018, s. 340)

Toiminnanohjaus on termi, johon voi törmätä päiväkodista aina palveluasumisen yksiköihin asti. Toiminnanohjauksen käsite ei kuitenkaan ole vakiintunut. Tämänhetkisen tiedon mukaan toiminnanohjaus koostuu perustoiminnoista, jotka vaaditaan korkeamman tason sääätelytoimintojen hallitsemiseksi. Toiminnanohjaukseen kuuluu suunnitelmallisuus, tulevan toiminnan ennakointi ja toimintastrategioiden valinta. Toiminnanohjauksen tukitoimia voidaan toteuttaa sekä sosiaalisessa että fyysisessä ympäristössä, sillä toimintakyvyssä on aina kyse toimijan vuorovaikutuksesta ympäristönsä kanssa (Närhi ym. 2019, ss. 351, 359). Toiminnanohjauksen vahvistamisella ja tukitoimilla pyritään toimijuuden vahvistamiseen. Positiiviset kokemukset omasta kyvykkyydestä ovat tärkeää traumainformatiivista työtä osallisuuden voimistamiseksi ja yksilöiden voimauttamiseksi. (Linner Matikka & Hipp, 2023, s. 218)

Vankilassa ote omien asioiden hoitamiseen voi heikentyä, jos kokee valinnan- ja vaikutusmahdollisuuksien rajoitusten liikaa hallitsevan oman toimijuuden kokemusta. Vankilassa on tärkeää tukea vankien omaa aktiivisuutta ja välttää passiivisuuden kuoppia. Oma toimijuus vahvistaa itsenäisyyttä sekä itsetuntoa ja toimijuuden kasvu näkyy vahvistuneena resilienssinä. (Linner Matikka & Hipp, 2023, s. 89) Resilienssin vahvistamisen on todettu olevan yhteydessä kykyyn kohdata vastoinkäymisiä paremmin ja saavuttaa rikokseton elämäntapa. Resilienssin vahvistamiseksi on hyvä lisätä vuorovaikutusta traumainformatiivisesti. Strukturoidulla, ennakoivalla ympäristöllä on vakauttava vaikutus, joka lisää turvallisuuden tunnetta toimien näin luottamuksen rakentamisen pohjana. Vastoinkäymisistä selviytyminen auttaa irtaantumaan haitallisista selviytymiskeinoista, jotka pahimmillaan ylläpitävät mielen terveys- ja päihdeongelmia. Hyvän resilienssin on todettu olevan myös kustannuskysymys. Panostukset resilienssin vahvistumiseksi näkyvät säästöinä, kun vanki integroituu osaksi yhteiskuntaa, eikä uusintarikollisuudesta johtuvia kuluja enää muodostu. (Ripatti ym. 2023b, ss. 166–167)

Vankiloissa on tyypillisesti ohjattu kuntoutukseen vangin rikostaustan perusteella. Vankeusaikaisen kuntoutuksen suuntana tulisi kuitenkin olla kuntoutukseen ohjaaminen oireperusteisesti. Traumaoireisille vangeille tulisi järjestää omat ryhmänsä, jolloin kuntoutus kohdentuu tehokkaammin. (Tyni & Aaltonen, 2021, s. 63) Uusimman tiedon valossa myös neurologisia haasteita omaavat vangit ovat suuri joukko, jota ei sovi sivuuttaa. Tunnistamalla neurologiset ongelmat ja kehittämällä heidän kuntoutumistaan voidaan niin ehkäistä uusintarikollisuutta kuin parantaa vankilaturvallisuutta. Etenkin naisten kohdalla haasteet voivat olla monimuotoisia ja siksi tulisi tukitoimia ja kuntoutusmuotoja kehittää vielä enemmän etenkin naisten näkökulmasta. (Rautanen ym., 2023, s.

237; Ripatti ym. 2023b, ss. 166–167; Salovaara & Lindström, 2023, s. 35)

Turva käsitetään kokemuksena fyysisestä ja emotionaalista turvallisuudesta. Tämä voi näyttäytyä siinä, miten toimitilat on rakennettu tai miten tilat on sisustettu. Vankilaympäristössä voidaan lisätä emotionaalista turvaa sensitiivisellä kohtaamisella ja käyttämällä traumainformoituja toimintamalleja. Turvan tunteen vahvistamiseksi ennakoitavuus on tärkeää. Selkeä kommunikointi tulevasta ja sovitusta kiinnipitäminen vahvistavat myös luottamusta. (Karttunen ym., 2023, s. 151, 153) Traumainformoidussa turvassa on kyse myös sosiaalisesta ja taloudellisesta toimijuudesta. Yhteiskunnallinen turva on sitä, että kaikki sen jäsenet kokevat pärjäävänsä. (Linner Matikka & Hipp, 2023, s. 86) Etenkin naisvankien kohdalla tulisi panostaa turvan kokemusten luomiseen sekä häpeän tunteen vähentämiseen jo vankeusaikana, mutta myös siviiliin siirryttäessä. (Salovaara & Lindström, 2023, s. 41)

Kun vankien olosuhteet sekä fyysisesti, että emotionaalisesti ovat kunnossa, mahdollistaa se kaikkien vankien osallistumisen toimintoihin ja ohjelmatoimintaan. Vangeilla on oikeus suorittaa tuomionsa turvallisesti ja ilman häiriötekijöitä, hänen suorittamansa rikoksen lajista huolimatta. Myös henkilökunnalle on taattava työturvallisuus. Vankila-ajan mielekkyys vaikuttaa tuomion suorittamiseen. Toimintojen sekä ohjelmatoiminnan tarkoituksena on toimia uusintarikollisuutta ehkäisevästi edistämällä rikoksetonta elämäntapaa. Säilytysvarmuuden poikkeamat, karkaamiset, lomalta palaamatta jättäminen ja luvattomat poistumiset heijastuvat yhteiskuntaturvaan ja kansalaisten kokemaan turvan kokemukseen. (Vainio & Paasonen, 2022, s. 3; Tyni & Aaltonen, 2021, s. 39)

Perehtymällä traumainformatiiviseen työskentelyyn on helppoa todeta, että vahvistamalla resilienssiä voimme vähentää yhteiskunnan kustannuksia. Käytännössä tämä tapahtuu vahvistamalla luonnollisesti korjaavia kokemuksia traumatisoituneilla henkilöillä, eikä käännettyä ensin yhteiskunnan kustantamien kalliiden terapioiden pariin. (Linner Matikka & Hipp, 2023, ss. 30–31). Vankien kohdalla kustannuksia voidaan arvioida vaihtoehtokustannuksina uusintarikollisuuden vähentämiseen perustuen. Vankeus on kallista. Pelkästään laskemalla vangin aiheuttamat tuomion suorittamisen kulut, ei päästä vielä todellisiin lukuihin. Rikosseuraamuslaitoksen arvio vuonna 2019 vankilavuoden hinnaksi avolaitoksessa oli 54 000 euroa. Jo ennen tätä kuluerää yhteiskunnalle on syntynyt menoja rikoksen tutkinnasta, oikeudenkäyntiprosesseista valituskäytäntöineen sekä uhrien ja heidän omaisten välillisistä ja välittömistä kustannuksista. (Tyni & Aaltonen, 2021, s. 54)

Rikosseuraamuslaitos on laatinut vankien kuntoutumisen tueksi rikosperusteisia sekä yleisohjelmia. Ohjelmatyöllä halutaan vahvistaa vankien valmiuksia toimia siviilissä ja ohjata heitä kohti rikoksetonta elämään. Ohjelmatyön vaikuttavuutta tarkastellaan uusintarikollisuuden valossa. Vaikuttavuuden arviointi on ollut haastavaa, vaikkakin aineistot ovat laadullisesti parantuneet. Ohjelmatyön osallistujamäärät ovat pienet ja verokkiryhmien koostaminen haasteellista. Yksittäiset tulokset eivät usein anna kovin imartelevaa kuvaa ohjelmatyön vaikutuksesta uusintarikollisuuteen. Ohjelmatyöstä ei kuitenkaan tutkimusten valossa kannata säästää. Ohjelmatyö on tarpeellista yleisten valmiuksien kuten osallisuuden vahvistamisessa ja itse ohjelmiin osallistuminen antaa vangeille mielekästä toimintaa rangaistuksen suorittamisen aikana. (Tyni & Aaltonen, 2021, ss. 39–40, 54)

Liite 5. Teemojen käsitteet ja käsitteiden esiintyvyys aineistossa

Mitä kuvatuki- ja ohjaus on?		Miksi traumainformaatioisuus?		väkivalta	13
kriittinen kielitietoisuus	1	haavoittuvat ryhmät	9	aggressiivisuus	4
kielelliset taidot	17, 18	avun pyytäminen / saaminen	15	aliresursoidut peruspalvelut	
kommunikointi	20, 22, 28	eettisyys		ennakkoluulot	7
oppimisen haasteet	11, 12, 18, 23	identiteetti	19	esimerkin voima	
tiedonvälitys	20	juurisyyt	13	henkilökuntaan kohd. väkivallan uhka	
teksti ja väri viestinnässä	2	kohtaaminen	5, 6, 19, 20, 28	huono-osaisuus	5, 11, 21
medialukutaito		kuormitus		ihmiskauppa	
saavutettavuus	20	kustannukset	26, 29	itsehillintä	
syryntä	8	kuunteleminen	6, 24	juurisyyt	9
tekstitys		lapsuuden haitalliset kokemukset	10	järjestynyt rikollisuus	
yhteisikunta	3, 20, 21, 26, 28, 29	marginaali		kuntoutuminen	18, 27, 29
kuvatuki kommunikoinnissa	3	moniongelmaisuus		köyhyys	10, 11
kuvaohje	4	nais erityisyys	7, 14	lähisuhdeväkivalta	
muistaminen	21, 23	resilienssi	5, 26, 29	painostus	
symbolikuvat		sensitiivisyys	19	perhesuhteet	10, 16, 17, 29
yhteisikunta	2, 20, 21, 26, 28, 29	sosiaali- ja terveyspalvelut		rakenteellinen väkivalta	
kuvien käyttö	4	traumat	7, 12, 15, 24, 27	ruokavalio	
kuvaohjauskuva		turvallisuuden tunne	5, 10, 21, 22, 26, 28	seksuaalinen hyväksikäyttö	
kuvaohje	3	turvattomuus		syryntyminen	10, 19, 21
suunniteltu		turvaverkot	14	terveet elämäntavat	
		vankiterveys		vankien välinen väkivalta	
		vuorovaikutus	5, 17, 18, 22, 26	vankilaturvallisuus	27
		vähemmistöasema		väkivalta	10, 12, 24
		yksilölliset hoitopolut		ylisukupolvisuus	5, 11, 12
Miten käytän työotteita?		lapsuuden haitalliset kokemukset	10	päihdeongelmat	14
traumainformatiivinen työote	5	ACE-tietoisuus		eriarvoisuus	19, 21
aggressiivisuus	13	ennakkoasenteet		nais erityisyys	7, 8, 9
ammattilaisuus		ennaltaehkäisevä työ	12	omaiset	
asiantuntijavalta		kiintymyssuhdemallit	12	palveluihin pääseminen	
empatia	6	korjaavat kokemukset	5, 29	palvelujärjestelmänirstaleisuus	
ennakointi		kouluväkivalta		päihteettömyys	16
huono-osaisuus	11, 13, 21	köyhyys	11, 13	päihtet	11
hyvinvointi	21	laiminlyönnit		resurssit	5, 17, 21
intersektionaalisuus	8	lapsuuden haitalliset kokemukset	9	sosiaalityö	12
kohtaaminen	6, 9, 19, 20, 28	lastensuojelu	23	sukupuoli	
korjaavat kokemukset	10, 29	perhesuhteet	13, 16, 17, 29	turvaverkot	9
kriisit		perinteet		valinnanvapaus	25, 26
kriittisyys		positiiviset suojaavat tekijät		yksityisyyteen puuttuvat tarkastukset	
kuntoutus	7, 21, 27	rutiinit		stigma ja häpeä	15
luottamus	21, 26, 28	syryntyminen	13, 19, 21	asema	
oikeudenmukaisuus	21, 24, 25	traumainformatiivisuus	5, 26, 28	asunnottomuus	
organisaatiokulttuuri	20	traumainformoitu työote	5, 19, 26, 29	avun pyytäminen / saaminen	9
osallisuus	26, 28	traumaoireilu		häpeä	16, 28
palautuminen		traumatisoituminen	5, 6, 19, 29	itsemyötätunto	24
rakenteellisuus	17, 19, 20, 21	tukitoimet	12, 18, 26, 27	kipu	
reflektiötaito		tunnetaidot	22, 23	minä-kuva	
resilienssi	9, 26, 29	turvallisuuden tunne	5, 9, 21, 22, 26, 28	mielenterveys ja päihde ongel	26
resurssit	14, 17, 21	vanhempien haasteet		rikollinen elämäntapa	
sijaistraumatisoituminen		väkivalta	12, 13, 24	stigma	
toipuminen		yhteenkuuluvuuden tunne		traumat	5, 6, 7, 9, 12, 24, 27
traumainformatiivisuus	10, 26, 28	ylisukupolvisuus	11	traumatietoisuus	5
traumainformoitu työote	10, 19, 26, 29	huono-osaisuus	5, 13, 21	status	
traumat	6, 7, 9, 12, 15, 24, 27	köyhyys	10, 13	voimavarat	16
traumatietoisuus	15	päihtet	14	ympäristö	26
traumatisoituminen	6, 10, 19, 29	oppimisen haasteet	1, 11, 12, 23	äitiys	16
turvallisuuden tunne	9, 10, 21, 22, 26, 28	oppimisvaikeudet	12	epävarma tulevaisuus	
uudelleen traumatisoituminen	19	ennaltaehkäisevä työ	10	ero lapsista	
vertaistuki	6	kiintymyssuhdemallit	10	haaveet	
vuorovaikutus	9, 17, 18, 22, 26	käyttäytymisen kaavat		häpeä	15, 28
ylisukupolvisuus	11, 12, 13	oppimisen haasteet	1, 11, 12, 23	identiteetti	9
ylivirtäytyneisyys		sosiaalityö	14	lapset	
vertaistuki	6	traumat	5, 6, 7, 9, 15, 24, 27	lähisuhde	
empatia	5	tukitoimet	10, 18, 26, 27	perhesuhteet	10, 13, 17, 29
kohtaaminen	5, 9, 19, 20, 28	väkivalta	10, 13, 24	päihteettömyys	14
kuunteleminen	9, 24	ylisukupolvisuus	5, 11, 13	rikokseton elämäntapa	25, 26, 28, 29
traumat	5, 7, 9, 12, 15, 24, 27	nais erityisyys	7	voimaantuminen	24, 26
traumatisoituminen	5, 10, 19, 26	ennakkoluulot	13	voimavarat	15
vertaistuki	5	erityistarpeet		äitiys	
nais erityisyys	7	kielisyys	22		
ennakkoluulot	13	kuntoutus	5, 8, 21, 27		
erityistarpeet		nais erityisyys	8, 9, 14		
kielisyys	22	oikeusturva	17		
kuntoutus	5, 8, 21, 27	toimintamallit	8, 21		
nais erityisyys	8, 9, 14	traumat	5, 6, 9, 12, 15, 24, 27		
oikeusturva	17	intersektionaalisuus	8		
toimintamallit	8, 21	intersektionaalisuus	5		
traumat	5, 6, 9, 12, 15, 24, 27	monikansallisuus			
intersektionaalisuus	8	nais erityisyys	7, 9, 14		
intersektionaalisuus	5	sukupuolisensitiivinen			
monikansallisuus		sukupuolten moninaisuus			
nais erityisyys	7, 9, 14	syryntä	2		
sukupuolisensitiivinen		toimintamallit	7, 21		
sukupuolten moninaisuus					
syryntä	2				
toimintamallit	7, 21				

Missä kuvatuun ja ohjauksen tarve naisvankien kanssa?	
viranomaistyö	17
epäasiallinen käytös	
epäluottamus	
hallintotehtävä	
hienotunteisuusperiaate	
julkisen vallan käyttö	
kannustava	
kielelliset taidot	1, 18
kirjalliset päätökset	
laitostuminen	
lakien toimeenpano	
oikeudet ja velvollisuudet	
oikeusturva	7
perhesuhteet	10, 13, 16, 29
pystyvyys	
rakenteellisuus	5, 19, 20, 21
resurssit	5, 14, 21
sanavalinnat	
toimintakyky	28
tosiasiallinen hallintotoiminta	
traumatisoitumisen ehkäisy	
käytännöt	
vastavuoroisuus	
velvollisuudet	
viranomais	21
viranomaistyö	
vuorovaikutus	5, 9, 18, 22, 26
vähemmän haitan periaate	
väärinkäyttö	23
yksityisyyden suoja	
puhuttu kieli	18
hyvät tulokset	
oppimisen haasteet	1, 11, 12
kielelliset taidot	1, 17
kuntoutuminen	13, 27, 29
lisäkoulutus	
tukitoimet	10, 12, 26, 17
vuorovaikutus	5, 9, 17, 22, 26
rakenteet	19
eriarvoisuus	14, 21
järjestelmä	
kohtaaminen	5, 6, 9, 20, 28
rakenteellisuus	5, 17, 20, 21
sensitiivisyys	9
syrytyminen	10, 13, 21
toimijuus	26
traumainformoitu työote	5, 10, 26, 29
traumatisoituminen	5, 6, 10, 29
uudelleen traumatsoituminen	5
saavutettavuus	20
asiakaskokemus	
esteettömyys	
kohtaaminen	5, 6, 9, 19, 28
kommunikointi	1, 22, 28
organisaatiokulttuuri	5
rakenteellisuus	5, 17, 19, 21
saavutettavuus	2
tiedonvälitys	1
yhteiskunta	2, 3, 21, 26, 28, 29

tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	21
eriarvoisuus	14, 19
harkinta	
huono-osaisuus	5, 11, 13
hyvinvointi	5
kannustinloukot	
katkeruus	
kiire	
kuntoutus	5, 7, 27
laki ja asetukset	
luottamus	5, 26, 28
muistaminen	3, 23
oikeudenmukaisuus	5, 24, 25
rakenteellisuus	5, 17, 19, 20
resurssit	5, 14, 17
syrytyminen	10, 13, 19
tasa-arvo	
tasa-arvoaate	
terveys	
toimintamallit	7, 8
turvallisuuden tunne	5, 9, 10, 22, 26, 28
vallan jakautuminen	
viranomais	17
viranomaispäätökset	
yhdenvertaisuus	
yhteiskunta	2, 3, 20, 26, 28, 29
yleinen järjestys	
tunnetaidot	22
empathiaaupumus	
itsetuntemus	
kielteisyys	7
kommunikointi	1, 20, 28
myötätunto	
sympatia	
tunnetaidot	10, 23
turvallisuuden tunne	5, 9, 10, 21, 26, 28
vuorovaikutus	5, 9, 17, 18, 26
eriarvoisuus	23
oppimisen haasteet	1, 11, 12, 18
impulssikontrolli	
kostonhalu	
lastensuojelu	10
manipulointi	
mielenterveyden haasteet	
muistaminen	3, 21
muistot	
toiminnanohjaus	26
tunnetaidot	10, 22
vainoharhainen käytös	
viha	
väärinkäyttö	17

Miksi (panostaa kuvatukeen ja -ohjaukseen)?	
voimaantuminen ja osallisuus	24
itsemyötätunto	15
kuunteleminen	6, 9
kyvykyys	26
oikeudenmukaisuus	5, 21, 25
traumat	5, 6, 7, 9, 12, 15, 27
voimaantuminen	16, 26
väkivalta	10, 12, 13
valinnanvapaus	25
alisteinen asema	
ennakoitavuus	26, 28
oikeudenmukaisuus	5, 21, 24
omien asioiden hoitaminen	26
rikokseton elämäntapa	16, 26, 28, 29
vaikutusmahdollisuudet	26
valinnanvapaus	14, 26
valinnat	

toimintakyky ja toiminnanohjaus	26
ennakoitavuus	25, 28
integroituminen	
itsenäisyys	
itsetunto	
kustannukset	9, 29
kyvykyys	24
luottamus	5, 21, 28
mielenterveys- ja päihdeongelma	15
oma aktiivisuus	
omien asioiden hoitaminen	25
osallisuus	5, 28
passiivisuus	
perustoiminnot	
resilienssi	5, 9, 29
rikokseton elämäntapa	16, 25, 28, 29
strukturi	
toimijuus	19
toiminnanohjaus	23
toimintakyky	17
toimintastrategia	
traumainformatiivisuus	5, 10, 28
traumainformoitu työote	5, 10, 19, 29
tukitoimet	10, 12, 18, 27
turvallisuuden tunne	5, 9, 10, 21, 22, 28
uusintarikollisuuden ehkäisy	27, 28, 29
vaikutusmahdollisuudet	25
vakaustava vaikutus	
valinnanvapaus	14, 25
vastoinväymisestä selviytyminen	
voimaantuminen	16, 24
vuorovaikutus	5, 9, 17, 18, 22
yhteiskunta	2, 3, 20, 21, 28, 29
ympäristö	15
kuntoutus	27
kuntoutuminen	13, 18, 29
kuntoutus	5, 7, 21
monimuotoisuus	
neurologiset haasteet	
rikostausta	
traumat	5, 6, 7, 9, 12, 15, 24
tukitoimet	10, 12, 18, 26
uusintarikollisuuden ehkäisy	26, 28, 29
vankilaturvallisuus	13
turva	28
emotionaalista turvallisuus	
ennakoitavuus	25, 26
fyysinen turvallisuus	
häirötekijät	
häpeä	15, 16
kohtaaminen	5, 6, 9, 19, 20
kommunikointi	1, 20, 22
luottamus	5, 21, 26
mielekkyyys	
osallisuus	5, 26
päryääminen	
rikokseton elämäntapa	16, 25, 26, 29
sosiaalinen toimijuus	
säilytysvarmuus	
taloudellinen toimijuus	
traumainformatiivisuus	5, 10, 26
turvallisuuden tunne	5, 9, 10, 21, 22, 26
työturvallisuus	
uusintarikollisuuden ehkäisy	26, 27, 29
yhteiskunta	2, 3, 20, 21, 28, 29
yhteiskuntaturva	
kustannukset	29
korjaavat kokemukset	5, 1
kuntoutuminen	13, 18, 27
kustannukset	9, 26
ohjelmatyö	
perhesuhteet	10, 13, 16, 17
resilienssi	5, 9, 26
rikokseton elämäntapa	16, 25, 26, 28
Rikosseuraamuslaitos	
traumainformoitu työote	5, 10, 19, 26
traumatisoituminen	5, 6, 10, 19
uusintarikollisuuden ehkäisy	26, 27, 28
vaihtoehtokustannukset	
vaikutavuuden arviointi	
yhteiskunta	2, 3, 20, 21, 26, 28

Liite 6 Aineistohallintasuunnitelma

OPINNÄYTETYÖN AINEISTONHALLINTASUUNNITELMA

Pinja Kauhan opinnäytetyö ”Kuvatuki traumainformatiivisena työotteena Vanajan vankilassa” sisältää aineistohallintasuunnitelman. Aineistohallintasuunnitelmaan on tiivistetty aineistonkeruun, käsittelyn, säilyttämisen ja tuhoamisen suunnittelun ja toteutuksen vaiheet. Aineistohallintasuunnitelma julkaistaan opinnäytetyön liitteenä.

1 Tutkimusaineiston tallennus ja säilytys

Opinnäytetyön tutkimusaineistona käytetään kirjallisuuden lisäksi asiantuntijoiden konsultointia sekä aiheeseen liittyviä kuvia ja kuvioita. Opinnäytetyössä käytettyihin Ylen kuvakaappaus-kuviin on saatu sähköpostitse lupa Ylen Linna II -sarjan tuottaja Elina Ala-Korpulalta. Kuviot on koostettu kirjallisuuden ja aineiston analyysin pohjalta Excel-ohjelmistossa.

Opinnäytetyön prosessin aikana tutkimusaineisto tallennetaan henkilökohtaiselle tietokoneelle ja varmuuskopioidaan Hämeen ammattikorkeakoulun tarjoamaan pilvi-tallennustilaan. Tietokone on suojattu salasanoin, palomuurilla ja tietoturvaohjelmistolla. Tietokoneen käyttöoikeus on vain opinnäytetyön laatijalla.

Tutkimuslupaa, opinnäytetyönsuunnitelmaa sekä aineistohallintasuunnitelmaa säilytetään yhden (1) vuoden ajan opinnäytetyön hyväksymispäivästä. Kuvakaappausten julkaisuun saatu lupa säilytetään (1) vuoden ajan opinnäytetyön hyväksymispäivästä.

2 Henkilötietojen ja arkaluonteisten tietojen käsittely

Opinnäytetyö ei sisällä luottamuksellista tai arkaluotoista tietoa. Henkilötietoja ei kerätä.

Toimeksiantajana toimii Vanajan vankila. Vangit ovat erityisryhmä, jota suojelee eettiset säädökset. Vankeja ei käytetä opinnäytetyössä asiantuntijoina, eikä heitä haastatella yksilöinä.

3 Opinnäytetyöaineiston omistajuus

Opinnäytetyöllä on yksi tekijä. Opinnäytetyön tekijä omistaa opinnäytetyön aineiston ja tulokset. Toimeksiantajalla ja toimeksiantajan organisaatiolla on vapaa käyttöoikeus opinnäytetyön tuloksiin.

4 Opinnäytetyöaineiston jatkokäyttö työn valmistumisen jälkeen

Opinnäytetyön tutkimusaineistoa ei anneta jatkokäyttöön. Opinnäytetyöntekijä säilyttää aineiston tietoturvallisesti vuoden ajan opinnäytetyön hyväksymispäivästä, jotta opinnäytetyön tulokset voidaan tarvittaessa varmistaa ja hävittää tämän jälkeen aineiston tietoturvallisesti.